

Opplysninger om revisors bruk av vesentlighet i revisjonen

*En analyse av vesentlighetsopplysningene i
revisjonsberetningene til de største selskapene på
London Stock Exchange*

Lars Eirik Austevik

Veileder: Aasmund Eilifsen

Selvstendig arbeid, master i regnskap og revisjon

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Dette selvstendige arbeidet er gjennomført som ledd i masterstudiet i regnskap og revisjon ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at Høyskolen eller sensorer innestår for de metoder som er anvendt, resultater som er fremkommet eller konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Sammendrag

I de siste årene har revisjonsberetningens standardiserte format vært gjenstand for stadig sterkere kritikk, blant annet fordi revisor gir svært lite opplysninger i beretningen om innholdet i den utførte revisjonen. Både brukerne av det reviderte regnskapet, reguleringsmyndigheter og standardsettere (EU, IAASB, ASB og PCAOB) har tatt til orde for endringer av innholdet i revisjonsberetningen.

I Storbritannia og Irland førte dette til at det allerede høsten 2012 ble innført et sett med nye krav i ISA 700 (UK & Ireland) for innholdet i revisjonsberetningen. Denne nye «utvidede revisjonsberetningen» har blant annet et krav om at revisor skal opplyse om hvordan vesentlighetskonseptet ble anvendt i revisjonen. Praktiseringen av og erfaringene med dette opplysningskravet følges med stor interesse av brukerne av regnskapet og reguleringsmyndighetene.

Denne masterutredningen forklarer først vesentlighetskonseptets rolle og bruk i revisjon, og innholdet i opplysningskravet om vesentlighet i revisjonsberetning i Storbritannia og Irland. Deretter presenterer utredningen en undersøkelse av vesentlighetsopplysningene i revisjonsberetningene fra høsten 2014 til sommeren 2015. Undersøkelsen omfatter revisjonsberetningene til 100 av de største selskapene på London Stock Exchange.

Undersøkelsen viser at det er betydelige forskjeller mellom selskapene i tilnærmingen til og innhold i vesentlighetsopplysningene i revisjonsberetningen. For eksempel er EY det eneste revisjonsselskap som systematisk opplyser om arbeidsvesentlighet. Undersøkelsen viser interessant endringer i forhold til det første året etter innføringen av de nye opplysningskravene. Omfanget av begrunnelse for valg av referanseverdi for fastsettelse av vesentlighet viser en klar økning, og dette er spesielt framtreddende for beretninger fra PwC. Ikke overraskende er utbredelsen av opplysninger om sammenligningstall for fjorårets vesentlighetsgrense større i det andre året utvidede beretninger forelå.

Samtidig viser undersøkelsen at det også er mange fellestrekk i rapporteringen mellom revisjonsselskapene. Opplysninger om referanseverdi med tilhørende proSENTsats for fastsettelse av totalvesentlighet framstår som en allment akseptert praksis. Dette gjelder også for opplysninger om grensen for klart ubetydelig feilinformasjon.

Undersøkelsen viser at 5 prosent av resultat før skatt er klart mest brukt for å beregne en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett, men det er også noen systematiske forskjeller mellom revisjonsselskapene i beregningen av totalvesentlighetsgrensen.

Det er et klart forbedringspotensial i kvaliteten på informasjonen om begrunnelsene for valg av referanseverdi. Denne framstår, med noen få unntak, svært standardisert og ofte lite relevant.

Forord

Denne masterutredningen er skrevet høsten 2015 som en avsluttende del av masterstudiet i regnskap og revisjon ved Norges Handelshøyskole.

Arbeidet med utredningen har vært krevende og utfordrende, men også interessant og svært lærerikt. Gjennom studiet var jeg godt kjent med vesentlighet som et nøkkelkonsept i revisjon, men den utvidede kunnskapen jeg har opparbeidet meg over denne høsten er noe jeg kommer til å dra stor nytte av i min framtidige jobbkarriere som revisor.

Jeg ønsker å rette en stor takk til veileder Aasmund Eilifsen for innspill til tema, god oppfølging og konstruktive tilbakemeldinger gjennom hele prosessen.

Utredningen markerer slutten på min 7,5 år lange periode som student i Bergen. Nå ser jeg fram til å feire jul med familie og gode venner hjemme på Karmøy.

Bergen, 20. desember 2015

Lars Eirik Austevik

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	2
FORORD	4
INNHOLDSFORTEGNELSE	5
1. INNLEDNING	9
1.1 TEMA	9
1.2 PROBLEMSTILLING	10
1.3 UTREDNINGENS STRUKTUR	11
1.4 REVISORS ROLLE – ALLMENNHETENS TILLITSPERSON	12
1.5 NYE REVISJONSSTANDARDER I 2010	14
2. VESENTLIGHETSKONSEPTETS ROLLE I REVISJON	16
2.1 TRE FUNDAMENTALE REVISJONSKONSEPT	16
2.2 VESENTLIGHET	16
2.3 REVISJONSRIKHO	18
2.4 REVISJONSBEVIS OM LEDELSENS PÅSTANDER	22
2.5 FEILINFORMASJON	23
2.6 PROFESJONELT SKJØNN	24
3. BRUK AV VESENTLIGHETSKONSEPTET I REVISJON	26
3.1 INTRODUKSJON	26
3.2 VESENTLIGHET FOR REGNSKAPET TOTALT SETT	26
3.2.1 Valg av referanseverdi	27
3.3 VESENTLIGHET UNDER SÆRLIGE OMSTENDIGHETER	29
3.4 ARBEIDSVESENTLIGHET	30
3.4.1 Arbeidsvesentlighet ved særskilt risiko	32
3.5 GRENSE FOR KLART UBETYDELIG FEILINFORMASJON	32

3.6	REVURDERING AV VESENTLIGHET	33
3.7	REVISJONSDOKUMENTASJON AV VESENTLIGHETSVURDERINGER	34
3.8	KOMMUNIKASJON OG KORRIGERING AV FEILINFORMASJON	34
3.9	VURDERING AV IDENTIFISERT FEILINFORMASJON.....	35
4.	RETTLEDNING OM BRUK AV VESENTLIGHETSKONSEPTET I REVISJONSSKAPENES METODIKK.....	38
5.	NY REVISJONSBERETNING OG REVISORS OPPLYSNING OM BRUK AV VESENTLIGHETSKONSEPTET	41
5.1	REVISJONSBERETNINGENS BAKGRUNN	41
5.2	ØNSKET OM EN MER RELEVANT REVISJONSBERETNING	42
5.3	NY RAPPORTERINGSSTANDARD FOR STORBRITANNIA OG IRLAND.....	44
5.3.1	<i>FRC – En undersøkelse av første året med utvidet beretning</i>	<i>45</i>
5.3.1.1	Presentasjon av funn.....	46
5.3.1.2	Nærmere om referanseverdi og tilhørende prosentsats.....	48
5.3.2	<i>Citi – En undersøkelse av første året med utvidet beretning.....</i>	<i>49</i>
5.3.3	<i>En sammenligning av undersøkelsene av første året.....</i>	<i>51</i>
6.	UNDERSØKELSE AV VESENTLIGHETSOPPLYSNINGER	56
6.1	INTRODUKSJON	56
6.2	METODE	57
6.2.1	<i>Uvalg.....</i>	<i>57</i>
6.2.2	<i>Revisjonsselskap og bransjeinndeling.....</i>	<i>59</i>
6.2.3	<i>Svakheter ved undersøkelsen og generelle merknader</i>	<i>60</i>
6.2.4	<i>Undersøkelsens utforming.....</i>	<i>61</i>
6.3	PRESENTASJON OG ANALYSE AV RESULTATER	63
6.3.1	<i>Vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett</i>	<i>65</i>
6.3.1.1	Referanseverdi.....	65

6.3.1.2 Justert referanseverdi	68
6.3.1.3 Bruk av referanseverdier i ulike bransjer	70
6.3.1.4 Tilhørende prosentsats	73
6.3.1.4.1 Ulikheter i metodikk blant revisjonsselskapene	76
6.3.1.5 Begrunnelse for valg av referanseverdi.....	77
6.3.1.5.1 Forskjeller i tilnærming blant revisjonsselskapene.....	80
6.3.1.6 Sammenligningstall fra forrige regnskapsår	81
6.3.2 <i>Grense for klart ubetydelig feilinformasjon</i>	84
6.3.2.1 Ulikheter i metodikk blant revisjonsselskapene	85
6.3.3 <i>Arbeidsvesentlighetsgrense</i>	86
6.3.4 <i>Opplysninger om lavere vesentlighetsgrense for spesielle transaksjonsklasser, kontosaldoer og tilleggsopplysninger</i>	88
6.3.5 <i>Opplysninger om revurdering og kvalitative betraktninger</i>	90
6.4 OPPSUMMERING	91
6.5 KONKLUSJON	93
6.6 FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING.....	93
LITTERATURLISTE	95
VEDLEGG	99

Oversikt over figurer

Figur 1: Steg for bruk av vesentlighet i revisjon (Eilifsen et al, 2014, s. 83).....	18
Figur 2: Revisjonsrisikomodellen (Eilifsen et al., 2014).....	20
Figur 3: Vesentlighet for regnskapet totalt sett og arbeidsvesentlighet (Andersen & Eilifsen, 2010)	31
Figur 4: Utvalgets fordeling etter størrelse	58
Figur 5: Antall revisjonsberetninger i utvalget fordelt etter revisjonsselskap	64
Figur 6: Antall revisjonsberetninger i utvalget fordelt etter bransje	64
Figur 7: Prosent av antall revisjonsberetninger fordelt etter bruk av referanseverdi	67
Figur 8: Bruken av referanseverdier i ulike bransjer.....	71
Figur 9: De ulike referanseverdiene spredning i tilhørende prosentsats	76
Figur 10: Grense for klart ubetydelig feilinformasjon i prosentsats av totalvesentlighetsgrensen, fordelt på revisjonsselskap	86

Oversikt over tabeller

Tabell 1: Vanlige kvantitative referanseverdier for å beregne totalvesentlighet, samt tilhørende prosentsats (Eilifsen et al., 2014, s. 84)	28
Tabell 2: De ulike revisjonsselskaperes bruk av referanseverdi	68
Tabell 3: Begrunnelse for valg av referanseverdi, angitt etter revisjonsselskap.....	80
Tabell 4: Inkludering av sammenligningstall, fordelt etter revisjonsselskap	82
Tabell 5: Arbeidsvesentlighet, fordelt etter revisjonsselskap og prosentsats av totalvesentlighet	87

Oversikt over formler

Formel 1: Revisjonsrisikoligningen (Eilifsen et al., 2014)	21
---	----

1. Innledning

1.1 Tema

Finanskrisen i 2008 var som bensin på bålet for tilhengere av en mer informasjonsrik revisjonsberetning (FRC, 2015). Innsikt i revisjonsprosessen kan være svært nyttig og relevant for investorer og andre brukergrupper av revisjonsklientens finansielle informasjon. Kritikken mot revisjonsberetningen i dagens format går blant annet ut på at revisor gir svært lite opplysninger i beretningen om innholdet i den utførte revisjonen. Etter hvert har derfor flere tatt til orde for å modernisere revisjonsberetningen, slik at man får en beretning som er mer lydhør og relevant overfor behovene til ulike brukergrupper som tar avgjørelser basert på revisjonsarbeidet (Lundegaard, 2013 og Askelund, 2013).

Noe av den informasjonen mange savner i dagens revisjonsberetning er opplysninger om vesentlighet. Revisor foretar en skjønnsmessig vurdering for å fastsett en grense for den feilinformasjon som er vesentlig for brukerne av regnskapet, fra antagelser om hvordan feilinformasjon påvirker eller endrer brukernes beslutninger. Revisjonsberetningen i dagens format inkluderer imidlertid ikke informasjon om revisors vesentlighetsvurdering.

Kritikken mot revisjonsberetningen ledet til at the International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) sendte ut et diskusjonsnotat om innholdet i revisjonsberetningen, der det ble åpnet for at revisor kunne inkludere opplysninger om vesentlighetsnivået som var lagt til grunn for revisjonen (Kjelløkken, 2012). Forslag til en revidert standard for revisjonsberetning var så tema for Revisjonsforum høsten 2013, der det blant annet ble tatt til orde for økt inkludering av revisors skjønnsmessige vurderinger i revisjonsberetningen, herunder vurderinger om vesentlighet (Askelund, 2013). Høsten 2015 var forslaget oppe til høring (DnR, 2015a). Den reviderte standarden for revisjonsberetning skal etter forslaget benyttes første gang ved revisjon av regnskaper som avsluttes 15. desember 2016 eller senere. Krav til opplysninger om revisors vesentlighetsvurdering ble ikke inkludert i den.

I Storbritannia og Irland har denne debatten om revisjonsberetningens innhold allerede ført til større endringer. Som en respons på ønsket om en mer informasjonsrik og relevant revisjonsberetning ble det i oktober 2012 innført et sett med nye krav i ISA 700 (UK & Ireland) for innholdet i revisjonsberetningen. I den nye standarden om «utvidet

revisjonsberetning» er det blant annet et krav til at revisor skal opplyse om hvordan vesentlighetskonseptet ble anvendt i revisjonen.

Denne masterutredningen er en analyse av disse opplysningene om vesentlighet. Bakgrunnen for at dette er interessant er at vesentlighet er et utfordrende og omdiskutert nøkkelkonsept i revisjon (Eilifsen & McKee, 1999). Revisor benytter seg av en grense for hva som er vesentlig i planlegging, gjennomføring og ved vurdering av revisjonen. I revisjonsberetningen uttaler revisor seg bare om det foreligger *vesentlig* feilinformasjon eller ikke. Forskning har imidlertid vist variasjoner blant revisjonsselskapers veiledning for skjønnsmessige vurderinger av vesentlighet, og at de som utarbeider regnskapet, revisor og brukerne av den finansielle informasjonen typisk har ulike oppfatninger om hva som er vesentlig (Eilifsen, Martinov, & Messier, 2005). ISA 700 (UK & Ireland) sitt krav om mer åpenhet omkring vurderingene av vesentlighet gir dermed en fin anledning til en detaljert undersøkelse av dette nøkkelkonseptet.

Selv om IAASB ikke har lagt inn et krav til opplysning om anvendelsen av vesentlighet i den nylig reviderte standarden for revisjonsberetning (ISA 700), er det grunn til å tro at praktiseringen av og erfaringene med dette opplysningskravet følges med stor interesse av brukerne av regnskapet, reguleringsmyndigheter og standardsettere (EU, IAASB, ASB og PCAOB).

1.2 Problemstilling

Den nye standarden i Storbritannia og Irland hadde virkning fra og med 1. oktober 2012, og det første året med vesentlighetsopplysninger er grundig dokumentert gjennom ulike forskningsrapporter. Denne utredningen bygger videre på disse undersøkelsene av vesentlighetsopplysninger.

Siktemålet er å bidra med en lengre tidsserie for å kartlegge den nye standardens effekt på opplysningene om vesentlighet. Det vil bli foretatt en kvantitativ og kvalitativ analyse av vesentlighetsopplysningene for å undersøke hvilken tilnærming de ulike revisjonsselskapene har valgt til rapporteringen av vesentlighet og hvordan denne eventuelt har utviklet seg over tid i takt med implementeringen av den nye standarden. Tidligere undersøkelser peker nemlig på ulike forbedringsområder i opplysningene om vesentlighet, og det er interessant å undersøke om revisjonsselskapene følger opp disse forslagene til forbedring. Samtidig vil

det på bakgrunn av vesentlighetsopplysningene bli foretatt en generell kartlegging av hvordan konseptet vesentlighet anvendes i praksis, herunder om det eksisterer forskjeller i revisjonsselskapenes metodikk.

Med bakgrunn i dette er følgende problemstilling valgt for denne utredningen:

«Hvilke opplysninger om vesentlighet gis i revisjonsberetningene til de største selskapene på London Stock Exchange etter andre året med nye krav og veiledningspunkter fra den reviderte ISA 700 (UK & Ireland)?».

For å kunne svare på denne problemstilling er det foretatt en detaljert analyse av forskjellige undersøkelser fra første året med utvidet revisjonsberetning. Dette gir et godt grunnlag for å vurdere om revisjonsselskapenes tilnærming til vesentlighetsopplysningene har utviklet seg fra det første året etter innføringen av den nye standarden.

I tillegg til å undersøke de ulike sidene av forklaringen for fastsettelse av en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett, analyseres også andre deler av vesentlighetskonseptet som blant annet arbeidsvesentlighet og grense for klart ubetydelig feilinformasjon. En presentasjon av disse, basert på gjeldende reguleringer i standarder (ISA-ene) og relevant faglitteratur, vil derfor legges til grunn. ISA-ene er de internasjonale revisjonsstandardene («International Standards on Auditing»), som siden har blitt oversatt av Den Norske Revisjonsforening (DnR) og er revisjonsstandardene som gjelder i Norge. En komplett presentasjon av utredningens struktur følger i neste avsnitt.

1.3 Utredningens struktur

Utredningen starter med en utdypelse av vesentlighetskonseptets rolle i revisjon. Først kommer en kort introduksjon av revisor som allmenhetens tillitsperson, samt en introduksjon av relevante revisjonsstandarder. Kapittel 2 er en utdypelse av de tre fundamentale revisjonskonseptene vesentlighet, revisjonsrisiko og revisjonsbevis. I tillegg presenteres og avklares andre begreper som feilinformasjon og profesjonelt skjønn ved utførelse av revisjon.

I kapittel 3 går utredningen mer konkret inn på hovedtemaet. Her presenteres ulike sider av bruken av vesentlighetskonseptet i revisjon, fra planlegging til avslutning. Dette er med på å legge grunnlaget for den påfølgende undersøkelsen og analysen av opplysningene i

revisjonsberetningene om revisors bruk av vesentlighet. I denne delen tas det utgangspunkt i det som er regulert i de relevante standarder (ISA-ene), før det suppleres med faglitteratur på området.

I kapittel 4 presenteres resultater fra en studie av Eilifsen og Messier (2015) om retningslinjer for bruk av vesentlighetskonseptet i metodikken til åtte store revisjonsselskaper. Derne utdypes ønsket en mer relevant revisjonsberetning i kapittel 5. Dette leder så over til den nye standarden for revisjonsberetning i Storbritannia og Irland (ISA 700). Her presenteres standardens krav og veiledning for vesentlighetsopplysningene, sammen med tre ulike undersøkelser som har kartlagt det første året med denne utvidede beretningen. Funnene fra disse undersøkelsene skaper et sammenligningsgrunnlag for denne utredningens undersøkelse.

Kapittel 6 er utredningens hoveddel, selve undersøkelsen av vesentlighetsopplysningene i andre året med den nye standarden for utvidet revisjonsberetning. Her innledes det med en diskusjon av metode, ulike svakheter og merknader ved undersøkelsen og en presentasjon av hvordan den er utformet. Derne presenteres og analyseres resultatene fra undersøkelsen med påfølgende diskusjon omkring de ulike funnene. Dette inkluderer også en sammenligning mellom funnene fra undersøkelsene på det første året og denne undersøkelsens resultater

Etter denne presentasjonen oppsummeres resultatene og det konkluderes. Helt avslutningsvis gis det forslag til videre forskning på emnet.

1.4 Revisors rolle – allmennhetens tillitsperson

Det framheves ofte at transaksjonskostnader mellom næringsdrivende i Norge er blant de laveste i verden (Cappelen, 2015). Avtaler inngås og varer forflyttes raskt og effektivt mellom kjøper og selger. Bakgrunnen for de lave transaksjonskostnadene er den høye grad av tillit som eksisterer mellom partene i det norske næringsliv.

Det generelle formålet med revisjon er å øke de tiltenkte brukernes tillit til en enhets regnskap (DnR, 2010b). Revisors rolle som allmennhetens tillitsperson blir utdypet i lov om revisjon og revisorer (revisorloven) § 1-2:

«Revisor er allmennhetens tillitsperson ved utøvelse av virksomhet som nevnt i § 1-1 annet ledd (revisjon av revisjonspliktiges årsregnskap). Revisor skal utøve sin virksomhet med integritet, objektivitet og aktsomhet» (Revisorloven, 1999).

Som allmennhetens tillitsperson er revisor ansvarlig overfor offentligheten. Dette behandles videre i revisorlovens kapittel fire som tar for seg generelle krav til revisors uavhengighet, objektivitet og etikk. Her legges det føringer for hva revisor kan og ikke kan gjøre. Eksempelvis kan ikke revisor revidere regnskapet til et selskap der revisor er ansatt, er styremedlem eller har eierandeler i.

Den norske Revisorforening har også utarbeidet et sett med etiske regler som skal bidra til å sikre revisors uavhengighet (DnR, 2009a). Regelverket byr på utfyllende veiledning til revisorlovens kapittel 4, for etterlevelse av fem grunnleggende etiske prinsipper, nemlig integritet, objektivitet, faglig kompetanse og tilbørlig aktsomhet, konfidensialitet og profesjonell atferd (DnR, 2015b).

Disse regelverkene handler om at revisorer skal bevare sin uavhengighet og objektivitet i revisjonen, og at dette skal signaliseres til omverdenen for å skape tillit. Revisor skal både handle uavhengig i beslutningstaking, samtidig som revisor oppfattes uavhengig (som vurdert av en tredjepart). Bakgrunnen for dette er at brukerne av regnskapet ikke skal være i tvil om at regnskapet er kontrollert av profesjonelle aktører som objektivt behandler informasjonen knyttet opp til selskapet eller regnskapet. Tilliten til revisjonen vil ta skade med en gang revisors objektivitet kan trekkes i tvil. De fleste trusler som er egnet til å svekke tilliten til revisor faller i all hovedsak innenfor kategoriene egeninteresse, egenkontroll, partsrepresentant, fortrolighet, press (DnR, 2009a).

Med bakgrunn i dette skal revisor, gjennom sitt arbeid som en kompetent og objektiv tredjepart, bidra med tillit til at tallene i regnskapet er i overensstemmelse med gjeldende rammeverk for økonomisk rapportering og at viktige rutiner er på plass i virksomheten (Eilifsen, Messier, Glover, & Prawitt, 2014). Når en revisor gjennomfører en revisjon i samsvar med ISA-ene, er revisor ansvarlig for å skaffe seg betryggende sikkerhet («reasonable assurance») for at regnskapet sett under ett ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil. Revisors mening («opinion») om regnskapet framkommer i revisjonsberetningen. Denne meningen avlegges med en sikkerhet som ikke er absolutt, men høy nok til at den bidrar med trygghet og tillit både internt for

ledelse, eiere og ansatte og eksternt for kunder, forretningsforbindelser og andre eventuelle brukere av selskapets finansielle informasjon. Revisors gir brukerne en betryggende sikkerhet, men ingen garanti for at regnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon. Betryggende sikkerhet innebærer at risikoen for vesentlig feilinformasjon er redusert til et akseptabelt lavt nivå. Dette er fordi det verken er hensiktsmessig eller praktisk mulig å oppnå en absolutt sikkerhet.

Som det framgår er vesentlighet og vesentlighetskonseptet fundamentalt i revisjon og revisors rapportering. Revisor er ikke ansvarlig for å planlegge og gjennomføre en revisjon for å avdekke feilinformasjon som *ikke* er vesentlig for regnskapet.

1.5 Nye revisjonsstandarder i 2010

Fra 1. januar 2010 ble den tidligere RS 320 *Vesentlighet* erstattet av to omredigerte og reviderte standarder: ISA 320 *Vesentlighet ved planlegging og gjennomføring av revisjon* og ISA 450 *Vurdering av feilinformasjon identifisert under revisjon* (Andersen & Eilifsen, 2010).

Bakgrunnen for dette var det såkalte «clarity-prosjektet» som ble iverksatt av IAASB (Snipsøyr, 2010). Formålet med prosjektet var en omstrukturering og tydeliggjøring av formål, krav og veiledning i de internasjonale revisjonsstandardene for å sikre en mer konsistent bruk og forbedre revisjonskvaliteten (Jorstad & Haaland, 2014). De nye standardene om vesentlighet tar dermed i større grad sikte på å klargjøre hvilke krav som stilles revisor og å gi en utvidet veiledning til revisor om hvordan disse kravene tilfredsstilles (Andersen & Eilifsen, 2010).

For revisor kan det være en vanskelig skjønnsmessig vurdering å ta stilling til hvor mye feilinformasjon regnskapet kan inneholde før en bruker av regnskapet mener feilinformasjonen er vesentlig. ISA 320 klargjør derfor referanserammen for fastsettelse av vesentlighet, formålene med fastsettelsen av vesentlighet og beregning av vesentlighetsstørrelser (DnR, 2010a). Retningslinjene går på at revisor skal fastsette vesentlighet for regnskapet totalt sett og om nødvendig for enkelte bestemte transaksjonsklasser, kontosaldoer og tilleggsopplysninger. Om nødvendig skal revisor også revurdere fastsatt vesentlighet under revisjonen. Den nye standarden stiller også større krav til dokumentasjon av fastsettelse av vesentlighet enn tidligere (Andersen & Eilifsen, 2010).

Gjennom ISA 320 kom det også et nytt krav til norske revisorer om å fastsette såkalt arbeidsvesentlighet, en vesentlighet lavere enn for regnskapet totalt sett, i forbindelse med planleggingen av revisjonen (Andersen & Eilifsen, 2010).

ISA 320 har siden innføringen i 2010 opplevd noe kritikk (Jorstad & Haaland, 2014). Den går på at det innførte kravet om arbeidsvesentlighet er et begrep som forstås og praktiseres svært ulikt blant revisorer. Dette til tross for «clarity-prosjektets» uttalte mål om klarhet.

ISA 450 omhandler revisors vurdering av virkningen av identifisert feilinformasjon for revisjonen og virkningen av eventuell ikke-korrigert feilinformasjon på regnskapet (DnR, 2010c). I tillegg tar den for seg kommunikasjon av ikke-korrigert feilinformasjon med dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll, skriftlig uttalelse fra ledelsen (eventuelt dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll) om ikke-korrigert feilinformasjon, og dokumentasjon.

ISA 700 *Konklusjon og rapportering om regnskaper* omhandler revisors oppgaver med og plikter til å danne seg en mening om regnskapet (DnR, 2010d). Den gir også føringer for form og innhold i revisjonsberetningen som avgis som avslutningen på revisjonen av et regnskap. Som nevnt i innledningen var et forslag til en revidert utgave av denne standarden oppe til høring høsten 2015. Den reviderte standarden for revisjonsberetning skal etter forslaget benyttes første gang ved revisjon av regnskaper som avsluttes 15. desember 2016 eller senere (DnR, 2015a). Samme dato innføres også en ny standard, nemlig ISA 701 *Kommunikasjon av sentrale forhold ved revisjonen i den uavhengige revisors beretning*. Hensikten med denne er å håndtere både revisors skjønnsmessige vurdering av hva som skal kommuniseres i revisjonsberetningen, og formen på og innholdet i denne kommunikasjonen. 15. desember 2016 innføres også reviderte utgaver av ISA 705 *Modifikasjoner i konklusjonen i den uavhengige revisors beretning* og ISA 706 *Presiseringsavsnitt og avsnitt om andre forhold i den uavhengige revisors beretning*. Disse tar for seg hvordan formen og innholdet i revisjonsberetningen påvirkes når revisor gir uttrykk for en modifisert konklusjon eller tar med et presiseringsavsnitt eller et avsnitt om «andre forhold» i revisjonsberetningen (DnR, 2010d).

2. Vesentlighetskonseptets rolle i revisjon

2.1 Tre fundamentale revisjonskonsept

Tre konsepter betraktes som fundamentale for forståelsen av revisjon. Dette er vesentlighet, revisjonsrisiko og revisjonsbevis om ledelsens påstander (Eilifsen et al., 2014). For å forstå vesentlighetskonseptets plass i revisjonen er det nødvendig med grunnleggende kjennskap til disse konseptene.

Denne delen av utredningen vil derfor være en utdypelse av de tre fundamentale revisjonskonseptene. I tillegg presenteres og avklares andre begreper som vil være relevante for forståelsen av denne utredningen, som feilinformasjon og profesjonelt skjønn ved utførelse av revisjon.

2.2 Vesentlighet

Som nevnt i introduksjonen er vesentlighet et nøkkelkonsept for revisorer, men også for ledelsen og andre brukere av det finansielle regnskapet. Revisor er som nevnt ansvarlig for å skaffe seg betryggende sikkerhet for at regnskapet sett under ett ikke inneholder vesentlig feilinformasjon. Bakgrunnen for at vesentlighetskonseptet blir inkludert her er at presisjonsnivået i regnskapet og revisjonen skal være tilpasset brukernes behov, samtidig som man skal unngå unødvendig ressursbruk (Andersen & Eilifsen, 2010).

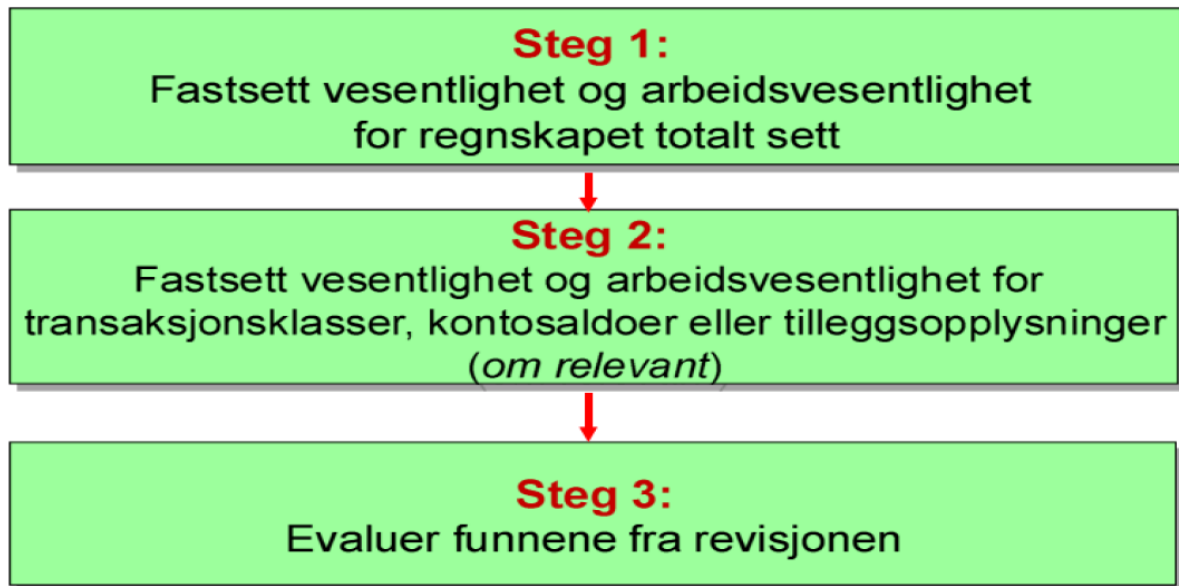
Revisjonsstandardene, eksempelvis ISA 200 punkt 6, tar for seg begrepet vesentlighet (DnR, 2010b). Her defineres vesentlighet på følgende måte:

«Feilinformasjon, herunder utelatelser, er å anse som vesentlige dersom de, enkeltvis eller samlet, rimelig kan forventes å påvirke de økonomiske beslutningene som treffes av brukerne på grunnlag av regnskapet. Skjønnsmessige vurderinger av vesentlighet foretas i lys av de rådende omstendigheter, og påvirkes av revisors oppfatning av behovet for finansiell informasjon hos brukerne av regnskapet, og av omfanget av eller typen feilinformasjon, eller en kombinasjon av begge. Revisors mening gjelder for regnskapet totalt sett, og revisor er derfor ikke ansvarlig for å avdekke feilinformasjon som ikke er vesentlig for regnskapet totalt sett.»

Ut fra denne definisjonen ser man at hva som er å anse som vesentlig vil avhenge av flere faktorer. Blant annet er selskapets størrelse, dets økonomiske situasjon og andre mulige omstendigheter av klar betydning for vurderingen. I tillegg spiller det en betydelig rolle hvilke brukergrupper som benytter seg av den finansielle informasjonen og revisors oppfatning av deres behov. Hvilke type feilinformasjon som identifiseres og omfanget av den (herunder både kvantitative og kvalitative betraktninger) vil også kunne påvirke vurderingen av vesentlighet. Med bakgrunn i dette ser man altså at vesentlighetsbetraktningen vil kunne variere betydelig fra selskap til selskap.

I siste setning ser vi også at revisor ikke er ansvarlig for å avdekke feilinformasjon som ikke er vesentlig for regnskapet totalt sett. Denne vurderingen går som tidligere nevnt ut på ressursbruk. Det ville ikke vært kostnadseffektivt om revisor skulle avdekke all feilinformasjon i regnskapet på alle nivå, altså feilinformasjon som totalt sett er av uvesentlig karakter. Dette hadde naturlig nok vært svært krevende, både med tanke på tid og ressurser, og vinningen av å få rettet opp den uvesentlige informasjonen ville gått tapt som følge av det.

Vesentlighet benyttes av revisor i både planleggingen og gjennomføringen av revisjonen, i evalueringen av effekten på identifisert og ikke-korrigert feilinformasjon, i vurderingen av sannsynligheten for uidentifisert feilinformasjon og for å fastslå en mening med betryggende sikkerhet i revisors beretning (Eilifsen & Messier, 2015). Figuren under beskriver hvordan den stegvise gjennomføringen av revisjonen foretas med tanke på vesentlighet (Eilifsen et al., 2014)

Figur 1: Steg for bruk av vesentlighet i revisjon (Eilifsen et al, 2014, s. 83)

Det første steget er det tidspunkt hvor man fastsetter vesentlighet for regnskapet totalt sett, ofte kalt totalvesentlighet eller planleggingsvesentlighet. På planleggingsstadiet fastsettes også arbeidsvesentlighet for regnskapet totalt sett. I tillegg beregner revisor gjerne en grense for klart ubetydelig feilinformasjon på dette stadiet. Det påfølgende steget innebærer å fastsette vesentlighet og arbeidsvesentlighet for spesifikke transaksjonsklasser, kontosaldoer og tilleggsopplysninger (om relevant). I siste steg evaluerer man funnene fra revisjonen. Bruken av vesentlighetskonseptet i disse tre stegene av revisjonen vil bli grundigere redegjort for senere i utredelsen.

2.3 Revisjonsrisiko

Vurderinger rundt vesentlighet er nært knyttet til oppdragets revisjonsrisiko. Revisor er ansvarlig for å skaffe seg betryggende sikkerhet for at regnskapet sett under ett ikke inneholder vesentlig feilinformasjon. Dette innebærer at revisjonsrisikoen er redusert til et akseptabelt lavt nivå. Hva som ligger i begrepet revisjonsrisiko finner man blant annet i ISA 200 (DnR, 2010b). Her defineres revisjonsrisiko som:

«Risikoen for at revisor gir uttrykk for en uriktig mening i revisjonsberetningen når regnskapet inneholder vesentlig feilinformasjon.»

En uriktig mening i denne sammenheng vil si en umodifisert konklusjon, med andre ord at revisor sier at regnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon når så er tilfelle. Dette kalles β -risiko, eller feilaktig aksept (Eilifsen et al., 2014). Begrepet revisjonsrisiko omfatter imidlertid ikke risikoen for at revisor gir uttrykk for den mening at regnskapet inneholder vesentlig feilinformasjon, når dette ikke er tilfelle. Dette er feilaktig forkastelse, også kjent som α -risiko. Begge disse risikoene kan lede til at brukerne av regnskapet tar feilaktige beslutninger, men det er β -risikoen som er det virkelig alvorlig for revisors del. I ISA 200 beskrives nemlig α -risiko som ubetydelig (DnR, 2010b). Derfor er de relevante revisjonsstandardene laget med utgangspunkt i β -risikoen (Gulden, 2010).

I standarden framkommer det at revisjonsrisiko er en funksjon av risikoene for vesentlig feilinformasjon og oppdagelsesrisiko.

Risiko for vesentlig feilinformasjon er risikoen for at regnskapet inneholder vesentlig feilinformasjon før det revideres (DnR, 2010b). Denne risikoen består av to komponenter, nemlig iboende risiko og kontrollrisiko. Dette er enhetens risikoer som eksisterer uavhengig av revisjonen av regnskapet. Iboende risiko er eksponeringen av en påstand for vesentlig feilinformasjon, før eventuelle tilhørende kontroller tas i betraktning, mens kontrollrisiko er risikoen for at vesentlig feilinformasjon som kan forekomme ikke vil forebygges eller avdekkes og korrigeres av interne kontroller.

I tillegg til risikoen for at regnskapet inneholder vesentlig feilinformasjon er det en oppdagelsesrisiko knyttet til revisjon av regnskapet. Oppdagelsesrisiko er risikoen for at revisjonshandlingene som utføres av revisor for å redusere revisjonsrisikoen til et akseptabelt lavt nivå, ikke vil avdekke eksisterende feilinformasjon som kan være vesentlig, enten alene eller sammen med annen feilinformasjon (DnR, 2010b).

Den klare sammenhengen mellom revisjonsrisiko og vesentlighet kan dermed illustreres som følger. Revisjonsrisiko er risikoen for at revisor gir uttrykk for en uriktig mening i revisjonsberetningen når regnskapet inneholder vesentlig feilinformasjon. En økning i hva som betraktes som vesentlig, vil føre til en redusert revisjonsrisiko. Omvendt vil en reduksjon i vesentlighet lede til økt revisjonsrisiko. Økt revisjonsrisiko og redusert vesentlighet vil kreve mer omfattende revisjonshandlinger for å oppnå et akseptabelt risikonivå.

For å nå målet for vurdering av risiko for vesentlig feilinformasjon kan revisor eksempelvis benytte en modell som uttrykker det generelle forholdet mellom komponentene i revisjonsrisikoen i matematiske termer for å komme fram til et akseptabelt nivå av oppdagelsesrisiko (DnR, 2010b).

Figur 2: Revisjonsrisikomodellen (Eilifsen et al., 2014)

Denne modellen uttrykker det generelle forholdet mellom revisjon og risikoen forbundet med revisors vurdering av risikoen for vesentlig feilinformasjon (RVF), herunder kontrollrisiko (KR) og iboende risiko (IR), og risikoen for ikke å oppdage feilinformasjonen (OR) i en relevant påstand (Eilifsen et al., 2014). Revisjonsrisikomodellen hjelper revisor i å bestemme omfanget av revisjonsprosedyrer for en relevant påstand i en klasse for transaksjoner, kontosaldo eller tilleggsopplysning.

Bruk av revisjonsrisikomodellen kan deles inn i tre steg (Eilifsen et al., 2014).

1. *Fastsett* et planlagt nivå på revisjonsrisiko slik at det kan uttrykkes en konklusjon om regnskapet.
2. *Vurder* risikoen for vesentlig feilinformasjon.
3. *Bruk* revisjonsrisikoligningen til å *fastsette* oppdagelsesrisiko.

$$\begin{aligned} RR &= RVF \times OR \\ OR &= \frac{RR}{RVF} \end{aligned}$$

Formel 1: Revisjonsrisikoligningen (Eilifsen et al., 2014)

I første steg fastsetter revisor revisjonsrisikoen for hver kontosaldo slik at det kan uttrykkes en konklusjon om regnskapet med et akseptabelt lavt nivå av revisjonsrisiko. I neste steg vurderer revisor risikoen for vesentlig feilinformasjon. Gjennom en forståelse av enheten og dens omgivelser evaluerer revisor foretakets forretningsrisiko og søker å forstå mulige konsekvenser av at denne forretningsrisikoen kan lede til vesentlig feilinformasjon i regnskapet. I siste steg fastsettes oppdagelsesrisiko ved bruk av ligningen over. Revisor tar utgangspunkt i nivået for oppdagelsesrisiko for å fastsette revisjonshandlinger som vil redusere revisjonsrisikoen til et akseptabelt lavt nivå (Eilifsen et al., 2014). Jo større risiko for vesentlig feilinformasjon revisor tror foreligger, desto mindre oppdagelsesrisiko kan revisor akseptere, og, følgelig, desto mer overbevisende må revisjonsbeviset som kreves av revisor, være (DnR, 2010b). En høy oppdagelsesrisiko betyr i motsatt tilfelle at en revisor kan tåle å revidere mindre.

Revisjonsrisikomodellen er først og fremst et planleggingsverktøy, og har derfor noen begrensninger det må tas hensyn til, særlig når modellen brukes til å endre revisjonsplanen eller ved vurdering av resultatene fra revisjonen (Eilifsen et al., 2014). Hvor godt modellen vil fungere, avhenger av kvaliteten på de skjønnsmessige vurderingene som foretas. Modellen tar ikke eksplisitt i betraktning mulige feil av revisor. Det er også umulig å vite hva de antatte risikoene faktisk var, og revisors vurderinger av risikoene kan ha avveket fra det virkelige. Oppdagelsesrisiko kan i så tilfelle bli fastsatt feil og det ønskede nivået for revisjonsrisiko blir ikke oppnådd. På tross av disse begrensningene anses likevel revisjonsrisikomodellen som et nyttig verktøy for revisorer ved planlegging og evaluering av et revisjonsoppdrag.

2.4 Revisjonsbevis om ledelsens påstander

Revisjonsbevis er den informasjonen revisor samler inn og bruker for å støtte opp om sin vurdering av regnskapet. Størstedelen av revisors arbeid med å danne seg en mening består i å innhente og evaluere revisjonsbevis (DnR, 2010b).

ISA 500 *Revisjonsbevis* beskriver hva som utgjør revisjonsbevis ved revisjon av regnskaper, og omhandler revisors oppgaver og plikter ved utforming og utførelse av revisjonshandlinger for å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for å kunne trekke rimelige konklusjoner som grunnlag for revisors mening (DnR, 2010e). Her defineres revisjonsbevis som:

«Informasjon som brukes av revisor for å komme fram til konklusjonene som revisors mening bygger på. Revisjonsbevis omfatter både informasjon som finnes i regnskapsmaterialet som underbygger regnskapet, og annen informasjon.»

Revisjonsbevis er nødvendig for å underbygge revisors mening og revisjonsberetningen. Det omfatter både informasjon som underbygger og bekrefter ledelsens påstander, og informasjon som motsier slike påstander (DnR, 2010e). Med påstander menes uttalelser fra ledelsen om at regnskapet er i samsvar med det gjeldende rammeverket for finansiell rapportering. Når ledelsen uttaler dette fremmer de, implisitt eller eksplisitt, påstander vedrørende regnskapsføringen, målingen, presentasjonen av og innholdet i de forskjellige elementene i regnskapet og relaterte tilleggsopplysninger (DnR, 2012). I enkelte tilfeller kan også fraværet av informasjon, som for eksempel når ledelsen nekter å gi en uttalelse revisor har bedt om, betraktes som revisjonsbevis. Revisjonsbevis er kumulativt av natur og innhentes primært gjennom revisjonshandlinger som utføres under revisjonen, men det kan også omfatte informasjon hentet fra andre kilder. Dette kan for eksempel være tidligere revisjoner.

Når revisor innhenter revisjonsbevis må tilstrekkeligheten og hensiktsmessigheten av revisjonsbevis vurderes, ettersom dette henger sammen (DnR, 2010b). Tilstrekkeligheten er et mål på kvantiteten av revisjonsbevis, det vil si hvor mye revisjonsbevis som er nødvendig. Dette avhenger av revisors vurdering av risikoene for vesentlig feilinformasjon. Jo høyere de anslåtte risikoene er, desto mer revisjonsbevis vil det sannsynligvis være behov for. Hvor mye revisjonsbevis som er nødvendig avhenger også av kvaliteten av revisjonsbevis. Hensiktsmessigheten er målet på revisjonsbevisets kvalitet, som vil si dets relevans og

pålitelighet når det gjelder å underbygge konklusjoner som revisors mening bygger på. Påliteligheten av revisjonsbevis påvirkes av revisjonsbevisets kilde og art, og avhenger av omstendighetene ved innhenting av revisjonsbeviset. Jo høyere kvalitet, desto mindre revisjonsbevis vil det sannsynligvis være behov for. Imidlertid kompenserer ikke nødvendigvis innhenting av mer revisjonsbevis for bevisets lave kvalitet (DnR, 2010b).

Revisor vil vanligvis oppnå mer trygghet og høyere sikkerhet fra konsistente revisjonsbevis innhentet fra forskjellige kilder eller av forskjellig type, enn fra revisjonsbevis som vurderes enkeltvis (DnR, 2010e). Understøttende informasjon fra en kilde som er uavhengig av enheten som revideres kan eksempelvis øke den sikkerheten revisor oppnår fra revisjonsbevis som er generert internt. Revisjonsbevis innhentes for at revisor skal kunne trekke rimelige konklusjoner som gir revisor et grunnlag for å danne seg en begrunnet mening om regnskapet, og vises i ettertid som revisjonsdokumentasjon.

2.5 Feilinformasjon

Som tidligere nevnt er en revisor om gjennomfører en revisjon i samsvar med ISA-ene, ansvarlig for å skaffe seg betryggende sikkerhet for at regnskapet sett under ett ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, hverken som følge av feil eller misligheter. ISA 200 tar for seg hva som ligger i begrepet feilinformasjon (DnR, 2010b). Her defineres feilinformasjon som:

«En forskjell mellom beløpet, klassifiseringen, presentasjonen eller tilleggsopplysningene som gjelder en regnskapspost, og beløpet, klassifiseringen, presentasjonen eller tilleggsopplysningene som kreves for at posten skal være i samsvar med det gjeldende rammeverket for finansiell rapportering.»

Feilinformasjon kan enten skyldes feil eller misligheter. Feil kan klassifiseres som «utilsiktet feilinformasjon» (Eilifsen et al., 2014). Veiledningspunktene i ISA 450 lister opp hva denne typen feilinformasjon kan skyldes (DnR, 2010c). Her står det skrevet at feilinformasjonen kan oppstå på grunn av:

- En unøyaktighet ved innsamling og behandling av data som danner grunnlaget for utarbeidelsen av regnskapet.
- En utelatelse av et beløp eller en tilleggsopplysning.

- Et uriktig regnskapsestimat som skyldes at fakta er blitt oversett eller klart feiltolket.
- Ledelsens skjønnsmessige vurderinger av regnskapsestimater som revisor anser som urimelige, eller utvelgelsen og anvendelsen av regnskapspolicyer som revisor anser som uegnet.

Misligheter er imidlertid «tilsiktet feilinformasjon» (Eilifsen et al., 2014). Innenfor dette ligger uredelig regnskapsrapportering, som eksempelvis manipulasjon av regnskapsregistreringer. Det inkluderer også underslag av eiendeler, som eksempelvis tyveri.

2.6 Profesjonelt skjønn

Ettersom vesentlighet foretas i lys av rådende omstendigheter og påvirkes av feilinformasjonens størrelse og type, vil revisors oppfatning om regnskapsbrukernes behov for finansiell informasjon være utgangspunktet for fastsettelsen av vesentlighet ved planlegging av revisjonen (DnR, 2010b). Det er ofte vanskelig for revisor å kunne vurdere hva som forventes å påvirke brukernes beslutninger. Revisor må likevel gjøre antagelser om hvem som er brukerne, i hvilke sammenhenger regnskapet vil bli brukt og den eventuelle betydningen av feilinformasjon. Med bakgrunn i dette må vurdering og fastsettelse av vesentlighet være basert på revisors «profesjonelle skjønn» (Andersen & Eilifsen, 2010).

Revisors profesjonelle skjønn er blant annet utdypet i ISA 200 (DnR, 2010b). Her defineres profesjonelt skjønn som:

«Anvendelsen av relevant opplæring, kunnskap og erfaring innenfor rammen av standarder for revisjon, regnskap og etikk når det fattes informerte beslutninger om hvilke handlingsplaner som er hensiktsmessige etter omstendighetene ved revisjonsoppdraget.»

I standardens punkt 16 står det at revisor skal utøve slikt profesjonelt skjønn ved både planlegging og gjennomføring av revisjon av et regnskap. Videre i veiledningspunktene A23-A27 framgår det at profesjonelt skjønn er avgjørende for at revisjon skal kunne gjennomføres på en tilfredsstillende måte. Årsaken er at tolkning av de relevante etiske kravene og revisjonsstandardene, og de informerte beslutningene som kreves gjennom hele revisjonen, ikke kan gjennomføres uten at relevant kunnskap og erfaring blir anvendt på de faktiske forholdene og omstendighetene. Eksempelvis er bruk av profesjonelt skjønn særlig nødvendig når det skal fattes beslutninger rundt vesentlighet og revisjonsrisiko. Profesjonelt

skjønn handler altså om at revisor besitter et knippe nødvendige ferdigheter som anvendes under revisjonen. Disse utvikles over tid gjennom opplæring, tilegnelse av kunnskap og erfaring. Selve utøvelsen av profesjonelt skjønn er i alle tilfeller basert på de faktiske forholdene og omstendighetene som revisor er kjent med. Bruken av profesjonelt skjønn kan videre evalueres basert på hvorvidt revisors avgjørelse gjenspeiler en kvalifisert anvendelse av revisjons- og regnskapsprinsipper, som er relevante og samsvarer med de faktiske forholdene og omstendighetene som revisor var kjent med fram til datoen for revisjonsberetningen.

Standarden presiserer at profesjonelt skjønn må utøves gjennom hele revisjonen (DnR, 2010b). Det er også et krav at bruken av profesjonelt skjønn må dokumenteres på en tilfredsstillende måte. Dette innebærer at revisor er pålagt å utarbeide revisjonsdokumentasjon som vil bli ansett som tilstrekkelig for at en erfaren revisor som ikke tidligere har hatt befatning med revisjonen, forstår det betydelige profesjonelle skjønn som er utøvet for å komme fram til konklusjoner om vesentlige forhold som har oppstått under revisjonen. At det er viktig for revisor å nedtegne all skjønnsutøvelse i sine arbeidspapirer følger også av revisorloven § 5-3 første ledd (Revisorloven, 1999). Her er kravet at dokumentasjonen skal vise hvordan revisjonen er gjennomført samt resultatet av revisjonen på en måte som er tilstrekkelig til å kunne underbygge og etterprøve revisors konklusjoner. Dette er eneste måten revisor på en tilstrekkelig måte kan vise at kravene til revisjonens utførelse er oppfylt (Nyhus, 2004). Profesjonelt skjønn kan for øvrig ikke benyttes til å rettferdiggjøre beslutninger som ellers ikke underbygges av oppdragets faktiske forhold og omstendigheter, eller av tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis (DnR, 2010b).

3. Bruk av vesentlighetskonseptet i revisjon

3.1 Introduksjon

Denne delen av utredningen tilspisser seg inn mot hovedtemaet. I det påfølgende vil ulike sider av bruken av vesentlighetskonseptet i revisjon bli introdusert med bakgrunn i relevante standarder (ISA-ene) og faglitteratur på området. Her innledes det med vesentlighet for regnskapet totalt sett, før også arbeidsvesentlighet, grense for klart ubetydelig feilinformasjon og revurdering av vesentlighet blir presentert og utdypet. Avslutningsvis blir det kort gjort rede for revisjonsdokumentasjon av vesentlighetsvurderinger, kommunikasjon og korrigering av feilinformasjon, og vurderingsprosessen av identifisert feilinformasjon.

Kjennskap til disse ulike sidene av vesentlighetskonseptet er grunnleggende for en forståelse av den påfølgende undersøkelsen og analysen av opplysningene i revisjonsberetningene om revisors bruk av vesentlighet.

3.2 Vesentlighet for regnskapet totalt sett

Risikovurderingshandlinger er de revisjonshandlingene som utføres av revisor for å skaffe seg en forståelse av enheten og dens omgivelser, herunder enhetens interne kontroll, for å identifisere og vurdere risikoene for vesentlig feilinformasjon, enten den skyldes misligheter eller feil, på regnskaps- og påstandsnivå (Eilifsen et al., 2014).

Som en del av det første steget må revisor i henhold til ISA 320 fastsette en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett som en del av den overordnede strategien for utførelsen av revisjonen (DnR, 2010a).

Fastsettelse av vesentlighet ved planlegging av revisjonen innebærer som tidligere nevnt at revisor foretar skjønnsmessige vurderinger av størrelsen på feilinformasjonen som vil bli ansett som vesentlig (DnR, 2010a). Disse skjønnsmessige vurderingene gir grunnlag for å:

1. Fastsette typen, tidspunktet og omfanget av risikovurderingshandlinger.
2. Identifisere og vurdere risikoene for vesentlig feilinformasjon.
3. Fastsette typen, tidspunktet og omfanget av videre revisjonshandlinger.

Revisor vil ta hensyn til omstendighetene knyttet til den enkelte type feilinformasjon. Dette kan føre til at revisor vurderer feilinformasjonen som vesentlig selv om beløpet befinner seg under grensen for vesentlighet (Andersen & Eilifsen, 2010). Det vil ikke være praktisk gjennomførbart for revisor å utforme revisjonshandlinger som avdekker feilinformasjon som kan være vesentlig alene på grunn av dets natur, altså feilinformasjonens type og de særlige omstendighetene rundt dets forekomst. Revisor vurderer likevel ikke bare størrelsen, men også typen av ikke-korrigert feilinformasjon, og de særlige omstendighetene rundt deres forekomst, ved vurderingen av hvilken virkning feilinformasjonen har på regnskapet. Den vesentlighetsgrensen som fastsettes ved planleggingen av revisjonen definerer derfor ikke nødvendigvis et beløp hvor ikke-korrigert feilinformasjon under dette beløpet, enkeltvis eller samlet, alltid vil bli vurdert som uvesentlig (DnR, 2010a).

3.2.1 Valg av referanseverdi

Foruten kravet om at det fastsettes en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett er revisjonsstandardene svært begrenset når det gjelder formelle regler eller krav til hvordan dette skal utføres.

I praksis tar revisor gjerne utgangspunkt i en kvantitativ referanseverdi («benchmark») samt en tilhørende prosentsats (Eilifsen et al., 2014). ISA 320 viser til flere slike referanseverdier som kan være passende å benytte for å beregne en vesentlighet for regnskapet totalt sett (DnR, 2010a). Eksempler som kan være hensiktsmessige ut fra omstendighetene ved enheten omfatter blant annet resultat før skatt, samlede inntekter, driftsresultat, samlede eiendeler, sum egenkapital og verdi av nettoeiendeler.

Faktorer som kan påvirke identifiseringen av en hensiktsmessig referanseverdi inkluderer blant annet elementene i regnskapet og hvorvidt det finnes poster som brukerne av den bestemte enhetenes regnskap tenderer til å fokusere på. Dette må sees i sammenheng med foretakets omstendigheter, som type enhet og bransje, økonomiske omgivelser, livssyklus, samt enhetens eierstruktur og måten den er finansiert på. Revisor må også ta i betraktning referanseverdiens relative volatilitet.

I tillegg til faktorer som kan påvirke identifiseringen av en hensiktsmessig referanseverdi gir ISA 320 veiledning om den tilhørende prosentsatsen som skal anvendes. Denne veiledningen må ikke bli betraktet som et krav fra standardens side, men heller som et hjelpemiddel for revisor i arbeidet med å fastsette en grense for vesentlighet (Andersen & Eilifsen, 2010). Her

framgår det at fastsettelsen av en prosentsats som skal anvendes på den valgte referanseverdien innebærer utøvelse av profesjonelt skjønn. Ettersom det er et forhold mellom prosenten og den valgte referanseverdien, vil en prosent anvendt på resultat før skatt vanligvis være høyere enn en prosent anvendt på samlede inntekter (DnR, 2010a).

Flere eksempler på alternative kvantitative referanseverdier, med tilhørende relevant prosentsats, er listet opp i tabellen under.

Referanseverdi	Relevant prosentsats
Resultat før skatt	3-10
Samlede eiendeler	0,25-2
Samlede inntekter	0,5-5
Netto eiendeler	3-5
Sum egenkapital	1-5

Tabell 1: Vanlige kvantitative referanseverdier for å beregne totalvesentlighet, samt tilhørende prosentsats (Eilifsen et al., 2014, s. 84)

Det er viktig at revisor forsøker å identifisere de referanseverdiene brukerne fokuserer på når de tar sine beslutninger (Andersen & Eilifsen, 2010). Som eksempel kan det derfor være hensiktsmessig for revisor å bruke overskudd, slik som resultat før skatt eller inntekter som referanseverdi dersom brukerne fokuserer på disse. Det viser seg gjerne at resultat før skatt ofte blir brukt for profittorienterte selskaper, og 5 prosent av denne referanseverdien betraktes som en tommelfingerregel i praksis (DnR, 2010a og Eilifsen et al., 2014).

Revisor kan i sin vurdering dermed komme fram til at for eksempel 5 prosent av resultat før skatt er en hensiktsmessig vesentlighetsgrense for en profittorientert enhet i en produksjonsbransje. På samme måte kan også revisor gjennom sin vurdering komme fram til at én prosent av samlede inntekter vil være en hensiktsmessig grense på vesentlighet for en enhet uten økonomisk formål. Bruk av en høyere eller lavere prosentsats kan være hensiktsmessig ut fra omstendighetene (Andersen & Eilifsen, 2010).

Ut fra omstendighetene kan den valgte referanseverdien ta utgangspunkt i finansielle størrelser fra tidligere og/eller nåværende periode, inkludert budsjetter eller prognoser, justert for viktige endringer i omstendighetene ved enheten og relevante endringer i forholdene i bransjen eller de økonomiske omgivelsene som enheten driver i (DnR, 2010a).

Har eksempelvis resultat før skatt store variasjoner fra et år til et annet, kan et bedre alternativ være å benytte gjennomsnittet av de tre siste årenes resultat før skatt som referanseverdi for å få et mer stabilt bilde av enheten (Eilifsen et al., 2014).

Dette kan også være en løsning dersom enheten har gått fra positivt resultat til et resultat nærmere null («break even») eller negativt resultat påfølgende år. Da vil det naturlig nok være problemer knyttet til å ta utgangspunkt i årets resultat før skatt som referanseverdi, men et gjennomsnitt av de tre siste år kan gi et mer korrekt bilde på hva som må betraktes som vesentlig. Justering for ekstraordinære poster kan også være relevant for å få en mer stabil og hensiktsmessig referanseverdi. Da utelukkes eksempelvis en betydelig inntekt eller kostnad som gjerne er såkalte engangsposter («non-recurring items») fra resultatet, ettersom dette betraktes som hendelser som ikke vil inntreffe igjen.

Alternativt når eksempelvis resultat før skatt er volatil, kan andre referanseverdier som samlede eiendeler, samlede inntekter eller sum egenkapital gi en mer stabil referanse fra år til år, og i så måte være mer hensiktsmessig.

3.3 Vesentlighet under særlige omstendigheter

Dersom det i lys av enhetens særlige omstendigheter finnes en eller flere bestemte transaksjonsklasser, kontosaldoer eller tilleggsopplysninger hvor feilbeløp som er lavere enn vesentlighet for regnskapet totalt sett, rimelig kan forventes å påvirke de økonomiske beslutningene som treffes av brukerne på grunnlag av regnskapet, kreves det av revisjonsstandardene at det fastsettes en lavere vesentlighetsgrense for den eller disse (DnR, 2010a).

I ordlyden «særlige omstendigheter» indikerer standarden at det normalt ikke vil være behov for en særskilt angivelse av en lavere vesentlighetsgrense for en enkelt transaksjon, kontosaldo eller tilleggsinformasjon (Andersen & Eilifsen, 2010). Ved planlegging av revisjonen kan det derfor være relevant å benytte arbeidsvesentlighet for bestemte transaksjonsklasser, kontosaldoer og tilleggsopplysninger (Eilifsen et al., 2014). Revisjonsstandarder gir veiledning om faktorer som kan indikere når dette likevel vil være nødvendig med en særskilt angivelse. Eksempler kan være transaksjoner med nærstående parter, godtgjørelse av ledelsen og dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll eller de viktigste tilleggsopplysningene i forhold til bransjen som enheten driver i (DnR,

2010a). Likeledes kan det ut fra de særlige omstendigheter være påkrevd at revisor fastsetter en lavere arbeidsvesentlighetsgrense enn total arbeidsvesentlighet for bestemte transaksjonsklasser, kontosaldoer eller tilleggsopplysninger (Andersen & Eilifsen, 2010).

3.4 Arbeidsvesentlighet

Med den nye ISA 320 i 2010 kom det et nytt krav til revisor om å fastsette grenser for arbeidsvesentlighet i forbindelse med planleggingen av revisjonen (DnR, 2010a).

«Revisor skal fastsette arbeidsvesentlighet for å anslå risikoene for vesentlig feilinformasjon og typen, tidspunktet og omfanget av videre revisjonshandlinger.»

Arbeidsvesentlighet defineres av ISA 320 punkt 9 som:

«Det eller de beløpene som er fastsatt av revisor som lavere enn vesentlighetsgrensen for regnskapet totalt sett for å redusere muligheten for at summen av ikke-korrigert og uavdekket feilinformasjon overstiger vesentlighetsgrensen for regnskapet totalt sett, til et hensiktsmessig lavt nivå.»

Arbeidsvesentlighet er altså et lavere beløp enn vesentlighet for regnskapet og gir en margin for ikke-korrigert og uavdekket feilinformasjon (Eilifsen et al., 2014). Forskjellen mellom vesentlighet for regnskapet totalt sett og arbeidsvesentligheten er altså at sistnevnte fungerer som en «buffer» som reduserer risikoen for at summen av uavdekket og ikke-korrigerte feilinformasjon overstiger totalvesentlighetsgrensen til et akseptabelt lavt nivå (Andersen & Eilifsen, 2010).

Bakgrunnen for at revisor fastsetter arbeidsvesentlighet er for å anslå risikoene for vesentlig feilinformasjon og typen, tidspunkt og omfanget av videre revisjonshandlinger (DnR, 2010a). Revisor setter derfor arbeidsvesentlighetsgrensen på planleggingsstadiet.

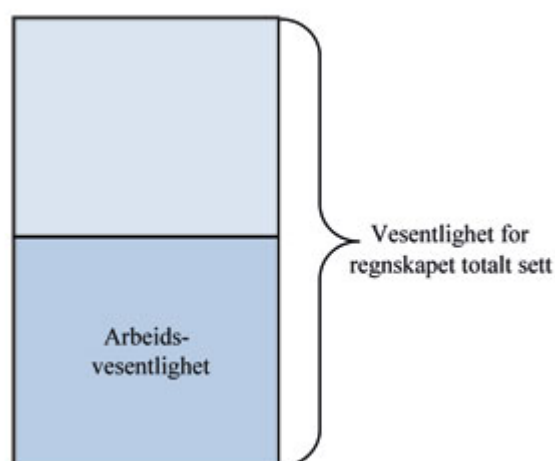
Som vesentlighet, fastsettes også arbeidsvesentlighet ut i fra en skjønnsmessig vurdering der revisor utøver profesjonelt skjønn. Vurderingen påvirkes av revisors forståelse av enheten og revisors forventinger til feilinformasjon i inneværende periode (Andersen & Eilifsen, 2010). Dermed er det nødvendig for revisor med god kjennskap til enheten som skal revideres og dens omgivelser. En slik forståelse og forventninger til feilinformasjon i inneværende

periode opparbeides gjennom risikovurderingshandlinger og tidligere utførte revisjoner (DnR, 2010a).

Selv om fastsettelsen av arbeidsvesentlighetsgrensen ikke er en mekanisk øvelse, kan revisors metodikk inneholde enkle retningslinjer som sier at arbeidsvesentligheten normalt ligger innenfor et visst intervall som måles i forhold til vesentlighetsgrensen for regnskapet totalt sett (Andersen & Eilifsen, 2010). Dette kan eksempelvis være 50 prosent eller 75 prosent av totalvesentlighetsgrensen.

Jo mindre feilinformasjon revisor forventer at det er i regnskapet, jo mindre behov er det for å redusere arbeidsvesentlighet under vesentlighet for regnskapet totalt sett (Andersen & Eilifsen, 2010). Høy arbeidsvesentlighetsgrense innebærer at revisor kan redusere omfanget av sitt arbeid og likevel redusere risikoen for vesentlig feilinformasjon til et akseptabelt lavt nivå. Bruk av en høy grense for arbeidsvesentlighet begrunnes normalt med en forventning om svært lite feilinformasjon i regnskapet. En slik forventning krever normalt at revisor har opparbeidet seg god kunnskap om virksomheten – gjerne over flere år.

Figuren under illustrerer nivåene av totalvesentlighet og arbeidsvesentlighet. I dette tilfellet er arbeidsvesentligheten satt til 50 prosent av vesentlighet for regnskapet totalt sett.

Figur 3: Vesentlighet for regnskapet totalt sett og arbeidsvesentlighet (Andersen & Eilifsen, 2010)

3.4.1 Arbeidsvesentlighet ved særskilt risiko

Bruk av ISA 320 betyr at revisor ikke nødvendigvis reviderer transaksjonsklasser eller kontosaldoer som er lavere enn arbeidsvesentlighetsgrensen (Andersen & Eilifsen, 2010). Bufferen man oppnår ved å fastsette arbeidsvesentlighet skal bidra til å sikre at eventuelle feil som befinner seg innenfor slike ikke-reviderte transaksjonsklasser eller kontosaldoer ikke innebærer en uakseptabel risiko for at summen av ikke-korrigert og uavdekket feilinformasjon er høyere enn totalvesentlighetsgrensen.

Imidlertid kan revisor ha en forventning om at en transaksjonsklasse eller kontosaldo skulle vært regnskapsført med et høyere beløp enn det som framgår av regnskapet. Eksempelvis når det eksisterer en risiko for manglende fullstendighet, gjennom at tilsvarende kontosaldo har oversteget arbeidsvesentlighetsgrensen de foregående år. I de tilfeller hvor revisor vurderer at det eksisterer en «særskilt risiko», vil man ikke kunne unnlate å revidere en transaksjonsklasse, kontosaldo eller tilleggsinformasjon med begrunnelsen om at den er lavere enn grensen for arbeidsvesentlighet. Dette er fordi definisjonen av «særskilt risiko» innebærer at det foreligger risiko for vesentlig feilinformasjon.

Derfor er det viktig at revisor utøver profesjonelt skjønn i vurderingen av hvilke transaksjonsklasser eller kontosaldoer man eventuelt unnlater å revidere med den begrunnelse at eventuelle feil uansett ikke vil medføre vesentlig feilinformasjon i regnskapet totalt sett (Andersen & Eilifsen, 2010).

3.5 Grense for klart ubetydelig feilinformasjon

Revisor skal akkumulere feilinformasjon identifisert under revisjonen, bortsett fra feilinformasjon som er «klart ubetydelig» (DnR, 2010c). Derfor skal det i planleggingsfasen også fastsettes en grense for hva som er å anse som feilinformasjon av den klart ubetydelige sorten.

Klart ubetydelig feilinformasjon er beløp som ikke har en vesentlig innvirkning på regnskapet, men «klart ubetydelig» er ikke et annet uttrykk for «ikke vesentlig» (DnR, 2010c). Forhold som er klart ubetydelig vil være klart uviktige, uansett om de betraktes enkeltvis eller samlet, eller om de vurderes etter kriterier for størrelse, type eller omstendighet.

Revisor skal angi en grense for slik ubetydelig feilinformasjon, som er en øvre beløpsgrense der alle feil under vil bli ansett som klart ubetydelig. Denne må ikke nødvendigvis akkumuleres fordi revisor forventer at akkumuleringen av slike beløp åpenbart ikke vil ha vesentlig innvirkning på regnskapet. Grensen fastsettes vanligvis på samme tidspunkt som grensen for vesentlighet for regnskapet totalt sett og arbeidsvesentlighetsgrensen (Eilifsen & Messier, 2015).

En vanlig praksis her vil eksempelvis være en lav proSENTsats av totalvesentlighet eller arbeidsvesentlighet, men følgelig er også denne grensen satt etter en skjønnsmessig vurdering av enheten og dens omstendigheter. Settes eksempelvis grensen for klart ubetydelig feilinformasjon til 10 prosent av arbeidsvesentligheten innebærer det at revisor mener at summen av alle feil som hver for seg er lavere enn 10 prosent av arbeidsvesentligheten uansett ikke kan medføre at regnskapet blir vesentlig feil (Andersen & Eilifsen, 2010).

I de tilfeller der det oppstår usikkerhet om hvorvidt én eller flere poster er klart ubetydelige, anses ikke forholdet som klart ubetydelig (DnR, 2010c).

3.6 Revurdering av vesentlighet

Under utførelsen av revisjon kan revisor bli kjent med opplysninger som legger andre forutsetninger til grunn for vesentlighetsvurderingen. Ved informasjon som ville ha medført at revisor hadde fastsatt et annet beløp (eller flere beløp) innledningsvis, skal revisor revurdere den fastsatte vesentlighetsgrensen for regnskapet totalt sett, og dersom det er relevant, vesentlighetsgrensene for bestemte transaksjonsklasser, kontosaldoer eller tilleggsopplysninger (DnR, 2010a). Dette kan ha sammenheng med en endring i omstendighetene som fant sted under revisjonen, ny informasjon eller endring i revisors forståelse av enheten og den virksomheten som følge av gjennomføringen av videre revisjonshandlinger (Andersen & Eilifsen, 2010).

Dersom revisor i innledningen av revisjonen la til grunn forventet resultat før skatt som referanseverdi for å fastsette vesentlighet for regnskapet totalt sett, og det faktiske resultatet ser ut til å bli betydelige forskjellig fra dette, korrigerer revisor denne vesentligheten. Når revisor setter en lavere vesentlighet enn det som innledningsvis ble fastsatt som hensiktsmessig, skal revisor også bestemme hvorvidt det er nødvendig å revurdere

arbeidsvesentlighet, og hvorvidt typen, tidspunktet og omfanget av videre revisjonshandling er hensiktsmessige (DnR, 2010a).

3.7 Revisjonsdokumentasjon av vesentlighetsvurderinger

Med de nye revisjonsstandardenes inntog i 2010 ble det stilt strengere krav til dokumentasjon av vesentlighetsvurderingene (DnR, 2010a). Denne revisjonsdokumentasjonen skal ifølge ISA 320 punkt 14 omfatte beløpene og faktorene vurdert ved fastsettelsen av følgende grenser:

1. Vesentlighet for regnskapet totalt sett.
2. Dersom det er relevant, vesentlighetsgrensen(e) for bestemte transaksjonsklasser, kontosaldoer eller tilleggsopplysninger.
3. Arbeidsvesentlighet.
4. Eventuelle revurderinger av vesentlighet etter hvert som revisjonen utføres.

Ved fastsettelsen av vesentlighetsgrenser bør revisor vurdere hvilken eller hvilke referanseverdi(er) som er relevant(e) for det enkelte revisjonsoppdrag (Andersen & Eilifsen, 2010). Selv om revisors metodikk eksempelvis har omsetning, bruttofortjeneste, årsoverskudd, samlede eiendeler, samlede inntekter og sum egenkapital som eksempler på mulige referanseverdier, innebærer ikke dette at alle disse skal benyttes ved fastsettelse av vesentlighetsgrense for hvert enkelt oppdrag. Revisor må vurdere hvilke referanseverdier som anses som hensiktsmessige og relevante – altså de referanseverdiene revisor antar brukerne av akkurat dette regnskapet fokuserer på når de tar sine beslutninger.

Som tidligere omtalt er det også omstendighetene som vil avgjøre hvilke prosentsatser som skal benyttes. Dersom vesentlighetsgrensene endres betydelig fra foregående år, bør dette begrunnes (Andersen & Eilifsen, 2010).

3.8 Kommunikasjon og korrigerende av feilinformasjon

Revisor skal i rett tid kommunisere all feilinformasjon akkumulert under revisjonen til riktig ledelsesnivå, og revisor skal be ledelsen om å korrigere feilinformasjonen (Andersen & Eilifsen, 2010). I ISA 450 framgår det at rettidig kommunikasjon av feilinformasjon til riktig ledelsesnivå er viktig ettersom det gjør det mulig for ledelsen å vurdere hvorvidt postene

inneholder feilinformasjon, informere revisor dersom ledelsen er uenig, og iverksette eventuelle nødvendige tiltak (DnR, 2010c). Vanligvis er riktig ledelsesnivå det nivået som har ansvaret for og myndighet til å vurdere feilinformasjonen og til å iverksette eventuelle nødvendige tiltak.

Dersom ledelsen nekter å korrigere deler av eller all feilinformasjon som er kommunisert av revisor, skal revisor opparbeide seg en forståelse av ledelsens grunner til ikke å foreta korrigeringene. Denne forståelsen skal revisor også ta i betraktning ved vurderingen av hvorvidt regnskapet totalt sett ikke inneholder vesentlig feilinformasjon.

3.9 Vurdering av identifisert feilinformasjon

ISA 450 omhandler revisors oppgaver med og plikter til å vurdere virkningen av feilinformasjon som er identifisert under revisjonen, samt virkningen av eventuell ikke-korrigert feilinformasjon på regnskapet (DnR, 2010c). Ikke-korrigert feilinformasjon er feilinformasjon som revisor har akkumulert under revisjonen og som ikke er blitt korrigert.

I vurderingen av virkningen av feilinformasjon og i den videre kommunikasjonen påpeker standarden i veiledningspunkt A3 at det kan være nyttig å skille mellom faktisk feilinformasjon, skjønnsmessig feilinformasjon og projisert feilinformasjon.

- Faktisk feilinformasjon er feilinformasjon som det ikke hersker noen tvil om.
- Skjønnsmessig feilinformasjon er forskjeller som oppstår på bakgrunn av ledelsens skjønnsmessige vurderinger av regnskapsestimer som revisor anser som urimelige, eller utvelgelsen eller anvendelsen av regnskapspolicyer som revisor anser som uegnet.
- Projisert feilinformasjon er revisors beste estimat på feilinformasjon i populasjoner som innebærer en projisering av feilinformasjon identifisert i utvalgene som er kontrollert, på hele populasjoner som utvalgene er hentet fra.

Som tidligere nevnt skal revisor akkumulere feilinformasjon identifisert under revisjonen, bortsett fra den feilinformasjonen som er under den fastsatte grensen for det som revisor betrakter som klart ubetydelig (DnR, 2010c).

Revisor må vurdere om ikke-korrigert feilinformasjon er vesentlig, enkeltvis eller i kombinasjon med annen feilinformasjon. Eilifsen og Messier (2015) peker på en tvetydighet

i standardene når det gjelder vurderingen av vesentligheten til ikke-korrigert feilinformasjon. I ISA 450 framgår det at hvert enkelt tilfelle av feilinformasjon skal vurderes for å evaluere dets virkning på de relevante transaksjonsklassene, kontosaldoene eller tilleggsopplysningene, herunder hvorvidt vesentlighetsgrensen for den bestemte transaksjonsklassen, kontosaldoen eller tilleggsopplysningen er oversteget (DnR, 2010c). Dersom en revisor identifiserer feilinformasjon (uavhengig av type) i en spesifikk konto, er det dermed ikke klart ut fra ISA 450 om feilinformasjonen skal vurderes opp mot totalvesentlighetsgrensen eller arbeidsvesentlighet for å avgjøre om feilinformasjonen er vesentlig.

Dersom den identifiserte feilinformasjonen nærmer seg grensen for vesentlighet, kan det foreligge en høyere enn en akseptabel lav risiko for at summen av mulig uavdekket feilinformasjon sammen med identifisert feilinformasjon kan overstige vesentlighetsgrensen. Uavdekket informasjon kan eksistere fordi det foreligger utvalgsrisiko og ikke-utvalgsrisiko (DnR, 2010c). I så fall skal revisor fastslå hvorvidt den overordnede revisjonsstrategien og revisjonsplanen må revurderes (Andersen & Eilifsen, 2010). En slik revurdering må også foretas dersom typen identifisert feilinformasjon og omstendighetene rundt dens forekomst tyder på at det kan eksistere annen feilinformasjon som, når den slås sammen med feilinformasjonen akkumulert under revisjonen, kan være vesentlig. Et eksempel på en situasjon der dette kan være aktuelt er i de tilfeller revisor identifiserer at feilinformasjon skyldes svikt i den interne kontrollen.

Revisor må gjennom hele revisjonen være oppmerksom på kvalitative forhold som kan gjøre at kvantitative uvesentlige feil blir vesentlige. Omstendighetene knyttet til visse tilfeller av feilinformasjon kan nemlig medføre at revisor vurderer dem som vesentlige, enkeltvis eller sammen med annen feilinformasjon akkumulert under revisjonen, selv om de ligger under vesentlighetsgrensen for regnskapet totalt sett (DnR, 2010c). Selv under grensen for klart ubetydelig feilinformasjon kan revisor bli oppmerksom kvantitative feil som på bakgrunn av omstendighetene likevel gjør at feilen må betraktes som vesentlig. Veiledningen i ISA 450, punkt A16 inneholder eksempler på tilfeller av feilinformasjon som av revisor kan bli bedømt som vesentlige, til tross for at de enkeltvis eller samlet ikke overstiger vesentlighetsgrensen.

Noen eksempler på omstendigheter som kan påvirke vurderingen av vesentlighet, innebærer i hvilken grad feilinformasjonen:

- Skjuler en endring i inntekter eller andre trender, særlig i forbindelse med generelle økonomiske og bransjemessige forhold
- Fører til en økning i ledelsens godtgjørelse, for eksempel ved å sikre at kravene for tildeling av bonuser eller andre incentiver blir oppfylt
- Knytter seg til poster som involverer bestemte parter, for eksempel hvorvidt eksterne parter i transaksjonen er knyttet til medlemmer av enhetens ledelse

I neste kapittel presenteres resultater fra en studie av Eilifsen og Messier (2015) om retningslinjer for bruk av vesentlighetskonseptet i metodikken til åtte store revisjonsselskaper.

4. Rettledning om bruk av vesentlighetskonseptet i revisjonsselskaperes metodikk

I 2014 ble det foretatt en undersøkelse som tok for seg retningslinjene for vesentlighetsvurderinger blant åtte av de største amerikanske og internasjonale revisjonsselskapene (Eilifsen & Messier, 2015). Her ble det blant annet kartlagt hvordan selskapene gikk fram for å fastsette vesentlighet for regnskapet totalt sett, arbeidsvesentlighet og grense for klart ubetydelig feilinformasjon i lys av de nye standardene for vesentlighet fra 2010.

Resultatene fra undersøkelsen viste en høy grad av samsvar blant revisjonsselskapene når det gjaldt bruk av kvantitative referanseverdier («benchmarks») i fastsettelsen av vesentlighet for regnskapet totalt sett (Eilifsen & Messier, 2015).

I revisjon av børsnoterte foretak hadde syv av de åtte revisjonsselskapene i undersøkelsen resultat før skatt som den viktigste referanseverdien. Det siste revisjonsselskapet benyttet seg av resultat etter skatt. Selskapene tillot også bruk av alternative referanseverdier for børsnoterte foretak i enkelte situasjoner. Et av revisjonsselskapene i undersøkelsen utdypet tilfeller der dette kunne være aktuelt (Eilifsen & Messier, 2015, s. 14). Et eksempel som ble trukket fram her er at dersom et foretak tidligere år har vist seg å være profitabelt, men i inneværende periode opplever et negativt resultat. I dette tilfelle kan andre referanseverdier vise seg å være mer hensiktsmessige som basis i fastsettelsen av vesentlighet for regnskapet totalt sett. Det samme gjelder for de tilfeller der det reviderte selskapet veksler mellom positivt resultat og negativt resultat fra år til år, eller i tilfeller der det har et resultat som går i, eller er nær, null. I disse tilfellene kan andre referanseverdier legge et bedre grunnlag for fastsettelse av vesentlighetsgrense. Som man ser er dette revisjonsselskapet metodikk fullstendig i samsvar med standardens veiledningspunkter og den eksisterende teorien om bruk av referanseverdier for å beregne en totalvesentlighetsgrense.

For ikke-børsnoterte foretak benyttet revisjonsselskapene seg av en rekke andre potensielle kvantitative referanseverdier for vesentlighet, i tillegg til resultat før (etter) skatt. Eksempelvis tillot samtlige selskaper bruken av samlede eiendeler eller samlede inntekter som referanseverdi. Syv av de åtte revisjonsselskapene betraktet også netto eiendeler og sum egenkapital som relevante referanseverdier.

Undersøkelsen viste i tillegg til det er en høy grad av overenstemmelse blant revisjonsselskapene når det gjaldt bruken av tilhørende proSENTsatser som ble benyttet til disse ulike referanseverdiene for å fastsette en totalvesentlighetsgrense (Eilifsen & Messier, 2015). For børsnoterte foretak, forventer, foreslår eller krever seks av de åtte revisjonsselskapene i undersøkelsen bruk av 5 prosent av resultat før skatt, mens et annet tillater 5 til 10 prosent. For revisjonsselskapet som bruker resultat etter skatt gjelder en sats på 2 til 5 prosent.

Når det kommer til referanseverdier som samlede eiendeler eller samlede inntekter, hadde syv av revisjonsselskapene i undersøkelsen et prosentvis intervall innenfor 0,5 til 2 prosent. Ett revisjonsselskap tillot et større intervall for samlede inntekter på mellom 0,8 til 5 prosent, mens et annet hadde et intervall for samlede eiendeler som strakk seg fra 0,25 til 5 prosent.

Fire av selskapene som tillot netto eiendeler som referanseverdi benyttet seg av et intervall på mellom 2 til 5 prosent. Et revisjonsselskap tillot så mye som 10 prosent, mens et annet var nede i en prosent på mellom 0,5 til 1 prosent. Blant de fem revisjonsselskapene som tillot sum egenkapital som referanseverdi, lå fire innenfor et intervall på 1 til 5 prosent, mens det siste selskapet igjen tillot en tilhørende proSENTsats på opp til 10 prosent.

Selskapene var også konsistente når det kom til hvilke proSENTsatser som ble benyttet til å fastsette arbeidsvesentlighet (Eilifsen & Messier, 2015). Syv av de åtte revisjonsselskapene i undersøkelsen benyttet et intervall på mellom 50 til 75 prosent av den fastsatte grensen for vesentlighet for regnskapet totalt sett. Det siste tillot et intervall fra 70 opp til 90 prosent.

Revisjonsselskapene tilbyr også veiledning som hjelper sine revisorer til å fastsette en hensiktsmessig proSENTsats innenfor det oppgitte intervallet. Noen av faktorene som vil veilede til en lavere proSENTsats for arbeidsvesentlighet kan eksempelvis være dersom samlet risiko for oppdraget anses for å være høy, det er høy risiko for misligheter, svakheter i intern kontroll eller at foretaket historisk sett har hatt stor grad av identifisert feilinformasjon i tidligere revisjonsperioder (Eilifsen & Messier, 2015).

Også når det kom til hva som ble betraktet som grensen for klart ubetydelig feilinformasjon var revisjonsselskapene i undersøkelsen i stor grad i overenstemmelse (Eilifsen & Messier, 2015). Syv av åtte opplyste at denne grensen befant seg innenfor et intervall på mellom 3 til

5 prosent av vesentlighet for regnskapet totalt sett. Det siste revisjonsselskapet opererte med et intervall lå høyere; fra 5 til 8 prosent. To av selskapenes veiledning framhever her historisk feilinformasjon som en faktor å ta hensyn til når grensen for rapportering av ujusterte forskjeller skal fastsettes.

Videre i undersøkelsen ble det også kartlagt hvordan vesentlighet blir brukt av selskapene til å vurdere identifisert og uavdekket feilinformasjon. Samtlige revisjonsselskaper hadde her en guide i samsvar med gjeldende standardsetting for hvordan oppdagede feilene skulle håndteres. Alle krever at feilinformasjon (inkludert klassifiseringsfeil) som ikke er klart ubetydelig skal akkumuleres.

I samsvar med gjeldende standardsetting er all feilinformasjon for børsnoterte foretak evaluert ved å bruke «dual»-metoden. Den innebærer at dersom feilinformasjon er vesentlig under enten «iron curtain»-metoden eller «rollover»-metoden skal den korrigeres. For ikke-børsnoterte foretak tillot tre revisjonsselskaper bruken av alle tre metodene («iron curtain», «rollover» og «dual»), fire revisjonsselskaper benyttet kun «rollover»-metoden, mens et selskap kun tillot «dual»-metoden.

Alle revisjonsselskapenes guide inkluderer også at revisor skal be ledelsen om å korrigere den akkumulerte feilinformasjonen. I tillegg krever alle revisjonsselskapene at revisor ikke bare evaluerer ikke-korrigert feilinformasjon kvantitativt, men også tar i betraktning kvalitative forhold. Som nevnt i forrige kapittel kan omstendighetene rundt en kvantitativ uvesentlig feil lede til at feilinformasjonen likevel må betraktes som vesentlig. Samtlige revisjonsselskaper i undersøkelsen har også i sin guide at revisor må vurdere muligheten for uavdekket feilinformasjon i evalueringen av om ikke-korrigert feilinformasjon er vesentlig, enkeltvis eller i kombinasjon med annen feilinformasjon. Her viste imidlertid undersøkelsen forskjeller blant revisjonsselskapene i vurderingen av sannsynligheten for uavdekket feilinformasjon, blant annet på om sannsynligheten skal vurderes opp mot arbeidsvesentligheten eller totalvesentlighetsgrensen (Eilifsen & Messier, 2015).

5. Ny revisjonsberetning og revisors opplysning om bruk av vesentlighetskonseptet

5.1 Revisjonsberetningens bakgrunn

Revisor skal i henhold til revisorloven § 5-6 avgi en revisjonsberetning uten unødig opphold etter at årsregnskapet er fastsatt (Revisorloven, 1999). Beretningen er det eneste synlige resultat av revisjonen og revisorloven har flere bestemmelser for hva den skal inneholde (Gilberg, 2011).

Revisorberetningen har blitt beskrevet som «et formelt dokument med kronglete formuleringer som det ikke er like lett å forstå for en leser utenfor revisoryrket» (Lundegaard, 2013). Poenget med revisjonsberetningen er imidlertid ganske enkelt – den skal fortelle brukerne om de kan stole på den finansielle informasjonen som kommer fra selskapet eller ikke. Den grunnleggende hensikten med revisjon er å fortelle brukergruppene; eiere, ansatte, investorer, politikere og andre i samfunnet at «du kan stole på dette selskapet». Tanken bak en revisors beretning er basert på den tillit og troverdighet uavhengige revisorer har i det norske samfunnet. Ut fra dette vil en leser med betryggende sikkerhet kunne slå seg til ro med at den finansielle informasjonen fra selskapet i det alt vesentligste er korrekt, så lenge en revisor har gått god for den.

Tilbake i 1917 var ikke revisjonsberetningen en kjent praksis. Regnskapene ble simpelthen påført: «Revidert», samt revisors signatur (Lyngstad, 2013). Så lenge eierne hadde revisors ord for at den finansielle rapporteringen var i orden, valgte de formodentlig å stole på det.

I moderne tid er det selvfølgelig ikke så enkelt. En revisjonsberetning er utformet ut fra en rekke lovmessige krav til innhold og utforming. Det er mange svært gode grunner, både faglige og juridiske, til at revisjonsberetningen har utviklet seg over tid, til den beretningen vi ser i dag (Lundegaard, 2013).

I Norge skriver plikten til å avgi en formell beretning seg tilbake til 1930 (Lyngstad, 2013). Aksjeloven av 1910 § 65 ble endret i Stortingets vedtak av 27. februar 1930: «*Om revisjonen skal revisor hvert år avgi beretning som blir å forelegge generalforsamlingen. Vedkommende departement kan gi nærmere forskrifter om beretningens innhold*». 24. januar

1931 kom Handelsdepartementet med regler for revisors plikter ved utøvelsen av revisjonsvirksomhet, herunder om revisjonsberetningens innhold.

I samme forskrift ble det fastsatt at revisor også skulle gi en påtegning på selve regnskapet. Dette ledet til en heftig diskusjon som pågikk i flere år (Lyngstad, 2013). Diskusjonen gikk på hvordan denne påtegningen skulle utformes. Revisoren Jacob von Tangen Kielland, som hadde vært sentral i arbeidet med utformingen, skrev der en artikkel hvor han argumenterte sterkt for sitt syn om at man burde bruke en kort standardisert påtegning. Han ble imøtegått av Revisorforeningens daværende formann Christian Sommershild som mente at «enhver revisor må finne sin personlige form». Kielland fortsatte å argumentere for sitt syn og hans korte standardiserte utforming ble etter hvert den mest praktiserte.

5.2 Ønsket om en mer relevant revisjonsberetning

I nyere tid er utformingen av innholdet i revisors beretning nok en gang oppe til diskusjon. I lys av finanskrisen i 2008 ble det stilt spørsmålstegn ved om dagens standardiserte revisjonsberetning gir tilstrekkelig med åpenhet og informasjon om revisjonsarbeidet (FRC, 2015). Gjennom sitt arbeid med revisjonen sitter revisor med mye informasjon som kan være nyttig og relevant for investorer og andre brukergrupper, men som ikke rapporteres i dagens format. Fra viktige brukergrupper i næringslivet og kapitalmarkedene oppsto det derfor et ønske om nye reguleringer for innholdet i revisjonsberetningen, for å få en beretning med mer åpenhet om revisjonsprosessen inkludert (Lundegaard, 2013). Argumentet for dette er at en modernisert revisjonsberetning kan bidra til å få fram informasjon som er mer lydhør og relevant overfor behovene til ulike brukergrupper som er avhengige av, eller tar avgjørelser basert på revisjonsarbeidet (Askelund, 2013).

En fordel ved dagens standardiserte revisjonsberetning er at avvik er lett å identifisere (Kjelløkken, 2012). Ulempen er at den øvrige teksten ikke blir lest med særlig interesse og at revisorer ikke har anledningen til å uttrykke noe utover det de strengt regulerte avvikene tillater.

Kritikken om at revisjonsberetningen i dagens format ikke gir uttrykk for tilstrekkelig relevant informasjon medførte at IAASB sendte ut et diskusjonsnotat om innholdet i revisjonsberetningen (Kjelløkken, 2012). For å begrense innholdet i diskusjonsnotatet til vesentlighetsvurderingene, handlet det om at revisor kan gi mer informasjon om områder

som har krevd utstrakt bruk av skjønn og opplyse om vesentlighetsnivå som er lagt til grunn (Kjelløkken, 2012). Imidlertid ble ikke opplysninger om vesentlighetsnivå inkludert i den endelige reguleringen som forelå januar 2015 (IAASB, 2015).

IAASBs forslag til ny revisjonsberetning var tema for Revisjonsforum som ble arrangert på høsten 2013. Der tok tidligere styreleder i Revisorforeningen Ingebret Hisdal (Deloitte) opp utfordringer og muligheter rundt en ny revisjonsberetning (Askelund, 2013). Utfordringene gikk i stor grad ut på hvordan kommunikasjonen av ulike sider av revisjonsarbeidet bør utformes, og hvordan sammenlignbarhet mellom de forskjellige revisjonsberetningene kan sikres. Det ble også pekt på at en «ny og forbedret» revisjonsberetning vil lede til økt bruk av ressurser hos både revisor og foretak, samt faren for at nye opplysninger i revisjonsberetninger kan bli misforstått. I den anledning ble det også satt spørsmålsteget rundt ansvarsforholdet (Askelund, 2013). Det hevdes at flere av de nye kravene i forslaget vil bidra til å øke risikoen for revisor (Kjelløkken, 2012).

Av muligheter ble det blant annet tatt opp temaer som økt interaksjon mellom revisor og foretaket – ledelse, revisjonsutvalg og styret – rundt krevende vurderingstemaer, samt større fokus på relevant informasjon i foretakets finansielle rapportering. En ny revisjonsberetning kan også føre til at revisor bruker mer tid på revisjonens mest krevende områder. Hisdal konkluderte videre med at en ny revisjonsberetning vil gjøre at mer relevant informasjon om selskapet blir tilgjengelig, samtidig som den kan bidra til økt kvalitet i foretakets finansielle informasjon (Askelund, 2013).

På samme forum tok også direktør for aksjer i Folketrygdfondet, Nils Bastiansen, til ordet for at det var et behov for en modernisering av beretningen, og at den i større grad bør gjenspeile den prosessen revisor har hatt med styret og revisjonsutvalget (Askelund, 2013). Han etterlyste blant annet mer informasjon rundt hvordan revisjonen har funnet sted og om hvilke skjønnsmessige vurderinger som er lagt til grunn, herunder vurderinger av vesentlighet. I tillegg ble mer informasjon rundt vesentlige risikoer og revisors vurderinger omkring disse trukket fram. Bastiansen påpekte videre at dette var informasjon som kunne framskaffes uten særlige kostnader, blant annet fordi mesteparten av informasjonen allerede finnes i brev fra revisor til ledelsen. Han slo også fast at offentliggjøring av slik informasjon i revisjonsberetningen kan virke disiplinerende og øke presset på selskapene for å ha et mest mulig korrekt regnskap.

To år senere, høsten 2015, var et forslag til ny revisjonsberetning i Norge oppe til høring (DnR, 2015a). Forslaget søker å forbedre kommunikasjonen mellom revisorer og investorer, eiere, långivere og andre viktige brukere av selskapenes finansielle rapportering. I tillegg er forslaget preget av at mer åpenhet om den utførte revisjonen og revisors vurderinger, samt en vesentlig forbedring av struktur og lesbarhet vil øke informasjonsverdien og relevansen av revisors beretning. Den nye beretningen skal etter forslaget benyttes første gang ved revisjon av regnskaper som avsluttes 15. desember 2016 eller senere. Krav til opplysninger om vesentlighet ble ikke inkludert.

Noen vil kanskje hevde behovet for enda mer informasjon i revisjonsberetningen bare er et bevis for at revisjonsselskapene ikke lenger har den uangripelige, uavhengige og troverdige posisjonen som de tidligere «du kan stole på»-beretningene var basert på. På den annen side kan en ny revisjonsberetning ha positive effekter på revisjonens kvalitet og ikke minst brukernes oppfatning av denne kvaliteten (Lundegaard, 2013). En tydeliggjøring av revisorarbeidet, kan lede til at bedriftenes og samfunnets forståelse av revisors rolle og posisjon vil bli styrket. Samtidig vil en bevissthet om økt offentliggjøring av revisjonsprosessen kunne lede til at revisor bruker mer tid på revisjonens mest krevende områder.

5.3 Ny rapporteringsstandard for Storbritannia og Irland

I Storbritannia og Irland førte diskusjonen rundt revisors beretning tidlig til større endringer. Financial Reporting Council (FRC) er den uavhengige regulatoren som står ansvarlig for standarder og retningslinjer for revisjon i Storbritannia og Irland. Deres respons på ønsket om en mer åpen og relevant revisjonsberetning var å innføre et sett med nye krav til den tidligere standardiserte revisjonsberetningen (FRC, 2015). Dette førte til en revidert ISA 700 (UK & Ireland) som tar for seg revisors revisjonsberetning for selskaper som er underlagt «the UK Corporate Governance Code» (kjent som «the Code») med virkning for perioder fra eller etter 1. oktober 2012 (FRC, 2014). «The Code» er et sett med prinsipper for god eierstyring og selskapsledelse rettet mot selskaper notert på London Stock Exchange (UK Corporate Governance Code, 2015).

For å ivareta ønsket om større åpenhet ble det nå pålagt at revisor inkluderte følgende punkter i sin revisjonsberetning:

- a) En beskrivelse av de anslåtte risikoene for vesentlig feilinformasjon som ble identifisert av revisor og hvilke som hadde størst effekt på den overordnede revisjonsstrategien; tildeling av ressurser i revisjonen; og hvordan innsatsen til revisjonsteamet ble styrt
- b) En forklaring på hvordan revisor anvendte vesentlighetskonseptet i revisjonen, inkludert den kvantitative vesentlighetsgrensen som ble benyttet
- c) En oppsummering av revisjonens omfang, herunder en forklaring på hvordan revisjonen ble tilpasset de anslåtte risikoene for vesentlig feilinformasjonen som beskrevet i (a) og vesentlighetsbegrepet som beskrevet i (b)

Videre ble revisjonsselskapene oppfordret til å være spesifikke i sin beskrivelse av omstendighetene rundt foretaket, i motsetning til å gi standardiserte svar (FRC, 2015). Siden utredningens problemstilling er knyttet til vesentlighetskonseptet, begrenses den videre gjennomgangen av den utvidede revisjonsberetningen i Storbritannia og Irland til dette. Her er det i standardens punkt A13B ytterligere fem veiledningspunkter knyttet til vesentlighetsopplysningene. Disse vil bli nærmere gjennomgått i neste avsnitt

5.3.1 FRC – En undersøkelse av første året med utvidet beretning

En undersøkelse foretatt av FRC selv har tatt for seg erfaringene fra det første året med denne utvidede revisjonsberetningen (FRC, 2015). I utredningen ble det foretatt en detaljert analyse av 153 revisjonsberetninger som ble utstedt rundt sommeren 2014. 151 av disse var revisjonsberetninger for børsnoterte foretak med et fokus på større selskaper fra et bredt spekter av bransjer. 63 av disse (43 prosent) er såkalte FTSE 100-selskaper, mens de resterende tilhører FTSE 250.

FTSE 100 er en aksjeindeks for de 100 selskapene notert med høyest markedsverdi på London Stock Exchange (FTSE 100, 2015). Selskapene på FTSE representerer omkring 80 prosent av den totale markedsverdien på børsen i London. FTSE 250 er selskapene i rangeringen bak FTSE 100, hvilket vil si selskapet er mellom det 101. og 350. med høyest markedsverdi på børsen (FTSE 250, 2015).

147 av de 153 revisjonsberetningene ble utstedt av de fire store revisjonsselskapene; Deloitte (42), KPMG (37), EY (21) og PwC (47).

Resultatet fra undersøkelsen viste at revisjonsselskapene ikke bare hadde møtt de nye kravene, men i flere tilfeller hadde gjort ytterligere endringer i revisjonsberetningen utover de kravene stilt fra FRC. Det viste seg at de ulike revisjonsselskapene hadde valgt ulike tilnærminger til den nye utvidede revisjonsberetningen (FRC, 2015).

Imidlertid avdekket også undersøkelsen mangler på enkelte områder. Et av disse forbedringsområdene var diskusjonen rundt revisors anvendelse av vesentlighet, herunder hvorfor en bestemt referanseverdi og prosentsats ble valgt, samt andre aspekter rundt i vesentlighetsvurderinger. Et annet ønske fra FRC etter det første året med den utvidede revisjonsberetningen var en klarere sammenheng mellom diskusjon av risiko og vesentlighet, og en tydeligere beskrivelse av hvordan dette påvirker omfanget av revisjonen. Mer informasjon om de kvalitative aspektene ved vesentlighet var også et ønske fra investorenes side etter første året med den nye utvidede revisjonsberetningen (FRC, 2015).

5.3.1.1 Presentasjon av funn

Storbritannia og Irlands utgave av ISA 700 tar som nevnt for seg den uavhengige revisors beretning om regnskapet. Emnet vesentlighet blir utdypet i punkt A13B (FRC, 2014). Her framgår det at standardens generelle krav til vesentlighet er at revisor forklarer hvordan vesentlighetsbegrepet ble anvendt i både planlegging og gjennomføring av revisjonen. Det eneste detaljerte kravet er at denne forklaringen skal angi hvilken kvantitativ vesentlighetsgrense som ble fastsatt av revisor på regnskapet totalt sett.

Dette minimumskravet ble møtt av samtlige 153 revisjonsberetninger i undersøkelsen (FRC, 2015). Den referanseverdien som ble benyttet av revisor for å fastsette en grense for vesentlighet for regnskapet totalt sett var inkludert i 148 av de 153 revisjonsberetningene, noe som utgjør 97 prosent av utvalget. Av disse opplyste 128 (84 prosent) om den tilhørende prosentsatsen som ble benyttet i fastsettelsen av denne vesentlighetsgrensen. 37 av beretningene inkluderte også begrunnelsen for valg av referanseverdi, noe som utgjør en prosent på omtrent 24. Omtrent halvparten av revisjonsberetningene som inneholdt en begrunnelse ble utstedt av Deloitte.

Utover dette viser undersøkelsen at de ulike beretningene har store variasjoner i hva som inkluderes i vesentlighetsopplysningene. ISA 700 (UK & Ireland) punkt A13B påpeker at forklaringen rundt vesentlighetsvurderingen må skreddersys til de spesifikke forholdene ved bedriften og revisjonens utførelse. Derfor tilbys ytterligere fem veiledningspunkter med

elementer som kan inkluderes i vesentlighetsopplysningene i tillegg til opplysningen om den kvantitative totalvesentlighetsgrensen (FRC, 2014). Her viser undersøkelsen til FRC klare variasjoner i bruk (FRC, 2015).

Det første elementet er opplysning om vesentlighetsgrense(r) for transaksjonsklasser, kontosaldoer og tilleggsopplysninger som har fått lavere vesentlighetsgrense enn den fastsatte vesentligheten for regnskapet totalt sett. Bare fem av 153 revisjonsberetninger (3,27 prosent) inkluderte informasjon om ulike grenser for vesentlighet.

Grensen for arbeidsvesentlighet er også et element som standarden framhever kan inkluderes i revisjonsberetningen. Totalt inneholdt 25 av revisjonsberetningene i undersøkelsen (16 prosent) opplysninger om arbeidsvesentlighet, hvorav 19 kom fra revisjonsselskapet EY. Revisjonsselskapene KPMG og PwC hadde ingen beretninger i undersøkelsen som oppgav informasjon om arbeidsvesentlighet, mens Deloitte opplyste om dette i 2 beretninger. De fire siste beretningene der arbeidsvesentlighet ble rapportert stammet fra andre revisjonsselskaper. I 10 av beretningene var arbeidsvesentlighetsgrensen satt til 50 prosent av planlagt vesentlighet for regnskapet totalt sett, i 2 beretninger var den satt til 70 prosent (begge fra Deloitte), mens den i 13 beretninger var satt til 75 prosent av totalvesentligheten.

Et tredje element som etter ISA 700 (UK & Ireland) kan inkluderes i beretningen er om det er foretatt betydelige revurderinger av vesentlighetsgrensen på bakgrunn av ny informasjon som kom fram etter hvert som revisjonen fant sted. Ingen av revisjonsberetningene i undersøkelsen inneholdt informasjon om dette.

Videre framhever standarden at grensen for klart ubetydelig feilinformasjon, som benyttes for rapportering av ujusterte forskjeller, kan inkluderes. Undersøkelsen viste en utbredt inkludering av denne grensen i revisjonsberetningene. Gjennomsnittlig lå grensen for klart ubetydelig feilinformasjon på 4 prosent av vesentlighet for regnskapet som helhet. Tre av de fire store revisjonsselskapene indikerte et gjennomsnitt på omtrent 5 prosent. Deloitte la imidlertid sin grense for klart ubetydelig feilinformasjon betydelig lavere, med sitt gjennomsnitt rett i overkant av 2 prosent. Deres intervall strakk seg fra 2 til 5 prosent, med et klart flertall på 2 prosent. EY hadde et intervall på 2 til 7 prosent, KPMG benyttet prosentsatser innenfor 2 til 10 prosent, mens PwC hadde et intervall på 3 til 10 prosent.

Det siste elementet som framheves i standarden er at betydelige kvalitative betraktninger som revisor har tatt hensyn til i sin vurdering av vesentlighet inkluderes i beretningen. Ingen av de 153 revisjonsberetningene inneholdt slik informasjon.

5.3.1.2 Nærmere om referanseverdi og tilhørende prosentsats

Den hyppigst benyttede referanseverdien for beregning av en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett var resultat (profitt) før skatt (eller justert resultat før skatt). Totalt rapporterte omtrent 80 prosent av beretningene i undersøkelsen at denne referanseverdien ble benyttet.

Undersøkelsen viser videre at også en rekke andre referanseverdier brukes av revisor i fastsettelsen av vesentlighet (FRC, 2015). De mest brukte referanseverdiene etter resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) var samlede eiendeler i åtte tilfeller, samlede inntekter i syv tilfeller og sum egenkapital i seks tilfeller. Samlet utgjorde disse tre referanseverdiene nærmere 14 prosent av utvalget.

Ganske nøyaktig halvparten (49,7 prosent) av utvalget benyttet en justert profitt som referanse. Utvalget viser stor variasjon i begrunnelsene for å foreta en slik justering. En forklaring er at ekstraordinære engangsposter («non-recurring items»), eksempelvis en betydelig inntekt eller kostnad som ikke vil gjenta seg, holdes utenfor resultatmålet for å redusere volatiliteten i det. Slik får man et mer normalisert resultat som referanse og dermed også en mer stabil totalvesentlighetsgrense fra år til år.

I undersøkelsen kommer det også fram at det eksisterer en forholdsvis bred variasjon i den tilhørende prosentsatsen som benyttes på den samme referanseverdien. Eksempelvis hadde den mest brukte referanseverdien, resultat før skatt (eller justert resultat før skatt), et intervall på tilhørende prosentsats som strakk seg fra 3 til 10 prosent. Gjennomsnittet la seg på noe over 5 prosent.

Til sammenligning hadde samlede eiendeler et gjennomsnitt på omtrent 1,5 prosent, med et intervall som strakk seg fra 1 til 3 prosent. Dette er litt høyere enn det som i faglitteraturen ble omtalt som relevant prosentsats, nemlig 0,25 til 2 prosent, men ikke et betydelig avvik.

Sum egenkapital hadde også et gjennomsnitt på omtrent 1,5 prosent. Her gikk intervallet fra 0,75 til 3 prosent. Samlede inntekter har intervall som går fra 0,5 til 2 prosent, med et

gjennomsnitt på 1 prosent. De tilhørende prosentsatsene til disse referanseverdiene er helt på nivå med den tidligere omtalte faglitteraturen på området.

Siden de fleste revisjonsberetningene mangler begrunnelser for sin vurdering av totalvesentlighetsgrense, er det vanskelig å undersøke bakgrunnen for denne variasjonen i utvalget (FRC, 2015). En tolkning som FRC gjør er imidlertid at den brede variasjonen illustrerer at revisor benytter en betydelig grad av profesjonelt skjønn i sitt arbeid med å fastsette totalvesentlighetsgrensen.

5.3.2 Citi – En undersøkelse av første året med utvidet beretning

Fisher og Deans fra Citi Research har også undersøkt det første året med utvidet revisjonsberetning i Storbritannia og Irland (Fisher & Deans, 2014a, 2014b). To undersøkelser har blitt gjennomført. Først en på nyåret 2014 der ulike sider av de nye revisjonsberetningene ble gjennomgått, før en ny og oppdatert undersøkelse, med fokus på vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett og grense for klart ubetydelig feilinformasjon, ble gjennomført på sommeren. Den videre gjennomgangen vil konsentrere seg om den siste av de to undersøkelsene fra Citi, mens elementer fra den første undersøkelsen vil bli inkludert for sammenligning og ellers der dette er relevant.

I begge undersøkelsene var utvalget på totalt 88 revisjonsberetninger fra børsnoterte foretak. I den første var 35 av beretningene fra FTSE 100-selskaper, mens samtlige revisjonsberetninger i den siste undersøkelsen var fra selskaper på listen over FTSE 100. Med andre ord baserer utvalget i den siste undersøkelsen seg utelukkende på store selskaper. Av de 88 revisjonsberetningene i denne kartleggingen, er fordelingen etter revisjonsselskap som følger: 35 fra PwC, 20 fra KPMG, 17 fra Deloitte, 15 fra EY og 1 fra BDO.

Den kvantitative vesentlighetsgrensen som ble benyttet på regnskapet totalt sett ble oppgitt i samtlige av utvalgets revisjonsberetninger (Fisher & Deans, 2014b). Samtlige av beretningene inkluderte også opplysninger (referanseverdi og tilhørende prosentsats) om hvordan den kvantitative vesentlighetsgrensen ble beregnet. Til sammenligning var det tre tilfeller i den første undersøkelsen hvor kun den kvantitative vesentlighetsgrensen ble oppgitt, uten referanseverdi eller prosentsats (Fisher og Deans, 2014a). Alle disse ble utstedt av PwC. Selv om dette kanskje ikke samsvarer med hva som er ønskelig fra standardsetters side, er det som nevnt ingen spesifikke krav som går utover minimumskravet med å oppgi

den kvalitative størrelsen på vesentlighetsgrensen. Revisjonsberetningene i denne undersøkelsen ble i tillegg utstedt like etter den nye standarden ble innført.

Undersøkelsen viser ikke overraskende at resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) er den hyppigst benyttede referanseverdien blant revisjonsselskapene. Hele 81 prosent av utvalget seg av denne referanseverdien. Eksempler på andre referanseverdier som ble benyttet er driftsresultat (eller justert driftsresultat), samlede eiendeler, samlede inntekter, sum egenkapital og netto eiendeler.

At resultat før skatt er den vanligste referanseverdien viste også den første undersøkelsen (Fisher & Deans, 2014a). Her var imidlertid prosentsatsen litt lavere. 78 prosent av de utvalgte revisjonsberetningene benyttet denne referanseverdien.

Den andre undersøkelsen har i tillegg tatt for seg hvilke referanseverdier som blir valgt innenfor de ulike bransjer (Fisher og Deans, 2014b). Når det gjelder bransjene teknologi, helse og energi ble resultat før skatt (inkludert justert resultat før skatt) valgt av samtlige revisjonsselskaper. I andre bransjer varierte imidlertid valg av referanseverdi mer. For banker og forsikringsselskaper ble eksempelvis referanseverdien sum egenkapital tatt i bruk i et par tilfeller.

Videre framheves det at hele 49 prosent av referanseverdiene i undersøkelsen er justerte, her i hovedsak justert resultat før skatt og justert driftsresultat (Fisher og Deans, 2014b). Justeringen av resultatmål er ikke definert i regnskapsstandardene, som innebærer at vesentlighet ikke er kalkulert på noen standardisert måte (Fisher og Deans, 2014a). En forklaring for justeringen er å unngå høy grad av svingninger i vesentlighet fra år til år, på bakgrunn av en ekstraordinær enkeltpostering.

I den første undersøkelsen var 61 prosent av utvalget såkalt justert resultat før skatt eller underliggende resultat før skatt (Fisher og Deans, 2014a). Der bruken av justerte tall begrunnes, er de vanligste begrunnelsene at det gir lavere volatilitet, reflekterer den pågående driften bedre eller er det et mer relevant resultatmål. Flertallet av disse begrunnelsene blir i undersøkelsen karakterisert som svake og lite informative.

Den tilhørende prosentsatsen til resultat før skatt varierte innenfor et intervall fra 3,3 prosent til 8,5 prosent, med tilnærmet lik 5 prosent som den gjennomsnittlig mest benyttede satsen (Fisher og Deans, 2014b). Dette samsvarer med den første undersøkelsen der også prosent

var den mest benyttede satsen (Fisher og Deans, 2014a). Her strakk imidlertid intervallet seg litt lenger, fra 3 og 10 prosent, mens det for de 35 FTSE 100-selskapene i undersøkelsen ble benyttet proSENTsatser mellom 4 og 8 prosent. I denne undersøkelsen rapporteres det også om en liten tendens til at KPMG har noe høyere tilhørende proSENTsatser til referanseverdiene sammenlignet med de andre revisjonsselskapene (Fisher & Deans, 2014a).

Det siste elementet som blir analysert i den siste av de to undersøkelsene er grensen for klart ubetydelig feilinformasjon. Kun én beretning av de 88 i utvalget inkluderte ikke informasjon om denne grensen for klart ubetydelig feilinformasjon. Resultatene fra undersøkelsen viser at denne grensen i gjennomsnitt er 5 prosent av vesentlighet for regnskapet totalt sett. Intervallet strekker seg her fra 1 prosent til 10 prosent (Fisher og Deans, 2014b). Her påpekes det at det savnes en begrunnelse på hvorfor en spesielt lav eller høy prosentandel av totalvesentlighetsgrensen (i forhold til gjennomsnittet på 5 prosent) er benyttet for å beregne denne grensen.

Til sammenligning viste den første undersøkelsen at grensen for klart ubetydelig feilinformasjon i gjennomsnitt ligger på 4 prosent av vesentlighet for regnskapet totalt sett, uten at det her ble oppgitt et intervall eller annen informasjon i denne rapporten (Fisher og Deans, 2014a).

Den første undersøkelsen poengterer også at noen beretninger inkluderer arbeidsvesentlighet, og at alle disse kommer fra EY (Fisher og Deans, 2014a). Den vanligste proSENTsatsen som ble funnet her var 75 prosent, mens 50 prosent også ble benyttet i noen tilfeller. Den siste undersøkelsen tar ikke for seg arbeidsvesentlighet.

I den første undersøkelsen ble det også nevnt at noen beretninger, hovedsakelig fra EY, inneholdt fjorårets totalvesentlighetsgrense, hvilket gjør det mulig for leseren å sammenligne vesentligheten med årets grense (Fisher og Deans, 2014a). Dette er klart nyttig fra sett investorenes side, slik at betydelige endringer i vesentlighet enkelt kan identifiseres.

5.3.3 En sammenligning av undersøkelsene av første året

Både FRC og den andre undersøkelsen til Citi har utelukkende basert utvalget sitt på store selskaper. For den første undersøkelsen til Citi var i underkant av halvparten av utvalget blant de største selskapene på London Stock Exchange. Alle de forskjellige utvalgene har i

tillegg stor variasjon når det kommer til de selskapenes bransje og hvilke revisjonsselskaper som har stått bak revisjonsberetningen.

Med bakgrunn i at disse undersøkelsene baserer hele eller en stor del av utvalget på revisjonsberetninger for FTSE 100-selskaper utgitt i samme tidsrom (og derav har mange av de samme revisjonsberetningene i sin undersøkelse) vil det være helt naturlig at mange av funnene er forholdsvis likeartet.

I alle undersøkelsene var den kvantitative totalvesentlighetsgrensen inkludert i samtlige beretninger.

Fem revisjonsberetninger i undersøkelsen til FRC manglet opplysninger om referanseverdi, noe som tilsier at referanseverdi var inkludert i 97 prosent av beretningene. I den første undersøkelsen til Citi var det tre tilfeller der referanseverdien ikke ble oppgitt, mens samtlige inkluderte dette i den siste undersøkelsen.

84 prosent av utvalget til FRC oppgav tilhørende prosentsats til denne referanseverdien. Den første undersøkelsen til Citi oppgir ikke konkret hvor mange beretninger som manglet tilhørende prosentsats, men opplyser at de for en del beretninger har måttet beregne denne prosentsatsen selv. I den andre undersøkelsen framgår det som om tilhørende prosentsats ble oppgitt i samtlige beretninger i utvalget.

Revisjonsselskapene bryter som nevnt ingen krav ved å unnlate å inkludere referanseverdi og/eller tilhørende prosentsats, selv om det kan være ønskelig at dette inkluderes. Utviklingen fra den første til den andre undersøkelsen til Citi må imidlertid kunne karakteriseres som svært positiv i så henseender, og det er verdt å merke seg at den første undersøkelsen ble foretatt på de første revisjonsberetningene som kom ut etter innføringen av den nye standarden. Det blir interessant å se om resultatene fra den påfølgende utredningen kan bygge opp om at offentliggjøring av referanseverdi med tilhørende prosentsats nå er en generelt akseptert og implementert praksis blant revisjonsselskapene for å illustrere kalkulasjonen av totalvesentlighetsgrensen.

De ulike funnene her indikerer også at selskapenes størrelse kan ha betydning når det gjelder opplysning om tilhørende prosentsats, ettersom det er 100 prosent inkludering for den andre undersøkelsen til Citi (utelukkende FTSE 100-foretak) og kun 84 prosent for FRC (både FTSE 100 og FTSE 250), samt et uvisst antall som ikke inkluderte dette i den første

undersøkelsen til Citi (kun 35 selskaper innenfor FSTE 100 av 88 i utvalget). Den påfølgende utredningen vil basere hovedvekten av utvalget på de største selskapene (FTSE 100) og kan i så måte ikke følge opp dette punktet tilstrekkelig.

I samtlige undersøkelser var et resultatmål før skatt (eventuelt et justert resultat før skatt) den mest brukte referanseverdien. Dette samsvarer med tidligere gjennomgått teori ettersom det er profittorienterte selskaper som er behandlet i disse undersøkelsene, og standarden opplyser at resultatet før skatt gjerne kan benyttes som referanse i revisjon av disse. Undersøkelsen til Eilifsen og Messier (2015) viste også at syv av de åtte største revisjonsselskapene holdt resultat før skatt som den viktigste referanseverdien i revisjon av børsnoterte foretak.

I undersøkelsen til FRC er et profittmål benyttet som referanseverdi i 80 prosent av utvalget. Det er verdt å merke seg her at FRC ikke skiller mellom eksempelvis resultat før skatt og andre resultatmål som driftsresultat, noe både undersøkelsene til Citi og tidligere gjennomgått teori gjør. Selv om Citi skiller mellom disse ulike referanseverdiene, er resultat før skatt også her den klart mest benyttede referanseverdien i både den første og andre undersøkelsen, med henholdsvis 78 og 81 prosent av utvalget.

En justering av referanseverdien fant sted i 49,7 prosent av beretningene i utvalget til FRC. Dette er helt på nivå med den andre undersøkelsen til Citi, som også viste 49 prosent justering av referanseverdi blant revisjonsberetningene i sitt utvalg. Den første undersøkelsen viste 61 prosent justering. En forklaring som trekkes fram i alle undersøkelsene er at justering foretas for å redusere volatiliteten i referanseverdien, noe som er i samsvar med tidligere gjennomgått teori for fastsettelse av en totalvesentlighetsgrense.

I alle undersøkelsene er også den gjennomsnittlige tilhørende prosentsatsen til resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) omtrent 5 prosent. Dette er også i samsvar med tidligere presentert faglitteratur og bygger opp om at 5 prosent av resultat før skatt betraktes som en tommelfingerregel i praksis. Undersøkelsen til Eilifsen og Messier (2015) viste også at seks av de åtte største internasjonale revisjonsselskapene foreslår, forventer eller krever bruk av 5 prosent av resultat før skatt for børsnoterte foretak.

Med bakgrunn i dette er det naturlig å forvente lignende resultater i bruk av resultat før skatt som referanseverdi, samt en tilhørende prosentsats på gjennomsnittlig 5 prosent, i den påfølgende utredningen.

Selv om gjennomsnittet i alle undersøkelsene la seg omtrent rundt 5 prosent, ble det i alle også framhevet en stor variasjon i bruk av tilhørende prosentsats til resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) som referanseverdi. For den første undersøkelsen til Citi strakk dette intervallet seg fra 3 til 10 prosent (fra 4 til 8 prosent for de 35 FTSE 100-selskapene i undersøkelsen), mens tilhørende prosentsats for resultat før skatt for den andre undersøkelsen befant seg mellom 3,3 og 8,5 prosent. For FRC gikk dette intervallet fra 3 til 10 prosent. Undersøkelsene påpekte alle mangler i begrunnelser for bruken av en spesielt lav eller høy tilhørende prosentsats. Den påfølgende utredningen av andre året vil kartlegge om kvaliteten på begrunnelsene har fått et kvalitetsmessig løft sammenlignet med første året, og dersom det er tilfelle, kartlegge hva som er årsaken bak bruk av lav eller høy tilhørende prosentsats. Også verdt å merke seg er at det i den første undersøkelsen til Citi ble rapportert om en liten tendens til at KPMG benyttet en noe høyere tilhørende prosentsats til sin referanseverdi enn de andre revisjonsselskapene.

Totalt oppgav 24 prosent av utvalget til FRC begrunnelse for valg av referanseverdi, mens det i den første undersøkelsen til Citi ble rapportert at en slik begrunnelse ble oppgitt i «de fleste» beretningene. Den andre undersøkelsen rapporterte heller ikke hvor stor andel av beretningene som oppgav en slik begrunnelse. Denne store variasjonen i funn på dette området gjør det vanskelig å forutse hvor utbredt dette vil være for det andre året med utvidet revisjonsberetning. Alle undersøkelsene indikerte imidlertid et stort forbedringspotensial når det gjaldt kvaliteten på informasjonen i begrunnelsene for valg av referanseverdi.

Arbeidsvesentlighetsgrensen ble oppgitt i 16 prosent av beretningene i utvalget til FRC, og det klare flertallet stammet fra EY. Den første undersøkelsen til Citi opplyste også om at noen av beretningene inneholdt opplysninger om arbeidsvesentlighet. Uten at det her ble rapportert om et konkret tall, ble det også her påpekt at EY sto for hovedvekten av disse beretningene. I begge undersøkelsene var 75 prosent og 50 prosent av totalvesentlighetsgrensen de to vanligste prosentsatsene for å fastsette en grense for arbeidsvesentlighet. Den andre undersøkelsen til Citi inkluderte ikke informasjon om dette tema.

Når det gjelder grense for klart ubetydelig feilinformasjon rapporterte både FRC og Citi om utbredt opplysning av dette i revisjonsberetningene. I undersøkelsen til FRC var den gjennomsnittlige prosentsatsen av totalvesentlighet for å beregne denne grensen på 4 prosent.

4 prosent var også gjennomsnittlig prosentsats i den første undersøkelsen til Citi, mens den andre fikk et gjennomsnitt på 5 prosent. I undersøkelsen til FRC var intervallet her fra 2 til 10 prosent, mens det i andre undersøkelsen til Citi gikk fra 1 til 10 prosent. Ettersom utvalget til FRC nesten er dobbelt så stort som utvalget til Citi, er det litt overraskende at FRC ikke har enkle tilfeller av lavere prosentsats i bruk enn 2 prosent.

FRC rapporterer for øvrig i denne sammenheng at Deloitte legger prosentsatsen for beregning av en grense for klart ubetydelig feilinformasjon noe lavere enn de resterende revisjonsselskapene. Det framheves også et stort forbedringspotensial når det kommer til begrunnelser for valget av prosentsats her.

Som det ble forventet innledningsvis av denne sammenligningsanalysen er de ulike funnene fra undersøkelsene til FRC og Citi forholdsvis likeartet. Siden den påfølgende undersøkelsen foretas på et lignende utvalg, er det eksempelvis naturlig å forvente at resultat før skatt er den mest brukte referanseverdien, og at en gjennomsnittlig prosentsats til denne legger seg rundt 5.

Samtidig blir det interessant å kartlegge om revisjonsselskapene gjennom implementeringen av den nye standarden har hatt en utvikling av ulike sider av vesentlighetsopplysningene fra det første til andre året. Som tidligere nevnt er det flere trekk som illustrerer at de ulike revisjonsselskapene har hatt forskjellige tilnærming til innholdet i den nye utvidede revisjonsberetningen, blant annet gjennom begrunnelse for valg av referanseverdi og inkludering av opplysninger om arbeidsvesentlighetsgrensen.

6. Undersøkelse av vesentlighetsopplysninger

6.1 Introduksjon

Denne utredningen vil ta for seg vesentlighetsopplysningene i det andre året med den nye revisjonsberetningen. Undersøkelsen har med bakgrunn i dette tatt utgangspunkt i den nye ISA 700 (UK & Ireland) sine krav og veiledning til vesentlighetsopplysninger. I tillegg bygger den videre på elementene i undersøkelsene til henholdsvis FRC (2015) og Citi (Fisher & Deans, 2014a, 2014b) som begge tok for seg det første året med ny revisjonsberetning. Den utføres på 100 ulike revisjonsberetninger fra store selskaper på London Stock Exchange for å kartlegge hvilke opplysninger om vesentlighet som inkluderes i beretningene. Den undersøker både hvilken effekt den nye standarden har hatt på opplysninger om vesentlighet og hvordan revisjonsselskapenes tilnærming til innhold har utviklet seg i takt med implementeringen av den. Samtidig vil den ut fra informasjonen i opplysningene undersøke hvordan vesentlighetskonseptet anvendes blant revisjonsselskapene. En grundigere beskrivelse av utvalget følger under metodedelen.

Utredningen er motivert ut fra at en oppdatering og en lengre tidsserie i seg selv er interessant, at resultatene fra tidligere undersøkelser viser at det er betydelige forskjeller i rapporteringen om vesentlighet og at det har foregått en utvikling i rapporteringen over tid. I tillegg peker de tidligere undersøkelsene fra FRC og Citi på muligheter for forbedringer i opplysningene om vesentlighet. Det er interessant å undersøke om revisjonsselskapene følger opp disse forslagene til forbedring. I tillegg vil det ut fra foregående diskusjon og teoretisk innsikt rundt vesentlighet som et nøkkelkonsept i revisjonen være spennende å gå ulike sider av vesentlighetsopplysningene nærmere i sømmene. Med det menes hvordan konseptet anvendes både i fastsettelsen av en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett, både med tanke på referanseverdi og tilhørende prosentsats, men også hva som betraktes som relevant når det kommer til arbeidsvesentlighet og grense for klart ubetydelig feilinformasjon.

6.2 Metode

6.2.1 Utvalg

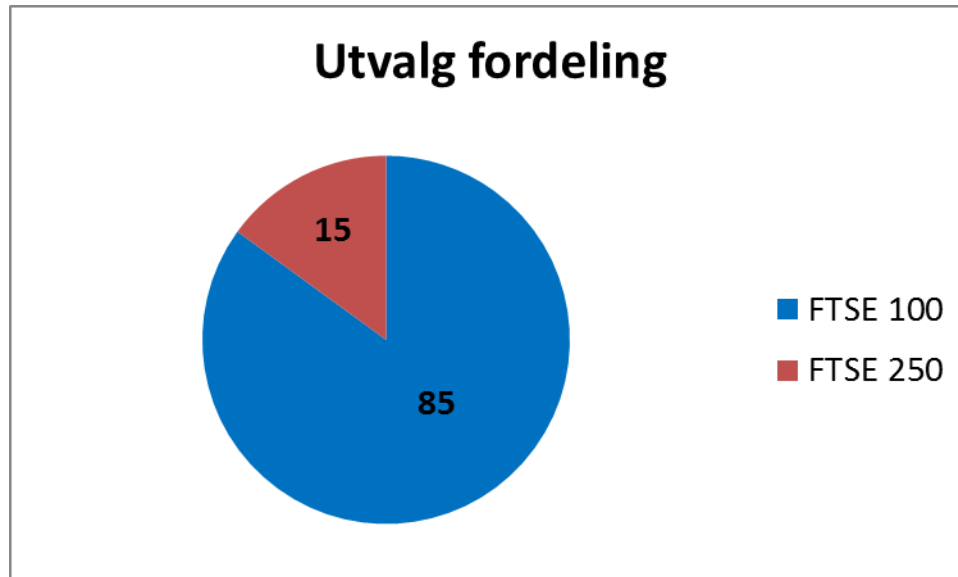
Undersøkelsen til FRC tok for seg 153 revisjonsberetninger, mens begge undersøkelsene til Citi hadde et utvalg på 88 beretninger. Sistnevntes utvalg var likevel forskjellige når det kom til størrelsen på selskapene i undersøkelsen, noe som vil bli diskutert senere. Undertegnede har valgt å legge utvalget for denne utredningen av vesentlighetsopplysninger på 100 revisjonsberetninger fra selskaper på London Stock Exchange. Disse beretningene er utstedt basert på et regnskapsår med periodeslutt mellom høsten 2014 og fram til høsten 2015, noe som gjør at utredningen direkte overlapper med de foregående undersøkelsene på det første året med utvidet revisjonsberetning. Et utvalg på 100 revisjonsberetninger gir et antall som ligger over undersøkelsen til Citi og noe under undersøkelsen til FRC. Funnene vil derfor ha noenlunde samme tyngde som disse undersøkelsene, samtidig som det er et rimelig og gjennomførbart antall innenfor rammene av en slik masterutredning.

Den påfølgende utredningen tar for seg samtlige elementer ved vesentlighetsopplysninger som ble inkludert i undersøkelsene til både Citi og FRC, og er i så måte mer omfattende enn hver av dem isolert sett, noe som taler for et noe lavere utvalg enn undersøkelsen til FRC.

151 av FRCs utvalg på 153 var børsnoterte på London Stock Exchange, med en jevn fordeling av selskaper fra FTSE 100 og FTSE 250. I den andre undersøkelsen til Citi var samtlige av de 88 beretningene i utvalget hentet fra FTSE 100-selskaper, mens den første undersøkelsen kun inkluderte 35 selskaper fra FTSE 100. FTSE 100 er som tidligere nevnt en aksjeindeks for de 100 selskapene med høyest markedsverdi på London Stock Exchange, mens FTSE 250 er de 250 selskapene som følger i rangeringen bak FTSE 100.

Denne utredningen velger å ha det samme fokus når det gjelder størrelsen på selskapene som FRC og den andre undersøkelsen til Citi. En populasjon er det en ønsker å si noe om, mens en utvalgsramme er en liste over utvalgsenhetene som inngår i denne populasjonen (Gipsrud, Olsson, & Silkoset, 2004). Det denne utredningen ønsker å si noe om er hvordan opplysningene om vesentlighet blir behandlet i revisjonsberetningene til de store selskapene på London Stock Exchange, etter andre året med den nye standarden ISA 700 (UK & Ireland). En sammenligning med første året er også langt mer hensiktsmessig dersom størrelsen på selskapene i utvalget er på samme nivå.

I denne utredningen er 85 av utvalget på 100 revisjonsberetninger såkalte FTSE 100-selskaper. De resterende 15 er selskaper fra FTSE 250.

Figur 4: Utvalgets fordeling etter størrelse

Alle revisjonsberetningene i utvalget tilhører dermed selskaper fra FTSE 350-indeksen, som er aksjeindeksen som kombinerer FTSE 100 og FTSE 250 og inkluderer de totalt 350 selskapene med høyest markedsverdi på London Stock Exchange. FTSE 350 kan dermed karakteriseres som denne utredningens utvalgsramme, der 100 av 350 inngår i undersøkelsen.

Denne utvalgsrammen er dermed skjønnsmessig utvalgt. Den inkluderer selskaper som alle har de bestemte egenskapene denne undersøkelsen ønsker å kartlegge. I tillegg til å oppfylle kravet om størrelse, eksisterer det nemlig også en variasjon av bransjer og revisjonsselskaper innenfor denne utvalgsrammen. En spredning i revisjonsselskaper og bransjer lå også til grunn i de respektive utvalgene til FRC og Citi.

Innenfor denne skjønnsmessige utvalgsrammen er revisjonsberetningene valgt ut fra de respektive listene over FTSE 100-selskaper og FTSE 250-selskaper. Sett bort i fra den forutsetning at et klart flertall av utvalget skulle tilhøre FTSE 100, lå det ingen andre forutsetninger til grunn for hvilke selskaper som ble trukket ut fra disse listene. Etter en

vurderingsprosess ble det fattet en beslutning om at et flertall på 85 av 100 skulle hentes ut fra listen over FTSE 100-selskaper. Begrunnelsen for dette er at undersøkelsen i all hovedsak skal gjenspeile de store børsnoterte selskapene og i best mulig grad overlappe med de foregående undersøkelsene av det første året. Inkluderingen av et ikke-ubetydelig antall (her 15 av 100) selskaper fra FTSE 250, i tillegg til 85 fra FTSE 100, gjør at utvalget blir en blanding av utvalgene til FRC og den andre undersøkelsen til Citi.

6.2.2 Revisjonsselskap og bransjeinndeling

I tillegg til størrelse på selskapene, er det i utredningen kartlagt hvilket revisjonsselskap som har utstedt revisjonsberetning, samt hvilken bransje det reviderte selskapet tilhører. Dette er fordi undersøkelsen ønsker å analysere ulike effekter målt opp mot revisjonsselskap og bransje.

Både Citi og FRC fant i sine undersøkelser klare tegn på forskjeller blant revisjonsselskapene i sin tilnærming til innhold i vesentlighetsopplysningene. Noen leverte klart mer relevant informasjon i samsvar med krav og veiledning i ISA 700 (UK & Ireland) og uttalte ønsker fra FRC, sammenlignet med andre selskaper som valgte en tilnærming nærmere minimumskravet. Et eksempel på dette fra undersøkelsene på første året er at EY er det eneste revisjonsselskapet som systematisk opplyser om arbeidsvesentlighet i sine revisjonsberetninger.

Undersøkelsene til FRC og Citi indikerte også tegn på forskjeller i revisjonsselskapenes metodikk, blant annet gjennom at Deloitte benyttet en klart lavere prosentsats av totalvesentlighetsgrensen for fastsettelse av en grense for klart ubetydelig feilinformasjon. Et annet eksempel er at KPMG benyttet en høyere tilhørende prosentsats i beregningen av en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett sammenlignet med de resterende revisjonsselskapene.

De foregående undersøkelsene fra FRC og Citi hadde begge et siktemål om mangfold av bransjer i sine undersøkelser, noe også denne undersøkelsen gjenspeiler. Aksjeindeksen FTSE 350 har i seg selv en stor variasjon av bransjer, og en tilfeldig utvelgelse herfra sikrer dermed mangfoldet. Bakgrunnen for et ønske om en spredning i bransjer er at det er interessant å undersøke om det finnes forskjeller i behandlingen av vesentlighetsopplysninger i revisjonsberetningene med hensyn til hvilken bransje selskapet

opererer i. I den andre undersøkelsen til Citi ble det kartlagt om revisjon av ulike bransjer gir ulike referanseverdier i bruk, og indikasjonene var at det fantes slike ulikheter.

For å sikre at en best mulig kategorisk bransjeinndeling blir benyttet på selskapene i undersøkelsen, har The Industry Classification Benchmark (ICB) blitt tatt i bruk, et system med en spesielt definert struktur og klare regler (FTSE, 2015). En korrekt inndeling her vil være viktig for å sikre en tydelig sammenligning av selskaper. Strukturen klassifiserer selskapene inn i fire ulike nivåer, som strekker seg fra «industry», «supersector», «sector» og til slutt «subsector» (ICB, 2012). I denne utredningen er selskapene kategorisert etter nivå tre, altså etter bransje («sector»). London Stock Exchange benytter selv nivå tre av ICB for å kategorisere FTSE 350-selskapene (LSE, 2015).

6.2.3 Svakheter ved undersøkelsen og generelle merknader

Ettersom dataen er plukket ut fra revisjonsberetningene og plottet inn i dataprogrammet Excel, er det en viss mulighet for feil grunnet menneskelig svikt i dataregistreringen. Enkle feil i ulike kalkuleringer kan også forekomme. Dataregistreringen og behandlingen er derfor blitt grundig kontrollert. Det gjelder også for tall i datasettet som i betydelig grad skiller seg ut fra det normale eller forventede. Disse avvikene har blitt identifisert og kontrollsjekket. Her ble tre feil plukket opp. Alle omhandlet feiltasting av prosent fra beretning til datasett, hvorav én prosentvis størrelse var knyttet til referanseverdi og to var knyttet til grensen for klart ubetydelig feilinformasjon.

Under arbeidet med analysen ble det også oppdaget at tre revisjonsberetninger fra Deloitte hadde blitt kryssset av med «ja» for begrunnelse av valg av referanseverdi, selv om de burde hatt «nei». Dette ble fanget opp og rettet i tide, slik at det ikke hadde påvirkning på selve analysen. Det ble også oppdaget at et selskap hadde fått feil referanseverdi i skjemaet. Også denne feilen ble rettet opp før den rakk å påvirke analysen.

Bransjeinndeling har også blitt dobbeltsjekket for å sikre at den er i samsvar med ICB. Der noen selskaper gjerne opererer på tvers av flere bransjer, har den bransjen selskapet er kategorisert med på London Stock Exchange blitt benyttet.

Selskapet Friends Life ble kjøpt opp av Aviva våren 2015. Revisjonsberetninger fra begge selskapene inngår likevel i utvalget, ettersom disse ble utstedt som to separate selskaper.

Selskapet RELX var kjent som Reed Elsevier fram til februar 2015.

Risikoen for vesentlige feil i datagrunnlaget og de påfølgende analysene vurderes som liten.

6.2.4 Undersøkelsens utforming

Selve undersøkelsen gjennomføres ved å ta for seg, analysere og diskutere vesentlighetsopplysningene i de 100 utvalgte revisjonsberetningene. For kvantitative analyser er deler av vesentlighetsopplysningene lagt inn i et egenutviklet oppsett i Excel, mens andre deler av vesentlighetsopplysningene analyseres kvalitativt.

Hoveddelen av undersøkelsen tar for seg revisors forklaring om hvordan vesentlighetsbegrepet ble anvendt i planleggingen og gjennomføringen av revisjonen. Det første som blir kartlagt er om det eneste detaljerte kravet fra ISA 700 er oppfylt, det vil si at revisors forklaring inneholder den kvantitative vesentlighetsgrensen som ble fastsatt av revisor på regnskapet totalt sett.

Videre vil bruk av referanseverdi bli kartlagt. Hvor mange i utvalget oppgir denne informasjonen? Er resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) fortsatt den vanligste referanseverdien for å fastsette en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett? Tidligere undersøkelser og faglitteratur taler for dette, og det vil være et svært overraskende funn om ikke det klare flertallet av revisjonsberetninger i utredningen opplyser om denne referanseverdien. Selv om andre referanseverdier antageligvis er i mindretall er det likevel interessant å kartlegge bruken av disse også.

Utredningen tar så for seg hvor stor andel som justerer referanseverdien og hva revisjonsselskapene legger i dette. Hva er begrunnelsen for justering og hvor godt er dette forklart i revisjonsberetningene?

I tillegg blir bruk av referanseverdi satt opp mot selskapenes bransje for å identifisere om det eksisterer ulike mønstre innenfor ulike bransjer. Er det slik at undersøkelsen viser at en annen referanseverdi enn resultat før skatt er mer hensiktsmessig i en bestemt bransje?

Når det gjelder tilhørende prosentsats vil det kartlegges hvor mange beretninger som opplyser om denne. Er det slik at det nå er blitt en generelt akseptert praksis blant revisjonsselskapene å inkludere referanseverdi med tilhørende prosentsats for å illustrere kalkulasjonen av totalvesentlighetsgrensen?

Under dette emnet blir det i tillegg interessant å se om også denne utredningen viser en overveiende bruk av 5 prosent til resultat før skatt (eller justert resultat før skatt), ettersom dette framstår som en tommelfingerregel i bransjen. Hvilke prosentsatser brukes innenfor de andre referanseverdiene, og er det noen av disse som avviker tidligere forskning og faglitteratur på området? Et annet element som måles er variasjoner i bruk av tilhørende prosentsats ved lik referanseverdi. I tillegg er det interessant å kartlegge nivået de ulike revisjonsselskapene legger seg på. I den første av undersøkelsene til Citi var det indikasjoner på at KPMG brukte en noe høyere tilhørende prosentsats enn de andre store revisjonsselskapene. Vil denne utredningen støtte dette resultatet?

Videre blir revisjonsselskapenes begrunnelse for valg av referanseverdi kartlagt. Her vil det bli interessant å se om revisjonsselskapene har fulgt oppfordringen fra FRC om å inkludere mer relevant informasjon rundt dette valget i dette andre året med bruk av ny standard for revisjonsberetning. Samtidig analyseres kvaliteten på begrunnelsen. Her framhevet undersøkelsene på første året at det var et stort forbedringspotensial. Hva skrives og hvor relevant er informasjonen?

Et annet element ved totalvesentlighetsgrensen som blir trukket inn i denne utredningen er om fjorårets tall oppgis, slik at leseren i større grad kan sammenligne og lettere bli gjort oppmerksom på viktige endringer i vesentlighetsgrensen fra et år til et annet. Ettersom dette ikke var like relevant å undersøke etter første året med den nye standarden, er det vanskelig å forutsi hvor utbredt en slik inkludering er i årets revisjonsberetninger. Den første undersøkelsen til Citi opplyste at noen få beretninger, hovedsakelig fra EY, inneholdt fjorårets totalvesentlighetsgrense for sammenligning.

Utredningen tar så for seg de fem veiledningspunktene fra IAS 700 (UK & Ireland) som kommer i tillegg til revisors forklaring av anvendelsen av vesentlighetsgrensen for regnskapet totalt sett.

Inkluderer revisjonsselskapene grensen for klart ubetydelig feilinformasjon og hvilken prosentsats av totalvesentlighetsgrensen benyttes her? Blir eventuelt denne prosentsatsen oppgitt og begrunnet? Undersøkelsen til FRC viste at Deloitte brukte en lavere prosentsats her sammenlignet med de andre selskapene. Er det fortsatt forskjell i revisjonsselskapenes tilpasning på dette område?

Når det gjelder arbeidsvesentlighet viste undersøkelsene til både FRC og Citi at EY var det eneste revisjonsselskapet som systematisk inkluderte informasjon om dette i sine beretninger. Her er det interessant å undersøke om de andre selskapene nå har endret sin tilnærming til innholdet i vesentlighetsopplysningene, slik at flere beretninger nå inneholder grensen for arbeidsvesentlighet. Hvor grensen for arbeidsvesentlighet legges i prosent av totalvesentlighetsgrensen vil også bli kartlagt.

Videre tar undersøkelsen for seg om informasjon rundt enkelte spesielle transaksjonsklasser, kontosaldoer og tilleggsopplysninger med lavere vesentlighetsgrense inkluderes. I undersøkelsen til FRC inkluderte kun litt over 3 prosent av utvalget en slik diskusjon om ulike grenser for vesentlighet.

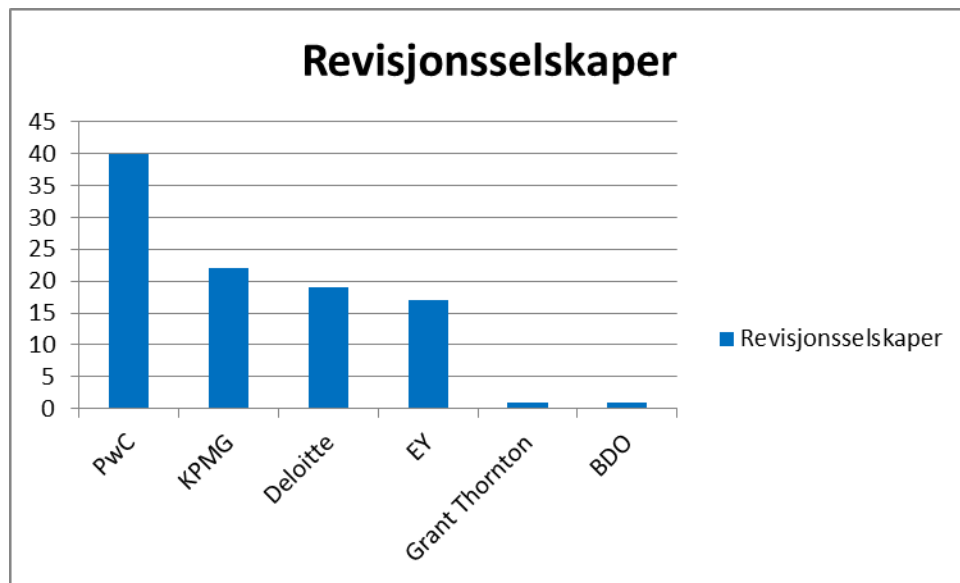
I undersøkelsen til FRC inkluderte ingen revisjonsberetninger informasjon om det var gjort betydelige revurderinger av vesentlighetsgrensen på bakgrunn av ny informasjon som kom fram etter hvert som revisjonen ble gjennomført. Det samme gjaldt informasjon rundt betydelige kvalitative betraktninger som revisor har tatt hensyn til i sin vurdering av vesentligheten. Dette var et indentifisert ønske fra investorene etter det første året med den nye utvidede revisjonsberetningen, så det blir interessant å se om noen av revisjonsselskapene nå har valgt å lytte til dette.

Avslutningsvis vil resultatene av analysen bli oppsummert før det trekkes en konklusjon på problemstillingen. Til slutt i utredningen diskuteres noen forslag til videre forskning på området.

6.3 Presentasjon og analyse av resultater

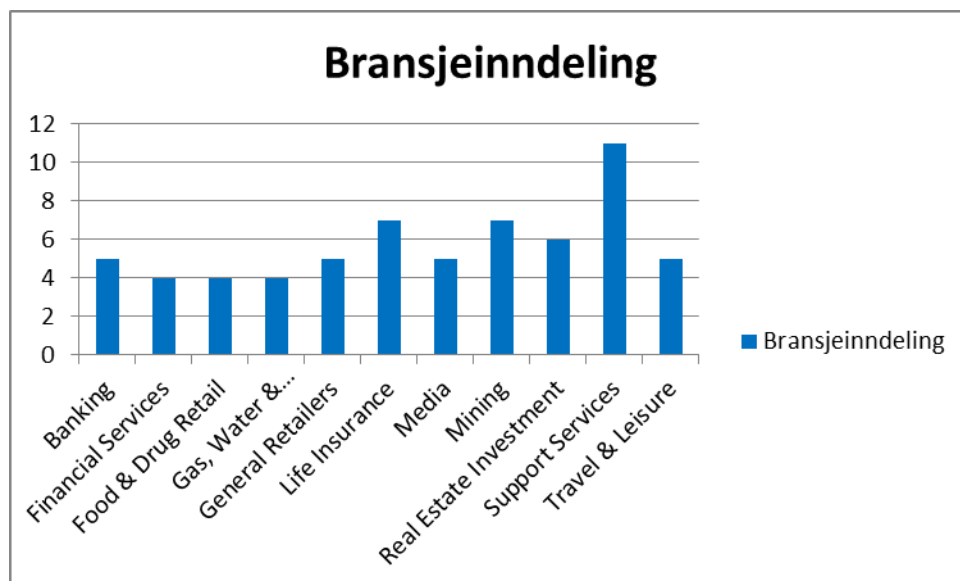
For at denne utredningen skal kunne bygge videre på undersøkelsen fra FRC og Citi tar den for seg de utvalgte selskapenes siste avlagte årsrapporter. Revisjonsberetningene i disse årsrapportene er utstedt basert på regnskapstall som hadde sin periodeslutt innenfor et tidsrom som strekker seg fra 31.08.14 til 31.07.15.

Av utvalget på 100 er totalt 98 av revisjonsberetningene utstedt fra et av de fire store revisjonsselskapene: 40 fra PwC, 22 fra KPMG, 19 fra Deloitte og 17 fra EY. De to resterende revisjonsberetningene ble utstedt fra revisjonsselskapene BDO og Grant Thornton.

Figur 5: Antall revisjonsberetninger i utvalget fordelt etter revisjonsselskap

Som tidligere nevnt er hele utvalget hentet fra FTSE 350, henholdsvis 85 fra FTSE 100 og 15 fra FTSE 250. Diagrammet under viser kategoriseringen av disse selskapenes bransje i henhold til ICB.

Figur 6: Antall revisjonsberetninger i utvalget fordelt etter bransje

De resterende 37 selskapene er fordelt på 23 andre bransjer, blant annet «oil & gas producers» og «industrial engineering».

6.3.1 Vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett

Hele utvalget på 100 revisjonsberetninger oppfylte minimumskravet om at revisors forklaring på hvordan vesentlighetsbegrepet ble anvendt i planleggingen og gjennomføringen av revisjonen skal inneholde den kvantitative vesentlighetsgrensen som ble fastsatt av revisor på regnskapet totalt sett. Dette minimumskravet ble også opprettholdt av samtlige revisjonsberetninger i undersøkelsene til Citi og FRC og var derfor forventet.

6.3.1.1 Referanseverdi

99 av de 100 revisjonsberetningene inneholdt klar og tydelig informasjon om hvilken referanseverdi som ble benyttet for å fastsette denne kvantitative vesentlighetsgrensen.

Et spesielt tilfelle var imidlertid revisjonsberetningen til Tesco, utstedt av PwC (se vedlegg 5). Her ble det oppgitt at profesjonelt skjønn var blitt benyttet gjennom å ta i bruk ulike prosentsatser på ulike mål på profitt, samt en generell vurdering av omfanget til virksomheten. Begrunnelsen for denne løsningen kan imidlertid karakteriseres som godt beskrevet og informativ. Her framgår det at det på grunn av sterk reduksjon i selskapets profitt, ville fjorårets referanseverdi og prosentsats, 5 prosent av justert resultat før skatt, gitt en for lav vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett. Samtidig ville et normalisert resultat før skatt over de tre siste år gitt en vesentlighet som revisor vurderte å være for høy. Revisor benyttet derfor profesjonelt skjønn til å fastsette en vesentlighetsgrense som befant seg mellom disse.

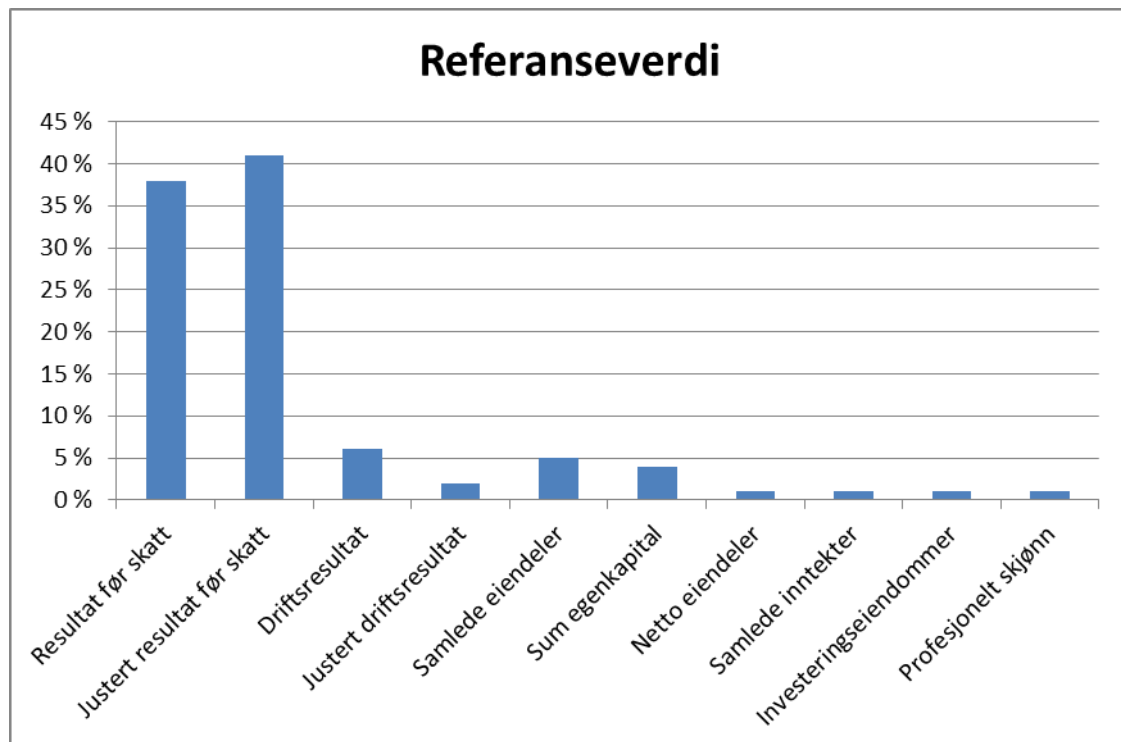
Denne delen av forklaringen kan karakteriseres som mer klargjørende og omfattende enn de fleste andre revisjonsberetninger i undersøkelsen. Den gir et bedre innblikk i vurderingsprosessen av vesentlighet enn mange av de andre beretningene, men begrunnelsen har likevel svakheter ettersom det ikke opplyses om hva som er lagt til grunn for de ulike kalkulasjonene revisor påstår å ha benyttet bak uttrykket «profesjonelt skjønn». Revisjonsselskapene bryter som tidligere nevnt ingen krav ved å unnlate å inkludere referanseverdi og/eller tilhørende prosentsats, selv om det er et uttrykt ønske at dette inkluderes. Slike opplysninger om hva som inngår i kalkulasjonen av

totalvesentlighetsgrensen må antas å være viktig og relevant informasjon. Bruken av profesjonelt skjønn i revisjonen er, som kjent fra teoridelen, underlagt strenge krav til dokumentasjon. Med andre ord er disse kalkulasjonene uansett dokumentert. Revisor har av en eller annen grunn likevel valgt å unnlate å gi nærmere opplysninger om kalkulasjonsprosessen fra denne revisjonsberetningen.

De resterende revisjonsberetningene viser at en rekke ulike referanseverdier i bruk. Resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) er den klart mest benyttede referanseverdien for å fastsette en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett. Resultatet viser at 79 prosent av revisjonsberetningene indikerer at dette har blitt benyttet som primær referanseverdi i kalkulasjonen av vesentlighet.

Resultatet er helt klart som forventet. I henhold til den relevante standarden (ISA 320) og faglitteratur på området er resultat før skatt ansett som en hensiktsmessig referanseverdi i revisjon av profittorienterte selskaper. I tillegg viser forskning at den holdes som den viktigste referanseverdien for børsnoterte foretak blant de fleste store revisjonsselskapene. Undersøkelsene fra det første året med utvidet revisjonsberetning var også på samme nivå, ettersom disse varierte fra 78 til 81 prosent av utvalgene.

Bak tallet kan man se at 38 prosent er resultat før skatt uten noen justering, mens 41 prosent er en justert referanseverdi. Hele utvalgets bruk av referanseverdi er presentert i diagrammet under.

Figur 7: Prosent av antall revisjonsberetninger fordelt etter bruk av referanseverdi

Bak resultat før skatt følger driftsresultat (eller justert driftsresultat) med totalt 8 prosent, samlede eiendeler med 5 prosent og sum egenkapital med 4 prosent. Samlede inntekter, netto eiendeler og investeringseiendommer ble benyttet som referanseverdi i én revisjonsberetning hver.

I tillegg ble som tidligere nevnt profesjonelt skjønn på ulike profittmål benyttet av PwC i Tescos revisjonsberetning.

Referanseverdi	Deloitte	EY	KPMG	PwC	Andre	Totalt
Resultat før skatt	8	3	11	15	1	38
Justert resultat før skatt	8	10	9	14		41
Driftsresultat		2		3	1	6
Justert driftsresultat				2		2
Samlede eiendeler			1	4		5
Samlede inntekter				1		1
Sum egenkapital	3		1			5
Investerings eiendommer		1				1
Netto eiendeler		1				
Profesjonelt skjønn				1		1
Totalt	19	17	22	40	2	100

Tabell 2: De ulike revisjonsselskaperenes bruk av referanseverdi

Tabellen over viser bruk av referanseverdi fra de ulike revisjonsselskaperenes side. Som man ser av datasettet har EY en tendens til å benytte justert resultat før skatt langt oftere enn de andre revisjonsselskapene som har en ganske jevn fordeling mellom resultat før skatt og justert resultat før skatt. Bruk av referanseverdi må også ses i sammenheng med hvilken bransje det reviderte selskapet tilhører.

I enkelte revisjonsberetninger oppgis det flere referanseverdier. I disse beretningene viser det seg ofte at resultat før skatt fungerer som en hovedreferanseverdi, mens sum egenkapital illustrer en slags tilleggsreferanse. Dette er gjeldene i beretningen til blant annet Melrose og Serco (begge revidert av Deloitte). Der oppgis det at totalvesentlighetsgrensen er beregnet ut fra resultat før skatt, og at den er under 1 prosent av sum egenkapital. I enkelte tilfeller, som eksempelvis i revisjonsberetningen til Associated British Food (revidert av KPMG), oppgis både en tilhørende prosent av resultat før skatt, og en annen tilhørende prosent av justert resultat før skatt (se vedlegg 9). I denne analysen er det tatt utgangspunkt i det som framstår som hovedreferanseverdien for beregning av totalvesentlighetsgrensen. I det påfølgende vil revisors valg av ulike typer referanseverdi bli grundigere analysert.

6.3.1.2 Justert referanseverdi

Totalt inneholdt 43 prosent av beretningene i undersøkelsen justerte verdier som referanse for beregning av en totalvesentlighetsgrense for regnskapet. Som tidligere nevnt er justeringen av resultatmål ikke definert i revisjonsstandardene, noe som kan forklare at de ikke er kalkulert på noen standardisert måte.

Informasjonen i beretningene om hva det er justert for er ofte kort og ikke alltid like informativ. I flere tilfeller blir bare noen poster ekskludert uten nærmere begrunnelse, som i revisjonsberetningen til G4S, revidert av KPMG. En annen kort og lite informativ begrunnelse som går igjen finner vi i Babcocks revisjonsberetning, revidert av PwC. Her er begrunnelsen for bruk av en justert referanseverdi at den best reflekterer den underliggende driften, uten noe mer utdypelse enn det.

I andre tilfeller blir bruk av justert resultat før skatt begrunnet med at ulike ekstraordinære poster holdes utenfor for å redusere volatiliteten i resultat og gi en mer konsistent referanseverdi fra år til år. Dette er fordi disse inntektene/kostnadene er såkalte engangsposter («non-recurring items»); type engangsutgifter som sannsynligvis ikke vil komme igjen. Denne begrunnelsen er tidligere diskutert og relevant faglitteratur framhever den som en av de vanligste årsakene til justeringen av resultat før skatt i undersøkelsene av første året med utvidet revisjonsberetning.

I revisjonsberetningen for banken Lloyds har revisor i PwC hatt et utgangspunkt på 5 prosent resultat før skatt, noe som begrunnes med at det er en generelt akseptert revisjonsskikk (se vedlegg 6). Denne ble så justert for å fjerne effekten av engangsposter, blant annet kostnader knyttet til en avhendelse og rettssak. Lignende framgår fra begrunnelsen i revisjonsberetningen til Sainsburys (revidert av PwC), der det opplyses at resultat før skatt justert for engangsposter er et nøkkelmål som brukes av aksjonærene til å vurdere konsernets utvikling. Justeringen for engangsposter gir her en konsistent basis fra år til år for fastsettelse av vesentlighet ved å eliminere volatiliteten som er iboende i slike engangsposter.

Det er naturlig å anta at justering av resultat for å redusere svingninger i vesentlighet er noe av bakgrunnen for justering også i de beretningene som ikke oppgir noen spesifikk begrunnelse for justeringen. I henholdt til tidligere gjennomgått faglitteratur anses det som fornuftig at vesentlighetsgrunnlaget ikke varierer dramatisk fra et år til et annet basert på en ekstraordinær enkelthendelse.

At 43 prosent av referanseverdiene er justert er litt lavere enn funnene fra undersøkelsene på første året. Både undersøkelsen til FRC og andre undersøkelsen til Citi lå tett mot 50 prosent. Det er uklart hva dette skyldes. For noen beretninger kan det være så enkelt som at det ikke har vært behov for å justere resultatet dette regnskapsåret (eksempelvis ikke forekommet ekstraordinære enkeltposter). Uten tilstrekkelig sammenligningsgrunnlag med fjorårets

vesentlighetsvurdering inkludert i alle revisjonsberetningene er det imidlertid vanskelig å trekke noen bastante konklusjoner her. Opplysninger om sammenligning blir for øvrig behandlet senere i analysedelen.

6.3.1.3 Bruk av referanseverdier i ulike bransjer

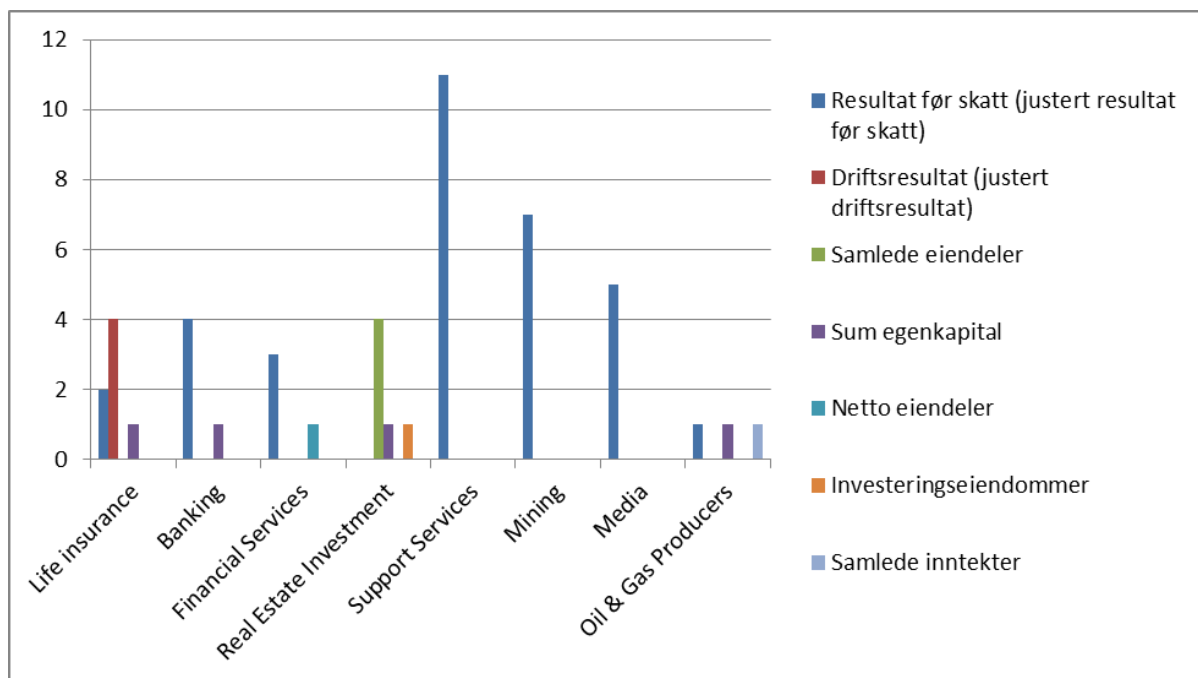
Ved analyse av referanseverdi knyttet opp mot ulike bransjer indikerte utvalget noen tendenser. Den andre undersøkelsen til Citi viste at sum egenkapital i enkle tilfeller benyttet på banker og forsikringsselskaper. Det samme gjorde seg gjeldende i denne utredningen, der én beretning blant forsikringsselskaper hadde fått referanseverdien sum egenkapital.

Verdt å merke seg er imidlertid fire av syv beretninger (57 prosent) som ble kategorisert innenfor bransjen livsforsikring («life insurance») benyttet driftsresultat (eller justert driftsresultat) som referanseverdi. Forklaringene på dette er i stor grad mangelfull. I revisjonsberetningen til Friends Life (revidert av EY), som er en av de fire selskapene der driftsresultat er nyttet som referanseverdi, er dette begrunnet med at det er et resultatmål som ikke inkluderer kortsiktige svingninger i avkastning. Dette forklarer imidlertid ikke hvorfor revisor vurderer det som hensiktsmessig som referanseverdi for akkurat dette selskapet. Til sammenligning er bruken av driftsresultat for selskapene Standard Life og Legal & General (begge revidert av PwC) kun begrunnet med at det er et nøkkeltall som reflekterer det underliggende resultatet til selskapet. Dette gjelder generelt for driftsresultat som resultatmål, og også her savnes en videre utdypelse av hvorfor akkurat dette resultatmålet ble betraktet som mest hensiktsmessig for disse selskapene. Funnet indikerer at valg av referanseverdi kan gjenspeile et spesifikt hensyn til bransjen, men dette framgår altså ikke ut fra opplysningene i revisjonsberetningene.

På de to siste revisjonsberetningene i bransjen for livsforsikring ble selskapets resultat før skatt benyttet. Resultat før skatt var også referanseverdien som KPMG benyttet på forsikringsselskapet Admiral Group («nonlife insurance»).

Med sammenligning av funnet i Citi, ble sum egenkapital også benyttet som referanseverdi i én revisjonsberetning av utvalgets fem banker. Dette gjaldt for banken RBS, revidert av Deloitte (se vedlegg 7). Her blir bruken av sum egenkapital som referanseverdi begrunnet med at det i både 2014 og 2013 var betydelig svingninger i konsernets resultat de siste årene. De to siste årene har selskapet gått med underskudd. I teoridelen ble dette framhevet som en av de vanligste grunnene for å gå bort fra resultat før skatt som referanseverdi. Dette har

altså ikke noe spesifikt med bransje å gjøre. Revisor kunne videre opplyst om hvorfor akkurat sum egenkapital ble vurdert som mest hensiktsmessig i fraværet av resultat som referanseverdi. Her er det mulig at et bedriftsspesifikt forhold som bransje hadde betydning for avgjørelsen, men dette framgår ikke klart ut fra informasjonen i beretningen. Det er likevel positivt at begrunnelsen inneholder en forklaring på hvorfor økonomiske forhold ved selskapet gjorde at revisor valgte vekk resultat før skatt som referanseverdi. Hos de fire resterende bankene i utvalget ble et justert resultat før skatt benyttet for å beregne en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett.

Figur 8: Bruken av referanseverdier i ulike bransjer

Blant selskaper innen finansbransjen ble (justert) resultat før skatt benyttet som referanseverdi for tre av de fire selskapene i utvalget. For det fjerde selskapet 3i Group benyttet EY netto eiendeler (se vedlegg 10). Begrunnelsen er kort og lite informativ. Her står det at EY i vurderingen av vesentlighet bruker profesjonelt skjønn og overveier både kvantitative og kvalitative betraktninger, uten at de går nærmere inn på disse. Videre skriver EY at de landet på netto eiendeler som referanseverdi, ettersom dette vurderes å være det viktigste nøkkeltallet for aksjonærene. Hvilke andre elementer som spilte en faktor i vurderingen her utdypes heller ikke.

For investeringsselskaper innenfor eiendom («real estate investment») ble referanseverdien samlede eiendeler hyppig benyttet. Blant de seks selskapene innenfor denne bransjen ble ikke resultat benyttet som referanseverdi én eneste gang. Samlede eiendeler ble på sin side benyttet hele fire ganger (66,67 prosent). I begrunnelsene til disse seks selskapene kommer det godt fram at det er spesifikke forhold ved bransjen som gjør at det velges andre referanseverdier enn resultat.

I sin revisjonsberetning av Shaftesbury kommer PwC med en av utvalgets mer utdypende begrunnelser for valg av denne referanseverdien. Her forklares det at det avgjørende fokusområdet i revisjonen er verdsettelse av investeringseiendommer og balansen som en helhet. Dermed ble vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett beregnet ut fra samlede eiendeler som referanse. Beretningen kommer også inn på at de her har skiftet fra justert resultat før skatt som ble benyttet som referanse tidligere år, og at bakgrunnen for dette var for å samstille vesentligheten med konsernets viktigste nøkkeltall i større grad. I denne beretningen inkluderer PwC i tillegg noe informasjon om en lavere vesentlighetsgrense for andre spesifikke regnskapsposter. Dette vil også bli diskutert nærmere senere i analysen.

Investeringseiendommer og sum egenkapital var referansen som ble brukt i de to resterende revisjonsberetningene for investeringsselskaper innenfor eiendom. Samtlige begrunnelser for valg av referanseverdi innenfor denne bransjen opplyser på generelt grunnlag at valget er tatt med hensynet til verdsettelsen av eiendomsporteføljen som selskapets viktigste nøkkeltall. Det er likevel interessant at dette resulterer i tre ulike referanseverdier, selv om dette nok har bakgrunn i selskapsspesifikke forhold.

I bransjen kategorisert som støttetjenester («support service») var det i utvalget 11 selskaper. Her viste datasettet at referanseverdien resultat før skatt (eller en justert verdi) ble benyttet i alle tilfeller (100 prosent). Det samme gjelder også for mediebransjen og gruvedrift. Den andre undersøkelsen til Citi viste i tillegg en klar tendens til at selskaper innenfor teknologi, helse og energi benyttet et resultat som referanseverdi. Denne utredningens datasett støtter opp om dette.

For olje og gass produsenter var det større variasjon, med tre forskjellige referanseverdier for de tre beretningene i utredningen. Her ble henholdsvis sum egenkapital, samlede inntekter og justert resultat før skatt benyttet. Begrunnelsene her er mangelfulle. Bruken av sum egenkapital på Tullow Oil er vanskelig å ta stilling til, ettersom Deloitte ikke har inkludert en

begrunnelse for valget av referanseverdi i revisjonsberetningen. I beretningen til Royal Dutch Shell begrunner PwC valget av samlede inntekter som referanseverdi med at det er en generelt akseptert revisjonspraksis og at det er et fravær av indikatorer som tilsier at en alternativ referanseverdi ville vært mer hensiktsmessig. Nettopp på grunn av fraværet av slike indikatorer, hadde det vært svært interessant å vite hva som gjorde at revisor likevel valgte bort resultatet som referanseverdi.

6.3.1.4 Tilhørende prosentsats

Som tidligere nevnt oppgav 99 av de 100 revisjonsberetningene i utredningen hvilken referanseverdi som var benyttet for å beregne en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett. Samtlige av disse inkluderte også den tilhørende prosentsatsen. Unntaket var den spesielle revisjonsberetningen til Tesco, som er omtalt tidligere i analysen, der profesjonelt skjønn var blitt benyttet gjennom å ta i bruk ulike prosentsatser på ulike mål på profitt.

Sett bort fra denne er en 99 prosent inkludering av tilhørende prosentsats en sterk forbedring fra de 84 prosentene fra undersøkelsen til FRC. En forklaring på dette kan være at den nye standarden har fått et ekstra år på å etablere seg i bransjen. Samtidig er det viktig å ha i bakhodet at denne utredelsen har et lavere utvalg fra listen over FTSE 250-selskaper enn undersøkelsen til FRC, og at man på bakgrunn av det ikke kan avskrive at selskapets størrelse kan ha en betydning for vesentlighetsopplysningene på dette punktet. Til sammenligning hadde jo den andre undersøkelsen til Citi, med kun FTSE 100-selskaper i utvalget, 100 prosent inkludering. Det er også uklart om funnene fra den første undersøkelsen til Citi, der et uvisst antall beretninger manglet tilhørende prosentsats, skyldes at undersøkelsen var tidlig ute på de første beretningene etter denne nye standarden ble innført eller selskapenes størrelse (kun 35 av utvalget på 88 hentet fra FTSE 100).

Det er likevel lite i denne utredningen som tilsier at selskapets størrelse fra FTSE 100 til FTSE 250 spiller en rolle. Dette er uansett svært store selskaper, og i undersøkelsen var det i tillegg kun Tesco, hentet fra listen over FTSE 100- selskap, som ikke inkluderte slik informasjon i beretningen. Dette må kunne betraktes som et avvik fra normalen. Denne utredningen bygger derfor opp om at offentliggjøring av referanseverdi med tilhørende prosentsats nå er en generelt akseptert og implementert praksis blant de fire store revisjonsselskapene for å illustrere kalkulasjonen av totalvesentlighetsgrensen for de store børsnoterte selskapene. Dette blir gjort til tross for at det ikke er et pålagt krav fra

standardens side. På bakgrunn av den foregående diskusjonen kan imidlertid en mer detaljert kartlegging av betydningen av selskapenes størrelse på dette området være interessant.

Den gjennomsnittlige tilhørende proportsatsen til resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) er 5,11. Dette er på nivå med både undersøkelsen til FRC som viste et gjennomsnitt på i overkant av 5 prosent, og begge undersøkelsene til Citi som opererte med et gjennomsnitt «tilnærmet lik» 5 prosent. Som de foregående undersøkelsene bygger dermed denne utredningen opp om at 5 prosent av resultat før skatt betraktes som en tommelfingerregel i praksis. Dette forsterkes av en videre analyse av datasettet som viser at hele 51 av de 79 beretningene der resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) var nyttet som referansemål indikerte en tilhørende proportsats på 5,0.

Blant de resterende 28 beretningene med resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) er det imidlertid stor variasjon i bruk av tilhørende proportsats. Her strekker det seg fra 3 prosent og opp til 8 prosent. Dette er også i samsvar med de tidligere undersøkelsene fra FRC og Citi, samt faglitteraturen på området som viser at en relevant proportsats for denne referanseverdien befinner seg mellom 3 og 10.

Undersøkelsen til Eilifsen og Messier (2015) viste at seks av åtte revisjonsselskap forventet, foreslo eller krevde en tilhørende proportsats på 5 for børsnoterte foretak i USA. Med bakgrunn i funnene fra de to første årene med utvidet revisjonsberetning kan man slå fast at dette også gjelder for revisjon av foretak på børsen i London. Totalt benyttet 51 prosent av utvalget 5 prosent av resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) for å beregne en totalvesentlighetsgrense. Samtidig åpner revisors profesjonelle skjønn for å avvike fra denne forventningen dersom spesifikke forhold ved selskapet krever det. Som tidligere nevnt framgår det av faglitteraturen at bruk av en høyere eller lavere proportsats enn 5 prosent til resultat før skatt kan være hensiktsmessig etter omstendighetene.

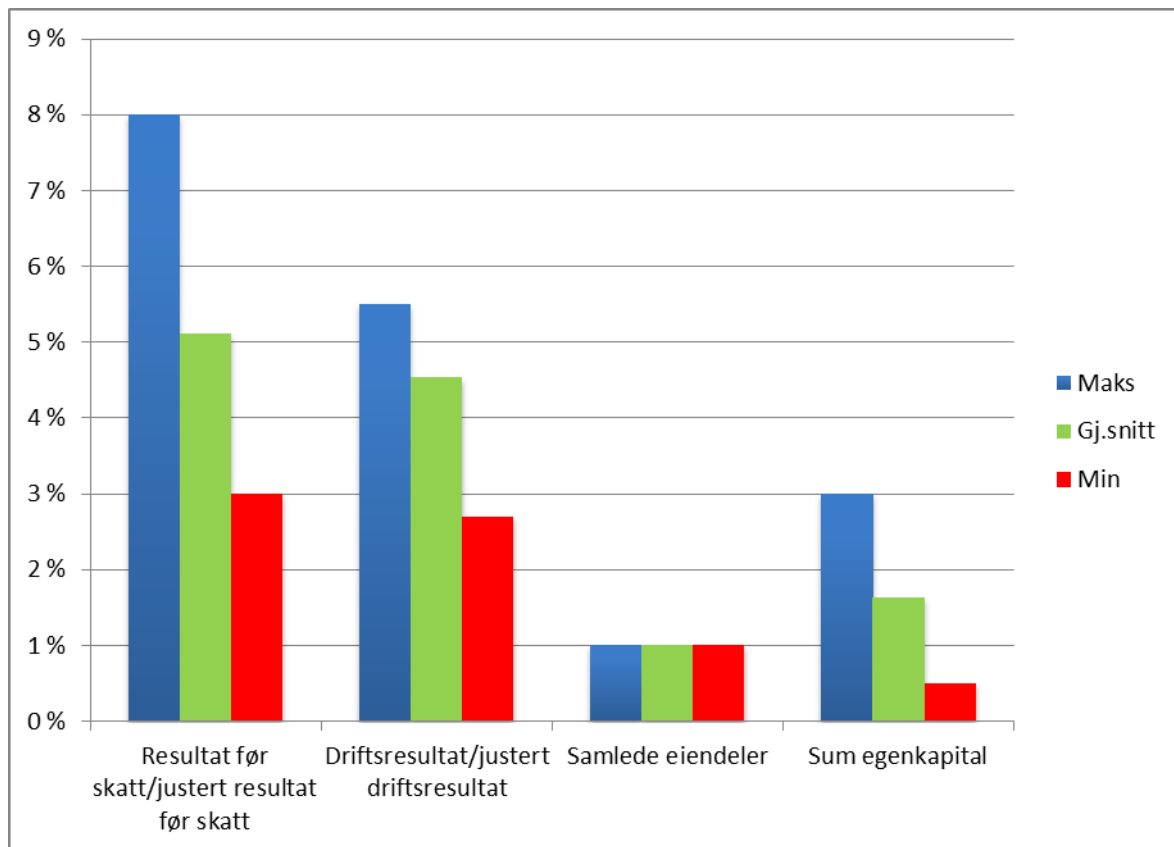
Det kan også være verdt å merke seg at det prosentvise intervallet for resultat før skatt var på 4 til 8 prosent, mens det for justert resultat før skatt lå på 3 til 7,6 prosent. I sistnevnte tilfelle indikerte kun to beretninger en proportsats på under 4 prosent. Det er derfor ikke grunnlag for å konkludere med at en justering av resultat før skatt påvirker den tilhørende proportsatsen nevneverdig. En forklaring på dette kan være at man justerer resultatet for å få et mer normalisert resultat, og at det derfor ikke er behov for å justere proportsatsen nevneverdig etter dette.

Bruk av (justert) driftsresultat som referanseverdi har også noe spredning i tilhørende prosentsats. Totalt sett strekker intervallet seg fra 2,7 til 5,5 prosent, med en gjennomsnittlig prosentsats på 4,53. Blant de åtte beretningene som benyttet dette som referanseverdi brukte imidlertid halvparten 5,0 som tilhørende prosentsats for å beregne en totalvesentlighetsgrense.

Det prosentvise intervallet til sum egenkapital strakk seg fra 0,5 til 3 prosent, med et gjennomsnitt på 1,63 prosent. Også her er utredningen helt på linje med undersøkelsen til FRC, samt faglitteraturen på området.

I de fem beretningene som benyttet samlede eiendeler som referanseverdi var det imidlertid ingen variasjon. Her indikerte alle revisjonsberetningene en tilhørende prosentsats på 1 prosent. Til sammenligning viste undersøkelsen til FRC her et gjennomsnitt på over 1,5 prosent med en spredning fra 1 til 3 prosent. Spredningen i undersøkelsen til FRC var som tidligere nevnt noe høyt i forhold til det som i teoridelen ble omtalt som relevante prosentsatser for samlede eiendeler, nemlig 0,25 til 2 prosent. Funnene fra denne utredningen er altså mer på nivå med faglitteraturen enn undersøkelsen til FRC, selv om forskjellen her ikke er stor.

Diagrammet under illustrer de ulike referanseverdienes spredning i tilhørende prosentsats.

Figur 9: De ulike referanseverdiernes spredning i tilhørende prosentsats

Den ene beretningen som benyttet samlede inntekter brukte en prosentsats på 5 prosent, mens beretningen som benyttet verdien av investeringseiendommer som referanseverdi hadde en tilhørende prosentsats på 0,5.

I beretningen til 3i Group brukte revisoren i EY 1 prosent av netto eiendeler (se vedlegg 10). Dette er lavere enn det faglitteraturen refererer til (3 til 5 prosent). Begrunnelsen i beretningen opplyser ikke om årsakene til dette annet enn at det er benyttet profesjonelt skjønn i vurderingen av vesentlighet.

6.3.1.4.1 Ulikheter i metodikk blant revisjonsselskapene

En sammenligning av prosentsats ved bruk av resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) gav indikasjoner på at det foreligger forskjeller i metodikken blant de fire store revisjonsselskapene.

En indikasjon fra den ene undersøkelsen til Citi var at KPMG benyttet seg av en høyere tilhørende prosentsats enn de resterende revisjonsselskapene. I denne undersøkelsen benyttet

KPMG resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) i 20 beretninger. Blant disse 20 indikerte åtte av beretningene en tilhørende prosentsats høyere enn 5. Disse befant seg mellom 5,1 og 7,6 prosent.

En sammenligning viser at Deloitte er nærmest KPMG når det kommer til å overstige 5,0 som tilhørende prosentsats til (justert) resultat før skatt. Blant sine 16 beretninger med denne referanseverdien ble 5 prosent oversteget fire ganger.

De to andre revisjonsselskapene virker imidlertid å ha en ganske tydelig praksis på 5 prosent som tilhørende sats til referanseverdien (justert) resultat før skatt. EY benyttet denne referanseverdien i totalt 13 revisjonsberetninger, og i samtlige 13 indikerte selskapet en tilhørende prosentsats på 5 prosent for kalkulasjon av vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett.

For PwC sin del benyttet de resultat før skatt i hele 29 beretninger, og kun én gang ble 5 prosent oversteget. Dette unntaket stammer fra revisjonsberetningen til St. James's Place, som opererer innenfor forsikringsbransjen. Her ble det benyttet en tilhørende prosentsats på hele 8 prosent, den høyeste i hele utvalget. Begrunnelsen for at denne høye prosentsatsen ble benyttet må karakteriseres som mangelfull, ettersom det kun opplyses at den er valgt basert på profesjonelt skjønn for en referanseverdi som er generelt akseptert og er et viktig resultatmål for selskapet. Sammenligningstallene viser imidlertid at totalvesentlighetsgrensen er den samme som for forrige regnskapsår, uten at det opplyses om hvilken prosentsats som ble benyttet ved forrige revisjon. Det framstår derfor noe uklart hvorfor 8 prosent ble benyttet på bekostning av forventningen om 5 prosent i dette tilfellet. En mulig forklaring er at en høyere prosent ble tatt i bruk for å redusere volatiliteten i vesentlighetsgrensen, gjennom å tilpasse prosentsatsen slik at grensen ble lik som forrige års totalvesentlighetsgrense.

Denne gjennomgangen viser imidlertid at indikasjonene fra den første undersøkelsen til Citi, om at KPMG bruker en noe høyere prosentsats til resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) for børsnoterte foretak enn de resterende revisjonsselskapene, også foreligger for utvalget i denne utredningen.

6.3.1.5 Begrunnelse for valg av referanseverdi

En analyse av datasettet viser at begrunnelse for valg av referanseverdi ble oppgitt i 66 prosent av utvalget. Dette er en betraktelig økning fra de drøyt 24 prosentene som oppgav

det i undersøkelsen til FRC. Også her kan det faktum den nye standarden har fått mer tid på å etablere seg i bransjen trekkes inn som en forklarende faktor. Undersøkelsen til FRC pekte på forbedringsområder når det kom informasjon rundt revisors anvendelse av hvorfor en bestemt referanseverdi ble valgt, mens Citi i sin første undersøkelse beskrev mange av disse begrunnelsene for valg av referanseverdi som svake. Disse innspillene kan også ha hatt betydning for den økte inkluderingen av begrunnelse i andre året med utvidet revisjonsberetning.

Selv om antallet beretninger som inneholder slike begrunnelser har økt betydelig fra forrige år, viser det seg også at det fortsatt er et stort forbedringspotensial når det gjelder kvaliteten på informasjonen som gis. Begrunnelsen for hvorfor den bestemte referanseverdien er benyttet er ofte kort og lite hjelpsom. I mange tilfeller oppleves den nærmest standardisert.

En gjenganger i begrunnelsene er at valget av referanseverdi er en såkalt «generelt akseptert revisjonspraksis». Et eksempel på dette er revisjonsberetningen til selskapet Aggreko, der PwC har valgt resultat før skatt som referanseverdi. Dette begrunnes ut fra at det er en generelt akseptert revisjonspraksis, og at den benyttes i fraværet av indikatorer på at en alternativ referanseverdi ville vært mer passende. Den nøyaktig samme begrunnelsen er av PwC benyttet for selskapet Croda International. For øvrig ble en tilhørende proSENTSats på 5 benyttet på begge disse. Når dette derfor omtaltes som «generelt akseptert praksis» støtter det den tidligere omtalte antagelsen om at PwC som revisjonsselskap har en forventning om at 5 prosent av resultat før skatt er det generelle utgangspunkt for å fastsette en vesentlighetsgrense.

Fra faglitteraturen ble det trukket fram at det er viktig at revisor forsøker å identifisere de referanseverdiene brukerne fokuserer på når de tar sine beslutninger. Dette brukes ofte som begrunnelse, i form av at referanseverdien er «det mest relevante resultatmålet» eller «det viktigste nøkkeltall for brukerne», men som regel uten noe mer utdypelse. Begrunnelsen til 3i Group har tidligere blitt nevnt, der revisor i EY landet på netto eiendeler som referanseverdi, ettersom dette ble vurdert som det viktigste nøkkeltallet for aksjonærene (se vedlegg 10). Hvorfor det vurderes slik opplyser revisor ikke om.

Begrunnelsen «det mest relevante resultatmål» viser seg ofte i beretninger med et justert resultat før skatt som referanseverdi, eksempelvis i beretningen til Imperial Tobacco, som også er revidert av PwC. Her sier revisor i begrunnelsen at justert resultat før skatt er valgt

fordi det ifølge selskapets ledelse er resultatmålet som reflekterer selskapets drift på en best mulig måte, og at det i revisors øyne er den mest relevante referansen.

I beretningene for AMEC og InterContinental Hotels skriver EY i sin begrunnelse for valget av justert resultat før skatt, at justeringen gir en konsistent basis fra år til år for fastsettelse av vesentlighet, og at det er det mest relevante resultatmålet for interessentene til foretaket. Hvorfor det er det mest relevante resultatmålet sies det her ingenting om. Begrunnelsene for valg av justering av resultat før skatt som referanseverdi er for øvrig grundigere utredet tidligere i analysedelen. Som det kom fram der inkluderer mange beretninger forklaringen om at en justering av resultatet gjøres for å redusere volatiliteten. Også disse begrunnelsene varierer veldig i kvalitet i beretningene. En av de bedre er gitt i revisjonsberetningen til GKN, revidert av PwC. Her har revisor justert for endring i virkelig verdi på derivater og andre finansielle instrumenter for å få en konsistent basis for fastsettelse av vesentlighet fra år til år og eliminere svingninger i konsernets resultatregnskap. En lignende begrunnelse finner vi i beretningen til REXAM, også denne utstedt av PwC. Disse begrunnelsene er blant de mer informative når det gjelder å forklare hvorfor de har justert resultatet før skatt, men ingen av dem forklarer imidlertid hvorfor resultat før skatt ble valgt som basis i utgangspunktet. Som både standarden (ISA 320) og relevant faglitteratur viser er resultatet ofte den mest hensiktsmessige referanseverdien ved revisjon av profitorienterte selskaper. Det er likevel ikke gitt at alle brukere er innforstått med eller er enig i dette, slik at beretningene her gjerne kunne inkludert denne informasjonen.

En beretning som formulerer en begrunnelse for valg av resultat før skatt som referanseverdi er revisjonsberetningen til Burberry (se vedlegg 8). Her opplyser PwC enkelt og greit at Burberry er et profitorientert selskap, og at resultatet før skatt derfor er valgt som referanseverdi. En kort forklaring, men den gir i det minste en begrunnelse, noe som er en utbredt mangelvare blant de andre beretningene i utredelsen.

Et eksempel på en av de mer informative begrunnelsene stammer fra beretningen til Evraz, revidert av EY. Her er driftsresultatet benyttet som referanse i beregningen av vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett. Først opplyser EY at det ble ansett upassende å beregne vesentlighet ut fra konsernets resultat før skatt på grunn av den historiske volatiliteten til dette resultatmålet. Videre opplyses det at driftsresultatet er en resultatmål som er viktig i vurderingen av prestasjonene til konsernledelsen, samtidig som det er et viktig nøkkeltall som benyttes av markedet og analytikere i deres beregninger for å vurdere

selskapet. Derav anser revisor i EY driftsresultatet for å være det mest relevante resultatmålet for selskapets interessenter, og derfor også den mest hensiktsmessige referanseverdien å basere en vesentlighetsberegning på.

De begrunnelsene som kan karakteriseres å være blant de svakeste er som nevnt de som skriver korte setninger som «mest relevant for interessentene» uten å inkludere hvorfor de vurderer det slik. Eksempler på dette er fire av KPMGs beretninger for henholdsvis Associated British Food (se vedlegg 9), BHP Billiton, Capita og HSBC. Her opplyses det at resultatet er benyttet som referanseverdi, ettersom revisor anser dette for å være en av de viktigste betraktningene for interessenter i vurderingen av selskapets finansielle prestasjon. At resultatet er viktig i vurderingen av selskapets finansielle prestasjon er nokså selvsagt, og slike begrunnelser har derfor svært lite informasjonsverdi for leseren.

Selv om 66 prosent begrunner sitt valg av referanseverdi, er det ingen beretninger i undersøkelsen som tydeliggjør hvorfor akkurat den tilhørende prosentsatsen ble benyttet. Noen begrunner imidlertid forandringer i prosentsats fra fjoråret. Sammenligningstall blir grundigere gjennomgått senere i denne analysen.

6.3.1.5.1 Forskjeller i tilnærming blant revisjonsselskapene

En mer detaljert analyse av datasettet viser at det er store forskjeller mellom revisjonsselskapene når det kommer til inkludering av begrunnelse for valg av referanseverdi i sine beretninger.

Revisjonsselskap	Ja	Nei
BDO	1	
Deloitte	7	12
EY	13	4
Grant Thornton	1	
KPMG	5	17
PwC	39	1
Totalt	66	34

Tabell 3: Begrunnelse for valg av referanseverdi, angitt etter revisjonsselskap

Svakest er KPMG som kun har begrunnelse med i fem av sine 22 revisjonsberetninger i utredningen. Fire av disse var som tidligere nevnt standardiserte og svært lite informative.

Deloitte er noe bedre enn KPMG, med begrunnelser for valg av referanseverdi i syv av totalt 19 beretninger. De begrunnelsene selskapet operer med har varierende kvalitet. De fleste må betraktes som korte og lite informative. Et eksempel på dette er begrunnelsen i beretningen til RELX. Her får leserne kun opplyst at Deloitte har vurdert en rekke referanseverdier og at profesjonelt skjønn gjorde at resultat før skatt ble valgt for å fastsette en vesentlighetsgrense. Det gis ingen informasjon om hvilke referanseverdier som ble vurdert i prosessen og hvorfor Deloitte til slutt landet på resultat før skatt. Beretningen for RBS, som har blitt omtalt tidligere i denne analysen, der valget av sum egenkapital som referanseverdi ble begrunnet med betydelige svingninger i konsernets resultat de siste årene, er en av de mer informative fra Deloitte.

Tendensene er bedre hos EY som har begrunnelse for sitt valg av referanseverdi i 13 av 17 revisjonsberetninger. Også her har eksempler på både svake og gode begrunnelser blitt diskutert tidligere.

Klart best til å inkludere begrunnelser er PwC som har med begrunnelse for sitt valg i 39 av 40 revisjonsberetninger. Også i den siste beretningen, som tilhører British American Tobacco er det lagt opp til en begrunnelse for valg av referanseverdi i en tabell som oppsummerer vesentlighetsvurderingen for regnskapet totalt sett. Her opplyser imidlertid revisor bare om at en engangskostnad har blitt tillat i resultatet før skatt, noe som i denne undersøkelsen ikke kvalifiserer som forsøk på en begrunnelse for valg av referanseverdi.

Som tidligere nevnt er begrunnelsene til PwC, som de øvrige revisjonsselskap, av svært varierende kvalitet. Mange av dem har en tendens til å være standardiserte og derfor ikke spesielt informative. Selv om dette ikke bare gjelder for PwC, blir det veldig tydelig for dem ettersom de utgjør over halvparten av begrunnelsene i undersøkelsen.

6.3.1.6 Sammenligningstall fra forrige regnskapsår

Utredningen viser at 68 prosent av utvalget på 100 revisjonsberetninger inkluderer et sammenligningsgrunnlag med fjorårets vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett. Dette kommer enten som den kvantitative totalvesentlighetsgrensen som ble benyttet forrige regnskapsår, eller som informasjon om hvilken referanseverdi og tilhørende prosentsats som ble benyttet for å beregne denne grensen forrige regnskapsår.

I den første undersøkelsen til Citi ble det trukket fram at noen beretninger, hovedsakelig fra EY, inneholdt informasjon om fjorårets totalvesentlighetsgrense, slik at leseren kan sammenligne denne med årets. Disse sammenligningstallene gjør at betydelige endringer i totalvesentlighetsgrensen enkelt identifiseres, noe som kan være svært nyttig for investorer.

Datasettet viser utbredt bruk av fjorårets tall for sammenligningsgrunnlag fra tre av de fire store revisjonsselskapene. Svakest er nok en gang KPMG som kun opplyser om sammenligningstall i kun 2 av 22 beretninger.

Revisjonsselskap	Ja	Nei
BDO		1
Deloitte	17	2
EY	15	2
Grant Thornton		1
KPMG	2	20
PwC	34	6
Totalt	68	32

Tabell 4: Inkludering av sammenligningstall, fordelt etter revisjonsselskap

I de fleste beretningene som inkluderer informasjon om fjoråret kommer sammenligningsgrunnlaget i form av fjorårets kvantitativ vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett. Ofte kommer fjorårets referanseverdi og tilhørende prosentsats i tillegg. I enkelte beretninger, eksempelvis Royal Mail (revidert av EY) kommer imidlertid sammenligningsgrunnlaget uten fjorårets kvantitative vesentlighetsgrense, altså kun i form av fjorårets brukte referanseverdi og prosentsats. Dette gjør naturlig nok en ren sammenligning med den faktiske totalvesentlighetsgrensen vanskeligere, ettersom leseren eventuelt må inn i forrige periodes regnskap, hente ut referanseverdien og kalkulere den på ny selv.

Noe som må karakteriseres som positivt med sammenligningstallene er at flere revisjonsselskaper også opererer med forklaring dersom det er betydelige forskjeller i størrelse på dette regnskapsårets vesentlighetsgrense og fjorårets, eller en begrunnelse

dersom det har skjedd en endring i enten referanseverdi og/eller tilhørende prosentsats. Dette er informasjon som kan være svært relevant for brukerne.

For selskapet Ashtead (revidert av Deloitte) var vesentlighetsgrensen betydelig høyere under årets revisjon sammenlignet med fjorårets (se vedlegg 11). Dette til tross for at det er benyttet en lavere prosent (3,6) av resultat før skatt under årets revisjon, sammenlignet med fjorårets (3,9 prosent). Deloitte forklarer at de under årets revisjon har benyttet et gjennomsnitt av resultatet før skatt for de siste tre år for å reflektere bransjen foretaket operer i. Videre forklarer de at dette er en oppdatering fra fjorårets revisjon, hvor et gjennomsnitt for de siste to år ble benyttet, og at årets referanseverdi derfor i større grad reduserer volatiliteten og effekten av enkeltposteringer.

Et annet eksempel finner vi i revisjonsberetningen til Freshnillo, der EY forklarer at nedgangen i vesentlighetsgrensen fra forrige år reflekterer nedgangen i blant annet råvareprisene.

PwC forandret referanseverdien for å fastsette vesentlighetsgrense totalt sett for Shaftesburys regnskap, fra justert resultat før skatt i fjorårets revisjon, til samlede eiendeler under årets revisjon. Under avsnittet om vesentlighetsopplysninger informerer de om denne endringen, og begrunner det med at det ble gjennomført for å samstille vesentlighet med nøkkeltallet sum egenkapital i større grad, som beskrives som det viktigste resultatmålet for konsernet. Videre forklarer PwC at denne endringen ikke hadde innvirkning på mengden revisjonsarbeid, og at den ikke hadde påvirkning på evalueringen av funn.

I beretningen til Evraz, som tidligere er nevnt, har EY gått ned i tilhørende prosent av driftsresultatet, fra 3 prosent i 2013 til 2,7 prosent i 2014. Den prosentvise reduksjonen er ifølge begrunnelsen en respons på det revisor oppfatter som en økning i risiko knyttet til det økonomiske miljøet foretaket driftes i.

Undersøkelsene fra Citi og FRC hadde ikke en like grundig gjennomgang av sammenligningstall, ettersom sammenligningstall antageligvis ikke var spesielt utbredt etter første året med den nye utvidede revisjonsberetningen. Over to tredjedeler av utvalget i denne utredningen inkluderte informasjon om sammenligningstall for vesentlighet, og det er naturlig å tro at praksis blant revisjonsselskapene her vil utvikle seg til at det blir mer og mer vanlig å oppgi dette etter hvert som den nye standarden virkelig får etablert seg i bransjen. Etter to år med de nye reglene er uansett informasjonen om tidligere vesentlighetsgrense

kjent for markedet. Dermed vil det ikke være en risiko forbundet med å oppgi denne informasjonen for revisor. Opplysninger om fjorårets vesentlighetsgrense gjør det bare enklere for brukere av revisjonsberetningen, og gir samtidig revisjonsselskapene en fin anledning til å forklare dersom det har skjedd betydelige endringer i vesentlighetsgrensen eller vesentlighetsvurderingen sammenlignet med fjoråret. Informasjonen om endringer i vesentlighetsgrenser eller endringer i bruk av referanseverdi/tilhørende prosentsats er i flere beretninger av langt bedre kvalitet enn de generelle begrunnelsene for valg av årets referanseverdi.

6.3.2 Grense for klart ubetydelig feilinformasjon

Undersøkelsene på første året med den nye standarden for utvidet revisjonsberetning viste en utbredt inkludering av grensen for klart ubetydelig feilinformasjon. Denne utredningen støtter opp om dette og viser at hele 100 prosent av utvalget har den kvantitative grensen for klart ubetydelig feilinformasjon inkludert i revisjonsberetningen. Man kan dermed med stor sikkerhet fastslå at dette er en implementert praksis blant revisjonsselskapene, til tross for at det fra standardens side bare er en oppfordring og ikke et pålagt krav.

Imidlertid var det kun beretningen til Petrofac (revidert av EY) som oppgav hvilken prosentsats av den totale vesentlighetsgrensen som ble brukt for å fastsette grensen for klart ubetydelig feilinformasjon (se vedlegg 12). I dette tilfellet benyttet EY 5 prosent av totalvesentligheten, noe som samsvarer med tidligere gjennomgått teori. For de resterende beretningene måtte prosentsatsen kalkuleres ut fra det kvantitative beløpet som ble oppgitt.

Gjennomsnittlig ligger grensen for klart ubetydelig feilinformasjon på 4,58 prosent av vesentlighet for regnskapet som helhet. Dette samsvarer med funnene fra første året, der FRC hadde en gjennomsnittlig grense på 4 prosent, mens Citi opererte med et gjennomsnitt på 4 prosent i sin første undersøkelse og 5 prosent i den andre. Kun én beretning i denne utredningen opererte med 4,0 prosent av totalvesentligheten, mens 21 beretninger opererte med 5,0 prosent for å fastsette denne grensen for ubetydelig feilinformasjon.

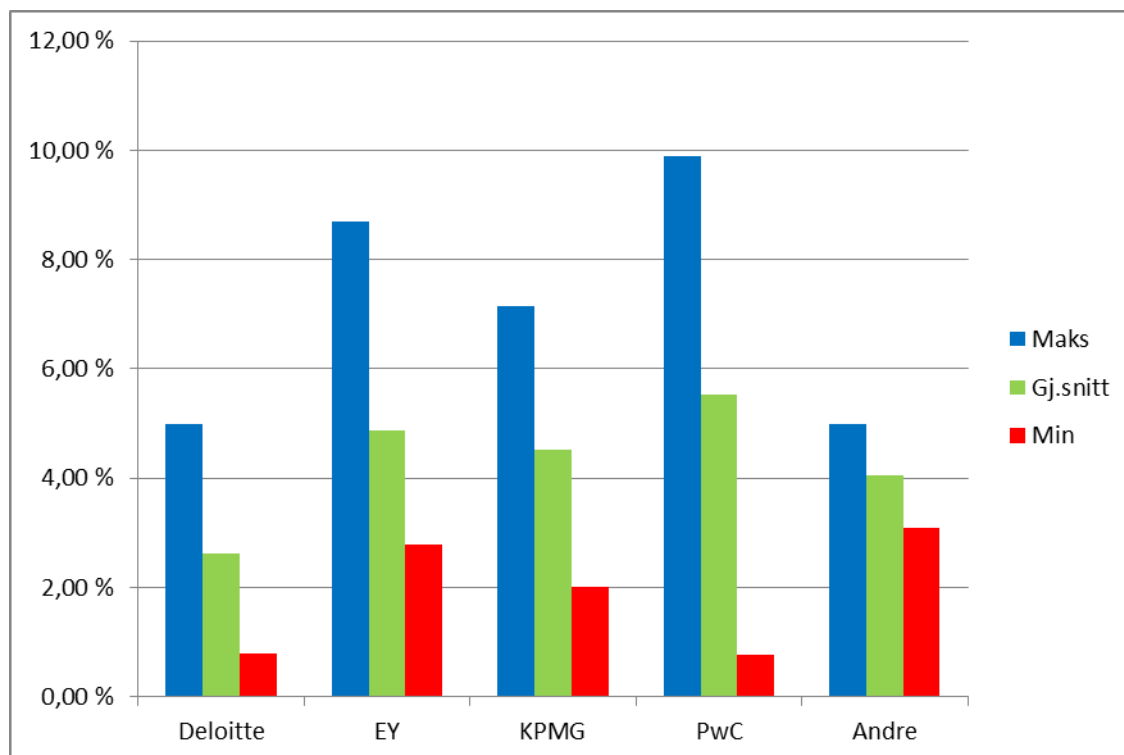
Intervall til grensen for klart ubetydelig feilinformasjon strekker seg fra 0,77 til 9,90 prosent. Dette er helt i samsvar med funnet fra den andre undersøkelsen til Citi der grensen for klart ubetydelig feilinformasjon hadde et intervall som strakk seg fra 1 til 10 prosent. Undersøkelsen til FRC inkluderte ikke like lave prosentsatser, med et intervall som gikk fra 2 til 10 prosent. Som nevnt i gjennomgangen av resultatene fra første året med utvidet

revisjonsberetning er dette litt overraskende. Med tanke på at utvalget til FRC nesten er dobbelt så stort som utvalget til Citi, skulle man tro at utvalget til FRC ville gi enkle tilfeller av enda lavere prosentsats i bruk. Dette forsterkes også av funnene i denne undersøkelsen.

6.3.2.1 Ulikheter i metodikk blant revisjonsselskapene

I denne utredningen står PwC for begge ytterpunktene når det gjelder bruk av prosentsats til grensen for klart ubetydelig feilinformasjon. Noe av dette kan naturlig nok forklares med at selskapet har klart mest beretninger i utvalget. Deres gjennomsnittlige prosentsats av totalvesentlighet ligger imidlertid på 5,53, noe som også er det høyeste gjennomsnittet blant revisjonsselskapene.

Intervall til Deloitte strekker seg fra 0,8 til 5 prosent, og deres 19 revisjonsberetninger i utvalget gir til sammen den klart laveste gjennomsnittlige prosenten når det kommer til å fastsette denne grensen for klart ubetydelig feilinformasjon. At Deloitte legger grensen for klart ubetydelig feilinformasjon lavt sammenlignet med de resterende revisjonsselskapene viste også undersøkelsen til FRC. Gjennomsnittlig benytter ikke Deloitte mer enn 2,62 prosent av totalvesentligheten, og 12 av 19 beretninger er med på å trekke dette snittet ned. Sammenlignet med PwC er dette en ganske betydelig forskjell, som tydelig illustreres i diagrammet under.

Figur 10: Grense for klart ubetydelig feilinformasjon i prosentsats av totalvesentlighetsgrensen, fordelt på revisjonsselskap

Mellom Deloitte og PwC ligger KPMG som har et intervall på 2 til 7,14 prosent, og en gjennomsnittlig prosent på 4,52. Her finner vi også EY som har et intervall på 2,87 til 8,7 prosent og en gjennomsnittlig prosentsats av totalvesentligheten på 4,87.

Ingen av beretningene i utredningen inkluderte informasjon som begrunnet valget av grense for ubetydelig feilinformasjon, annet enn at dette var en grense revisor og revisjonsutvalget var blitt enige om. I dette avsnittet er det også vanlig å legge til at revisor i tillegg rapporterer beløp som er mindre enn grensen, men som er verdt å rapportere ut fra kvalitative grunner. Antallet beretninger som inkluderte sammenligningstall for fjorårets grense var imidlertid nokså utbredt, og virker å være på nivå med inkluderingen av sammenligningstall for fjorårets totalvesentlighetsgrense.

6.3.3 Arbeidsvesentlighetsgrense

Undersøkelsene til Citi og FRC rapporterte om en begrenset inkludering av arbeidsvesentlighet i revisjonsberetningene, til tross for standardens oppfordring om dette i

veiledningspunktene. Bare drøye 16 prosent av undersøkelsen til FRC inneholdt denne type informasjon.

En analyse av datasettet viser at tallene i denne utredningen legger seg på noenlunde samme nivå som tallene for fjoråret. Totalt inkluderer 19 prosent av utvalget opplysninger om arbeidsvesentlighet. Av disse er 17 beretninger utstedt av EY (alle beretningene til EY i utvalget), mens de to siste stammer fra Grant Thornton og KPMG. At hovedvekten av beretninger som inneholder opplysninger om arbeidsvesentlighet stammer fra EY viste også undersøkelsene til både Citi og FRC fra det første året.

Totalt sett var arbeidsvesentligheten satt til 50 prosent i ni beretninger, 55 prosent i én beretning (KPMG) og 75 prosent i de siste ni.

Revisjonsselskap	50 %	55 %	75 %
EY	9		8
KMPG		1	
Grant Thornton			1
Totalt	9	1	9

Tabell 5: Arbeidsvesentlighet, fordelt etter revisjonsselskap og prosentsats av totalvesentlighet

Dette samsvarer med undersøkelsene på første året som også rapporterte om rimelig en jevn fordeling av arbeidsvesentlighet på 50 og 75 prosent av den totale vesentlighetsgrensen for regnskapet.

Det er interessant å merke seg at det for andre året på rad kun er EY av de fire store revisjonsselskapene som opererer med en fast praksis for å inkludere arbeidsvesentlighetsgrensen i revisjonsberetningene. De andre revisjonsselskapene har altså valgt å holde på en tilnærming til den utvidede revisjonsberetningen som ikke inkluderer dette.

En nærmere undersøkelse av avsnittene som omhandler arbeidsvesentlighet viser at de er nokså standardiserte. Et utdrag fra de revisjonsberetningene til selskapene 3i Group (se

vedlegg 10) og BG Group illustrer dette. Først introduseres arbeidsvesentlighet med at grensen er satt på bakgrunn av risikovurderingen, samt en vurdering av konsernets totale kontrollmiljø og andre kvalitative betraktninger. Videre begrunnes bruk av arbeidsvesentlighet med at målet er å sikre at andel ikke-korrigert og uavdekket feilinformasjon i regnskapet som helhet ikke overstiger den totale vesentlighetsgrensen.

I de beretningene EY opplyser om fjorårets tall for sammenligning, er også sammenligningstall inkludert for arbeidsvesentlighetsgrensen. Også her bidrar EY med en forklaring dersom det har skjedd endringer fra fjoråret. Et eksempel på dette kan leses i beretningen til AMEC, der EY begrunner en nedgang i prosent av totalvesentligheten, fra 75 til 50 prosent, med oppkjøpet av Foster Wheeler og endringen i den totale risikoen dette medfører.

6.3.4 Opplysninger om lavere vesentlighetsgrense for spesielle transaksjonsklasser, kontosaldoer og tilleggsopplysninger

Utredningen tar i det neste for seg hvilke revisjonsberetninger som opplyser om lavere vesentlighetsgrense(r) for spesielle transaksjonsklasser, kontosaldoer og tilleggsopplysninger, enn den fastsatte totalvesentligheten. Utvalget viser at syv av 100 beretninger inneholdt denne typen informasjon. Dette er en liten økning fra undersøkelsen til FRC, som fant opplysninger om lavere vesentlighetsgrenser i fem av 153 beretninger.

En analyse av datasettet viser at opplysninger om lavere vesentlighetsgrense for spesielle kontoer er relativt spredt på de ulike revisjonsselskapene. Fire av beretningene ble utstedt av PwC, to av Deloitte og én av EY. Et langt mer interessant funn knytter seg til foretakenes bransje, nærmere bestemt investeringsselskaper for eiendom («real estate investment»). De seks foretakene i utvalget som er innenfor denne bransjen, har alle opplysninger om lavere vesentlighetsgrense inkludert i sin beretning.

I beretningen til British Land skriver PwC at eiendomsinvestering er hovedvirksomheten til konsernet og avgjørende for dets verdi (se vedlegg 13). På bakgrunn av dette, legges et spesielt fokus i revisjonen på verdsettelsen av investeringseiendommer, og samlede eiendeler velges derfor som referanseverdi for å fastsette en totalvesentlighet for regnskapet. I tillegg fastsettes en spesifikk lavere vesentlighetsgrense for elementer innenfor underliggende resultat før skatt. I vurderingen ble det her tatt hensyn til at resultat før skatt er en sekundær økonomisk indikator for konsernet (her henvises det også til et sidetall i resultatregnskapet).

5 prosent av justert resultat før skatt som referanseverdi ble benyttet for å beregne denne lavere vesentlighetsgrensen. Svært like begrunnelser finnes i beretningen til selskapene Derwent og Shaftesbury (også revidert av PwC) der det som for British Land benyttes en lavere spesifikk vesentlighetsgrense for å teste ulike sider av resultatregnskapet.

En lignende begrunnelse kan leses i beretningen til Hammerson, revidert av Deloitte. Her ble sum egenkapital benyttet som referanseverdi for å fastsette totalvesentligheten, ettersom dette blant annet tar hensyn til verdsettelsen av eiendomsporteføljen. I tillegg ble justert resultat før skatt benyttet som referanseverdi for å fastsette en lavere spesifikk vesentlighetsgrense for å teste de ulike resultatposter.

For Intu Properties (revidert av PwC) ble også samlede eiendeler benyttet som referanseverdi for å fastsette totalvesentlighet. I tillegg ble en spesifikk lavere vesentlighetsgrense fastsatt for inntekter og kostnader knyttet til utleie, med underliggende driftsresultat som referanseverdi.

For Land Securities har EY benyttet investeringseiendommer som referanse. Dette begrunnes ut fra at investeringseiendommer utgjorde over 82 prosent av totale eiendeler og at verdivurderingen av investeringseiendomsporteføljen i hovedsak er det som interesserer brukerne av årsregnskapet. I tillegg ble det beregnet en lavere vesentlighetsgrense med referanse til et justert resultat før skatt for testing av kontosaldoer uten tilknytning til investeringseiendommer.

Det gjennomgående er altså at foretakenes resultat ikke holdes som det viktigste nøkkeltall i vurderingen av investeringsselskaper for eiendom, til forskjell fra de fleste andre bransjer der resultatet i stor grad holdes som det viktigste prestasjonsmål. Derfor nytter revisor her en lavere vesentlighetsgrense for revisjon av resultatregnskapet.

Den siste beretningen med opplysninger om spesifikk lavere vesentlighetsgrense tilhører RELX innenfor mediebransjen (revidert av Deloitte). Deloitte opplyser i sin beretning at det er revisjonsarbeidet på ulike driftsenheter som har fått tildelt en lavere vesentlighetsgrense enn totalvesentlighetsgrensen. Her opereres det med kvantitative beløp, men ingen informasjon om hvordan vesentlighetsgrensene er kalkulert.

6.3.5 Opplysninger om revurdering og kvalitative betraktninger

Det første av de to gjenværende veiledningspunktene fra A13B i ISA 700 (UK & Ireland) går ut på at det i beretningen kan inkluderes informasjon om det er foretatt betydelige revurderinger av vesentlighetsgrensen på bakgrunn av ny informasjon underveis i gjennomføringen av revisjonen. FRC fant i sin undersøkelse av det første året ingen beretninger som inkluderte denne type informasjon. Blant de 100 revisjonsberetningene i denne undersøkelsen var det heller ingen her som hadde med denne typen opplysninger.

Det samme resultatet er gjeldende for det siste veiledningspunktet, nemlig at opplysninger om betydelige kvalitative betraktninger som revisor har tatt hensyn til i sin vurdering av vesentlighet inkluderes i beretningen. Mer informasjon om de kvalitative aspektene ved vesentlighetsvurderingen var et uttalt ønske fra investorenes side etter første året med den nye utvidede revisjonsberetningen, etter at FRC i sin utredning ikke fant noen beretninger som inkluderte slik informasjon.

Denne utredningen viser at investorenes ønske heller ikke har blitt oppfylt av revisjonsselskapene i andre året med ny utvidet revisjonsberetning, ettersom ingen beretninger i utvalget inneholdt denne form for opplysninger.

Begge disse opplysningene er forhold som vanskelig lar seg regulere med krav. Revisjonsselskapene selv har også trolig liten interesse av å inkludere slik informasjon, med tanke på risikoen for revisor knyttet til dette.

Et eksempel på dette er at det kan stilles spørsmål ved revisors arbeid dersom det i revisjonsberetningen oppgis at det har skjedd en signifikant revurdering av vesentligheten. Selv om årsaken til dette i utgangspunktet skal være ny informasjon, kan det fortsatt sås tvil om revisor har gjort grundige nok undersøkelser i forkant. Burde dette vært avdekket tidligere slik at revisor slapp å revurdere vesentlighetsgrensen? Hvilken effekt har revurderingen hatt på revisjonsprosessen? Dersom revisor ikke var grundig nok i sine undersøkelser i forkant, kan man da stole på resten av revisjonen? Som nevnt i teoridelen er et lite svakhetstegn ved revisor eller revisjonsarbeidet nok til å ødelegge hele tilliten til revisjonen.

6.4 Oppsummering

Hele utvalget oppfylte den nye standardens minimumskrav om at revisors forklaring skal inneholde den kvantitative vesentlighetsgrensen som ble fastsatt av revisor på regnskapet totalt sett. 99 av de 100 revisjonsberetningene inneholdt klar og tydelig informasjon om hvilken referanseverdi som ble benyttet for å fastsette denne kvantitative totalvesentlighetsgrensen.

Resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) var den klart mest benyttede referanseverdien for å beregne en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett. 79 prosent av revisjonsberetningene indikerer bruk av dette som primær referanseverdi. Andre referanseverdier i bruk var blant annet driftsresultat (eller justert driftsresultat), samlede eiendeler og sum egenkapital.

Totalt inneholdt 43 prosent av beretningene i undersøkelsen justerte verdier som referanse for kalkulasjon av en overordnet vesentlighetsgrense for regnskapet. Dette er en svak reduksjon i bruk sammenlignet med første året. En av begrunnelsene som går igjen for å bruke et justert resultat før skatt er at ekstraordinære poster holdes utenfor for å redusere volatiliteten i resultat og gi en mer konsistent referanseverdi fra år til år.

Når det gjelder bruken av referanseverdier i ulike bransjer er det særlig et par funn som gjør seg gjeldende. Innenfor livsforsikring var driftsresultat (eller justert driftsresultat) referanseverdi i fire av syv revisjonsberetninger. Blant investeringsselskaper innenfor eiendom ble samlede eiendeler benyttet i fire av seks tilfeller. Her ble ikke resultatet benyttet som referanseverdi én eneste gang. For de øvrige bransjene var referanseverdien resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) den dominerende.

Som for referanseverdi ble tilhørende prosentsats oppgitt i 99 av de 100 revisjonsberetningene. Dermed framstår inkludering av referanseverdi og tilhørende prosentsats som en generelt akseptert praksis blant de fire store revisjonsselskapene for å illustrere beregningen av totalvesentlighetsgrensen for de store børsnoterte selskapene, selv om dette ikke er et pålagt krav.

Undersøkelsen viser en overveiende bruk av 5 prosent av resultat før skatt (eller justert resultat før skatt), og bygger i så måte opp om at dette betraktes som en tommelfingerregel i bransjen. 51 prosent av utvalget benyttet dette for å beregne en totalvesentlighetsgrense.

Gjennomsnittlig tilhørende prosentsatsen til resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) var på 5,11, med en spredning fra 3 til 8 prosent. Tilhørende prosentsats for de øvrige referanseverdiene indikerte ingen avvik fra faglitteraturen på området.

En sammenligning av de ulike revisjonsselskapene viste at KPMG bruker en noe høyere tilhørende prosentsats til resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) enn de øvrige. EY og PwC virker å ha en klar praksis på 5 prosent til denne referanseverdien.

Begrunnelse for valg av referanseverdi ble oppgitt i 66 prosent av utvalget, noe som er en klar økning i omfang fra undersøkelsene på første året med utvidet revisjonsberetning. Dette er spesielt framtreddende for beretninger fra PwC. Analysen viser likevel det fortsatt eksisterer et stort forbedringspotensial når det gjelder kvaliteten på denne informasjonen. Denne framstår, med noen få unntak, svært standardisert og ofte lite relevant.

Omfanget av sammenligningstall med fjorårets totalvesentlighetsgrense hadde også en klar økning sammenlignet med det første året med utvidet revisjonsberetning. Undersøkelsen viser at 68 prosent av utvalget inkluderer en eller annen form for denne type sammenligning. Dette er utbredt blant Deloitte, EY og PwC. Flere av disse beretningene inkluderte også en forklaring dersom det her var betydelige forskjeller i størrelse, eller gjort endringer i referanseverdi og/eller tilhørende prosentsats. Analysen viser at kvaliteten på denne informasjonen i flere tilfeller er god.

Hele utvalget oppgav den kvantitative grensen for klart ubetydelig feilinformasjon. På bakgrunn av funnene fra første året kan man dermed med stor sikkerhet fastslå at også dette nå er en generelt akseptert praksis blant revisjonsselskapene, til tross for at det fra standardens side bare er en oppfordring og ikke et pålagt krav. Gjennomsnittlig ligger denne grensen for klart ubetydelig feilinformasjon på 4,58 prosent av vesentlighet for regnskapet som helhet, med variasjon fra 0,77 til 9,9 prosent. Analysen gir i tillegg klare tegn på at Deloitte legger denne grensen for klart ubetydelig feilinformasjon betydelig lavere enn de øvrige revisjonsselskapene.

Opplysninger om arbeidsvesentlighet ble funnet i 19 prosent av utvalget. For andre året på rad er EY det eneste revisjonsselskap som systematisk opplyser om dette. Datasettet viste at grensen for arbeidsvesentlighet var jevnt fordelt på 50 og 75 prosent av totalvesentlighetsgrensen.

Syv beretninger i utvalget inneholdt opplysninger om lavere vesentlighetsgrense for spesielle transaksjonsklasser, kontosaldoer og tilleggsopplysninger. Inkluderingen var relativt spredt på de ulike revisjonsselskapene, men knyttet seg i hovedsak til én bransje, nemlig investeringsselskaper for eiendom.

Ingen revisjonsberetninger i utvalget inkluderte informasjon om revurdering av vesentlighetsgrensen på bakgrunn av ny informasjon underveis i gjennomføringen av revisjonen. Det var heller ingen revisjonsberetninger som opplyste om betydelige kvalitative betraktninger som revisor har tatt hensyn til i sin vurdering av vesentlighet, til tross for at dette var et uttalt forbedringsområde etter undersøkelsene på første året.

6.5 Konklusjon

Undersøkelsen viser en utbredt inkludering av referanseverdi, tilhørende prosentsats og grense for klart ubetydelig feilinformasjon i vesentlighetsopplysningene til de største selskapene på London Stock Exchange etter andre året med nye krav og veiledningspunkter fra den reviderte ISA 700 (UK & Ireland). Når det gjelder begrunnelse for valg av referanseverdi, sammenligningstall med fjoråret og arbeidsvesentlighet er det større forskjeller i revisjonsselskapenes tilnærming til og innhold i vesentlighetsopplysningene i revisjonsberetningen. Undersøkelsen viser imidlertid en økning sammenlignet med første året med den nye utvidede revisjonsberetningen når det gjelder inkludering av disse opplysningene. Resultatene viser også noen systematiske forskjeller i revisjonsselskapenes metodikk når det kommer til bruk av tilhørende prosentsats, både for referanseverdien resultat før skatt (eller justert resultat før skatt) og grensen for klart ubetydelig feilinformasjon. Når det gjelder forbedringsområder er det i hovedsak kvaliteten på informasjonen i begrunnelsene for valg av referanseverdi som skiller seg ut. Denne framstår, med noen få unntak, som kort, svært standardisert og lite relevant.

6.6 Forslag til videre forskning

Undersøkelsen identifiserer flere mulige alternativer til videre forskning. Som diskutert i analysedelen vil det være interessant å undersøke hvilken innvirkning selskapenes størrelse har på rapporteringen av vesentlighet. I denne anledning kan det også være interessant å kartlegge om det finnes forskjeller i revisjonsselskapenes metodikk når det kommer til

revisjon av mindre selskaper sammenlignet med funnene i denne utredningen som utelukkende tar for seg store selskaper.

En forlengning av denne tidsserien kan også gjennomføres om et års tid, for å kartlegge videre utvikling i rapporteringen av vesentlighet.

For det tredje påpeker denne utredningen noen systematiske forskjeller blant revisjonsselskapene når det gjelder metodikk, blant annet når det kommer til hvor grensen for klart ubetydelig feilinformasjon legges i revisjonen. En undersøkelse av årsakene til dette kan være interessant dersom det lar seg gjennomføre.

Et siste forslag til videre forskning basert på denne utredningen baserer seg på at de ulike revisjonsselskapene har klare forskjeller i sin tilnærming til innholdet i rapportering av vesentlighet. Også her vil en undersøkelse av årsakene være interessant dersom det lar seg gjennomføre. Hvorfor er det eksempelvis bare EY som inkluderer arbeidsvesentlighet?

Litteraturliste

- Andersen, S., & Eilifsen, A. (2010). ISA 320 og ISA 450: De nye vesentlighetsstandardene. *Revisjon og regnskap*(4).
- Askelund, A. (2013). Revisjonsforum 17. oktober: En mer relevant revisjonsberetning. *Revisjon og regnskap*(8).
- Cappelen, A. (2015). Revisjon gir tillit. Den Norske Revisorforening. Hentet September 21., 2015 fra <https://www.revisorforeningen.no/om-revisjon/Revisjon-gir-tillit/>
- DnR. (2009a). Den norske Revisorforenings regler om etikk. Den Norske Revisorforening. Hentet September 9., 2015 fra https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/etikk/DnRs_regler_om_etikk
- DnR. (2009b). *Forord til internasjonale standarder for kvalitetskontroll, revisjon, forenklet revisorkontroll, andre attestasjonsoppdrag og beslektede tjenester*. Den Norske Revisorforening.
- DnR. (2010a). *ISA 320: Vesentlighet ved planlegging og gjennomføring av en revisjon*. Den Norske Revisorforening.
- DnR. (2010b). *ISA 200: Overordnede mål for den uavhengige revisor og gjennomføringen av revisjon i samsvar med de internasjonale revisjonsstandardene*. Den Norske Revisorforening.
- DnR. (2010c). *ISA 450: Vurdering av feilinformasjon identifisert under revisjonen*. Den Norske Revisorforening.
- DnR. (2010d). *ISA 700: Konklusjon og rapportering om regnskaper*. Den Norske Revisorforening.
- DnR. (2010e). *ISA 500: Revisjonsbevis*. Den Norske Revisorforening.
- DnR. (2012). *ISA 315 (revidert): Identifisering og vurdering av risikoene for vesentlig feilinformasjon gjennom forståelse av enheten og dens omgivelser*. Den Norske Revisorforening.

- DnR. (2015a). Høring - revisors rapportering. Den Norske Revisorforening. Hentet November 18., 2015 fra <https://www.revisorforeningen.no/fag/nyheter/horing-revisors-rapportering/>
- DnR. (2015b). DnRs regler om etikk. Den Norske Revisorforening. Hentet September 23., 2015 fra <https://www.revisorforeningen.no/fag/nyheter/dnrs-regler-om-etikk/>
- Eilifsen, A., & McKee, T. E. (1999). Vesentlighetsbegrepet og dets bruk i revisjon. *Regnskap og revisjon*(8).
- Eilifsen, A., & Messier, W. F. (2015). Materiality Guidance of the Major Public Accounting Firms. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*.
- Eilifsen, A., Martinov, N., & Messier, W. F. (2005). A Review and Integration of Empirical Research on Materiality: Two Decades Later. *Auditing: A Journal of Practice and Theory. Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 153-187.
- Eilifsen, A., Messier, J. F., Glover, S. M., & Prawitt, D. F. (2014). *Auditing and Assurance Services* (4. utg.). New York, Eilifsen, A., Messier, W. F., Glover, S. M., og Prawitt, D. F.: McGraw-Hill Education.
- Fisher, T., & Deans, S. (2014a). *New UK auditor's reports – a review of the new information*. Citi Research Equities.
- Fisher, T., & Deans, S. (2014b). *New UK auditor's reports update – findings from the FTSE 100 new auditor's reports*. Citi Research Equities.
- FRC. (2014). *ISA (UK & Ireland) 700: The independent auditor's report on financial statements (revised september 2014)*. London: Financial Reporting Council.
- FRC. (2015). *Extended auditor's reports - a review of experience in the first year*. London: The Financial Reporting Council Limited.
- FTSE. (2015). *Industry Classification Benchmark*. Hentet November 15., 2015 fra FTSE: <http://www.ftse.com/products/indices/ICB>
- FTSE100. (2015). Hentet Oktober 7., 2015 fra Wikipedia: https://no.wikipedia.org/wiki/FTSE_100

-
- FTSE250. (2015). Hentet November 11., 2015 fra Wikipedia:
https://en.wikipedia.org/wiki/FTSE_250_Index
- Gilberg, B. (2011). *Revisortilsyn – formål og funn*. Finanstilsynet: Avdeling for regnskaps- og revisortilsyn. Hentet Oktober 15., 2015 fra
http://www.finanstilsynet.no/Global/Revisjon/Informasjon/Foredrag/FT_forelesning_NHH_4%20april_2011.pdf
- Gipsrud, G., Olsson, U. H., & Silkoset, R. (2004). *Metode og dataanalyse – med fokus på beslutninger i bedrifter*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS – Norwegian Academic Press.
- Gulden, B. P. (2010). *Revisjon, teori og metode* (6. utg.). Oslo: Cappelen akademiske.
- IAASB. (2015). *ISA 700 (Revised) Forming an opinion and reporting on financial statements*. IAASB.
- ICB. (2012). *ICBenchmark*. Hentet November 15., 2015 fra
http://www.icbenchmark.com/ICBDocs/Structure_Defs_English.pdf
- Jorstad, H. L., & Haaland, G. (2014). Vesentlighetsgrenser i praktisk revisjon. *Revisjon og regnskap*(6).
- Kjelløkken, R. (2012). Revisjonsberetninger – noen erfaringer. *Revisjon og regnskap*(1).
- LSE. (2015). Hentet November 15., 2015 fra London Stock Exchange:
<http://www.londonstockexchange.com/exchange/prices-and-markets/stocks/indices/constituents-indices.html?index=NMX&industrySector=&page=1>
- Lundegaard, A. A. (2013). Revisjonsberetning: "Du kan stole på dette selskapet". Deloittebloggen. Hentet September 17., 2015 fra
<http://public.deloitte.no/blog/2013/11/du-kan-stole-pa-dette-selskapet/>
- Lyngstad, B. (2013). Revisjonsberetning: Hvorfor ikke bare skrive «Revidert», og ferdig med det? Deloittebloggen. Hentet September 18., 2015 fra
<http://public.deloitte.no/blog/2013/01/hvorfor-ikke-bare-skrive-revidert-og-ferdig-med-det/>

Nyhus, S. (2004). Revisors yrkesutøvelse – om revisorkjønnnet og Kredittilsynets skjønnsutøvelse. Aktuelle problemområder. Finanstilsynet. Hentet Oktober 10., 2015 fra <http://www.finanstilsynet.no/Global/Revisjon/ForedragNyhus.pdf>

Revisorloven. (1999). *Lov om revisjon og revisorer (revisorloven). Lov fra 1999, sist endret 2014.* Finansdepartementet.

Snipsøyr, O. (2010). Nye internasjonale revisjonsstandarder i Norge. *Revisjon og regnskap*(1).

UK Corporate Governance Code. (2015). Hentet fra Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/UK_Corporate_Governance_Code

Vedlegg

Vedlegg 1: Deler av undersøkelsens datasett – utvalg

Selskap	Bransje	FTSE 100	FTSE 250	Revisjonsselskap
3i Group	Financial Services	x		EY
Admiral Group	Nonlife Insurance	x		KPMG
Aggreko	Support Services		x	PwC
AMEC	Oil Equipment & Services		x	EY
Anglo American	Mining	x		Deloitte
Antofagasta	Mining	x		Deloitte
Ashtead Group	Support Services	x		Deloitte
Associated British Food	Food Producers	x		KPMG
AstraZeneca	Pharmaceuticals & Biotechnology	x		KPMG
Aviva	Life Insurance	x		PwC
Babcock	Support Services	x		PwC
BAE	Aerospace & Defence	x		KPMG
Barclays	Banking	x		PwC
BG Group	Oil & Gas Producers	x		EY
BHP Billiton	Mining	x		KPMG
British American Tobacco	Tobacco	x		PwC
British Land	Real Estate Investment	x		PwC
BSkyB	Media	x		Deloitte
BT	Fixed Line Telecommunication	x		PwC
Bunzl	Support Services	x		PwC
Burberry	Personal Goods	x		PwC
Capita	Support Services	x		KPMG
Centrica	Gas, Water & Multiutilities	x		PwC
Compass Group	Travel & Leisure	x		KPMG
CRH	Construction & Materials	x		EY
Croda International	Chemicals		x	PwC
Derwent London	Real Estate Investment		x	PwC
Diageo	Beverages	x		KPMG
EasyJet	Travel & Leisure	x		PwC
Evrast	Industrial Metals & Mining		x	EY
Experian	Support Services	x		PwC
Freshnillo	Mining	x		EY
Friends Life*	Life Insurance	x		EY
G4S	Support Services	x		KPMG
GKN	Automobiles & Parts	x		PwC
GlaxoSmithKline	Pharmaceuticals & Biotechnology	x		PwC
Glencore	Mining	x		Deloitte
Greggs	Food & Drug Retail		x	KPMG
Hammerson	Real Estate Investment	x		Deloitte
Hargreaves Lansdown	Financial Services	x		PwC
HSBC	Banking	x		KPMG
IMI	Industrial Engineering		x	EY
Imperial Tobacco	Tobacco	x		PwC
InterContinental Hotels	Travel & Leisure	x		EY

Intertek	Support Services	x		KPMG
Intu Properties	Real Estate Investment	x		PwC
ITV	Media	x		KPMG
Johnson Matthey	Chemicals	x		KPMG
Kingfisher	General Retailers	x		Deloitte
Land Securities	Real Estate Investment	x		EY
Legal & General	Life Insurance	x		PwC
Lloyds	Banking	x		PwC
LSE	Financial Services	x		EY
Marks & Spencer	General Retailers	x		Deloitte
Meggitt	Aerospace & Defence	x		PwC
Melrose	Industrial Engineering		x	Deloitte
Mondi	Forestry & Paper	x		Deloitte
Morrisons	Food & Drug Retail	x		PwC
National Grid	Gas, Water & Multiutilities	x		PwC
Next	General Retailers	x		EY
Old Mutual	Life Insurance	x		KPMG
Pearson	Media	x		PwC
Persimmon	Household Goods & Home Construction	x		KPMG
Petrofac	Oil Equipment & Services		x	EY
Prudential	Life Insurance	x		KPMG
Randgold	Mining	x		BDO
RBS	Banking	x		Deloitte
Reckitt Benckiser	Household Goods & Home Construction	x		PwC
RELX**	Media	x		Deloitte
Rexam	General Industrials		x	PwC
Rio Tinto	Mining	x		PwC
Rolls Royce	Aerospace & Defence	x		KPMG
Royal Dutch Shell	Oil & Gas Producers	x		PwC
Royal Mail	Industrial Transportation	x		EY
SABMiller	Beverages	x		PwC
Sage	Software & Computer Services	x		PwC
Sainsbury's	Food & Drug Retail	x		PwC
Schroders	Financial Services	x		PwC
Serco	Support Services		x	Deloitte
Severn Trent	Gas, Water & Multiutilities	x		Deloitte
Shaftesbury	Real Estate Investment		x	PwC
Smith & Nephew	Health Care Equipment & Services	x		EY
Sportsdirect	General Retailers	x		Grant Thornton
SSE	Electricity	x		KPMG
St James's Place	Life Insurance	x		PwC
Standard Chartered	Banking	x		KPMG
Standard Life	Life Insurance	x		PwC
Taylor Wimpey	Household Goods & Home Construction	x		Deloitte
Tesco	Food & Drug Retail	x		PwC
Travis Perkins	Support Services	x		Deloitte
TUI Travel	Travel & Leisure	x		PwC
Tullow Oil	Oil & Gas Producers		x	Deloitte
Unilever	Personal Goods	x		KPMG
United Utilities	Gas, Water & Multiutilities	x		KPMG
Vodafone	Mobile Telecommunications	x		PwC
Weir Group	Industrial Engineering		x	EY
WH Smith	General Retailers		x	Deloitte
Whitbread	Travel & Leisure	x		EY
Wolseley	Support Services	x		PwC
WPP	Media	x		Deloitte

Vedlegg 2: Deler av undersøkelsens datasett – vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett

Selskap	Kvantitativ vesentlighets- grense	Referanseverdi	Prosentst	Oppgitt prosentst	Begrunnet	Sammenligningstall
3i Group	Ja	Netto eiendeler	1,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Admiral Group	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Nei
Aggreko	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
AMEC	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Anglo American	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Ja
Antofagasta	Ja	Resultat før skatt	4,80 %	Inkludert	Nei	Ja
Ashtead Group	Ja	Justert resultat før skatt	3,60 %	Inkludert	Nei	Ja
Associated British Food	Ja	Resultat før skatt	4,90 %	Inkludert	Ja	Nei
AstraZeneca	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Nei
Aviva	Ja	Justert driftsresultat	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Babcock	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Nei
BAE	Ja	Justert resultat før skatt	7,60 %	Inkludert	Nei	Nei
Barclays	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
BG Group	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
BHP Billiton	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
British American Tobacco	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Ja
British Land	Ja	Samlede eiendeler	1,00 %	Inkludert	Ja	Nei
BSkyB	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Ja
BT	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Bunzl	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Nei
Burberry	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Capita	Ja	Resultat før skatt	6,20 %	Inkludert	Ja	Nei
Centrica	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Compass Group	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Nei
CRH	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Ja
Croda International	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Derwent London	Ja	Samlede eiendeler	1,00 %	Inkludert	Ja	Nei
Diageo	Ja	Resultat før skatt	4,60 %	Inkludert	Nei	Nei
EasyJet	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Evraz	Ja	Driftsresultat	2,70 %	Inkludert	Ja	Nei
Experian	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Freshnillo	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Friends Life*	Ja	Driftsresultat	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
G4S	Ja	Justert resultat før skatt	4,30 %	Inkludert	Nei	Nei
GKN	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
GlaxoSmithKline	Ja	Justert resultat før skatt	4,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Glencore	Ja	Justert resultat før skatt	6,40 %	Inkludert	Nei	Ja
Greggs	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Nei
Hammerson	Ja	Sum egenkapital	1,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Hargreaves Lansdown	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
HSBC	Ja	Justert resultat før skatt	5,10 %	Inkludert	Ja	Nei
IMI	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Imperial Tobacco	Ja	Justert resultat før skatt	4,40 %	Inkludert	Ja	Ja
InterContinental Hotels	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Intertek	Ja	Resultat før skatt	6,50 %	Inkludert	Nei	Nei
Intu Properties	Ja	Samlede eiendeler	1,00 %	Inkludert	Ja	Ja
ITV	Ja	Resultat før skatt	4,10 %	Inkludert	Nei	Nei
Johnson Matthey	Ja	Resultat før skatt	4,00 %	Inkludert	Nei	Nei
Kingfisher	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Land Securities	Ja	Investeringseiendommer	0,50 %	Inkludert	Ja	Ja

Legal & General	Ja	Driftsresultat	5,50 %	Inkludert	Ja	Ja
Lloyds	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Nei
LSE	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Nei
Marks & Spencer	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Ja
Meggitt	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Melrose	Ja	Justert resultat før skatt	5,20 %	Inkludert	Ja	Ja
Mondi	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Ja
Morrisons	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Nei
National Grid	Ja	Resultat før skatt	4,60 %	Inkludert	Ja	Ja
Next	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Old Mutual	Ja	Resultat før skatt	5,20 %	Inkludert	Nei	Nei
Pearson	Ja	Justert resultat før skatt	4,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Persimmon	Ja	Samlede eiendeler	1,00 %	Inkludert	Nei	Nei
Petrofac	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Prudential	Ja	Sum egenkapital	3,00 %	Inkludert	Ja	Nei
Randgold	Ja	Resultat før skatt	7,40 %	Inkludert	Ja	Nei
RBS	Ja	Sum egenkapital	0,50 %	Inkludert	Ja	Ja
Reckitt Benckiser	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
RELX**	Ja	Resultat før skatt	7,00 %	Inkludert	Ja	Nei
Rexam	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Rio Tinto	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Rolls Royce	Ja	Justert resultat før skatt	4,60 %	Inkludert	Nei	Ja
Royal Dutch Shell	Ja	Samlede inntekter	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Royal Mail	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Ja
SABMiller	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Sage	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Sainsbury's	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Schroders	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Serco	Ja	Justert resultat før skatt	3,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Severn Trent	Ja	Justert resultat før skatt	6,00 %	Inkludert	Nei	Ja
Shaftesbury	Ja	Samlede eiendeler	1,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Smith & Nephew	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Sportsdirect	Ja	Driftsresultat	3,50 %	Inkludert	Ja	Nei
SSE	Ja	Justert resultat før skatt	7,30 %	Inkludert	Nei	Nei
St James's Place	Ja	Resultat før skatt	8,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Standard Chartered	Ja	Justert resultat før skatt	5,70 %	Inkludert	Nei	Nei
Standard Life	Ja	Driftsresultat	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Taylor Wimpey	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Tesco	Ja	Profesjonelt skjønn	-		Ja	Ja
Travis Perkins	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Ja
TUI Travel	Ja	Driftsresultat	4,50 %	Inkludert	Ja	Ja
Tullow Oil	Ja	Sum egenkapital	2,00 %	Inkludert	Nei	Ja
Unilever	Ja	Resultat før skatt	4,60 %	Inkludert	Nei	Nei
United Utilities	Ja	Justert resultat før skatt	5,60 %	Inkludert	Nei	Nei
Vodafone	Ja	Justert driftsresultat	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
Weir Group	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
WH Smith	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Nei
Whitbread	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Ja
Wolseley	Ja	Justert resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Ja	Ja
WPP	Ja	Resultat før skatt	5,00 %	Inkludert	Nei	Ja

Vedlegg 3: Deler av undersøkelsens datasett – grense for klart ubetydelige feil og arbeidsvesentlighet

Selskap	Kvantitativ grense for klart ubetydelige feil	Prosent av total- vesentlighets- grensen	Oppgitt prosent	Arbeidsvesentlighet	Prosent av vesentlighet
3i Group	Ja	5,00 %	Nei	Inkludert	50 %
Admiral Group	Ja	4,87 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Aggreko	Ja	7,14 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
AMEC	Ja	3,57 %	Nei	Inkludert	50 %
Anglo American	Ja	4,44 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Antofagasta	Ja	1,67 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Ashtead Group	Ja	3,82 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Associated British Food	Ja	2,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
AstraZeneca	Ja	5,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Aviva	Ja	4,90 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Babcock	Ja	7,14 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
BAE	Ja	5,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Barclays	Ja	4,54 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
BG Group	Ja	5,00 %	Nei	Inkludert	50 %
BHP Billiton	Ja	4,58 %	Nei	Inkludert	55 %
British American Tobacco	Ja	5,77 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
British Land	Ja	0,77 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
BSkyB	Ja	5,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
BT	Ja	4,17 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Bunzl	Ja	5,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Burberry	Ja	3,75 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Capita	Ja	5,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Centrica	Ja	9,90 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Compass Group	Ja	3,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
CRH	Ja	5,00 %	Nei	Inkludert	50 %
Croda International	Ja	4,35 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Derwent London	Ja	4,76 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Diageo	Ja	5,19 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
EasyJet	Ja	6,89 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Evrast	Ja	4,94 %	Nei	Inkludert	50 %
Experian	Ja	3,33 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Freshnillo	Ja	4,60 %	Nei	Inkludert	75 %
Friends Life*	Ja	8,70 %	Nei	Inkludert	50 %
G4S	Ja	5,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
GKN	Ja	4,55 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
GlaxoSmithKline	Ja	4,65 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Glencore	Ja	3,33 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Greggs	Ja	5,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Hammerson	Ja	2,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Hargreaves Lansdown	Ja	5,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
HSBC	Ja	4,84 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
IMI	Ja	4,84 %	Nei	Inkludert	50 %
Imperial Tobacco	Ja	9,09 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert

InterContinental Hotels	Ja	4,83 %	Nei	Inkludert	75 %
Intertek	Ja	6,06 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Intu Properties	Ja	8,33 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
ITV	Ja	4,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Johnson Matthey	Ja	2,44 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Kingfisher	Ja	2,06 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Land Securities	Ja	4,92 %	Nei	Inkludert	75 %
Legal & General	Ja	5,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Lloyds	Ja	2,99 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
LSE	Ja	4,17 %	Nei	Inkludert	50 %
Marks & Spencer	Ja	3,13 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Meggitt	Ja	4,55 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Melrose	Ja	2,27 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Mondi	Ja	2,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Morrisons	Ja	5,07 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
National Grid	Ja	4,55 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Next	Ja	5,00 %	Nei	Inkludert	75 %
Old Mutual	Ja	5,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Pearson	Ja	7,69 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Persimmon	Ja	4,92 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Petrofac	Ja	5,00 %	Ja	Inkludert	50 %
Prudential	Ja	4,89 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Randgold	Ja	3,08 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
RBS	Ja	3,33 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Reckitt Benckiser	Ja	5,61 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
RELX**	Ja	2,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Rexam	Ja	5,56 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Rio Tinto	Ja	8,33 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Rolls Royce	Ja	5,71 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Royal Dutch Shell	Ja	5,30 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Royal Mail	Ja	5,17 %	Nei	Inkludert	75 %
SABMiller	Ja	8,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Sage	Ja	5,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Sainsbury's	Ja	9,38 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Schroders	Ja	6,18 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Serco	Ja	2,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Severn Trent	Ja	4,17 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Shaftesbury	Ja	5,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Smith & Nephew	Ja	5,00 %	Nei	Inkludert	75 %
Sportsdirect	Ja	5,00 %	Nei	Inkludert	75 %
SSE	Ja	4,55 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
St James's Place	Ja	5,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Standard Chartered	Ja	3,33 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Standard Life	Ja	5,41 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Taylor Wimpey	Ja	2,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Tesco	Ja	5,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Travis Perkins	Ja	1,77 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
TUI Travel	Ja	5,09 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Tullow Oil	Ja	2,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Unilever	Ja	7,14 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
United Utilities	Ja	2,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Vodafone	Ja	4,55 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Weir Group	Ja	2,78 %	Nei	Inkludert	75 %
WH Smith	Ja	2,00 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Whitbread	Ja	4,31 %	Nei	Inkludert	75 %
Wolseley	Ja	3,95 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert
WPP	Ja	0,80 %	Nei	Ikke inkludert	Ikke inkludert

Vedlegg 4: Deler av undersøkelsens datasett – lavere vesentlighetsgrense for spesielle transaksjonsklasser, kontosaldoer og tilleggsopplysninger, revurdering av vesentlighet og signifikante kvalitative betraktninger

Selskap	Lavere vesentlighetsgrense	Revurdering	Kvalitative betraktninger
3i Group	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Admiral Group	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Aggreko	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
AMEC	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Anglo American	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Antofagasta	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Ashtead Group	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Associated British Food	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
AstraZeneca	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Aviva	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Babcock	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
BAE	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Barclays	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
BG Group	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
BHP Billiton	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
British American Tobacco	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
British Land	Inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
BSkyB	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
BT	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Bunzl	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Burberry	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Capita	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Centrica	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Compass Group	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
CRH	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Croda International	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Derwent London	Inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Diageo	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
EasyJet	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Evraz	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Experian	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Freshnillo	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Friends Life*	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
G4S	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
GKN	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
GlaxoSmithKline	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Glencore	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Greggs	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Hammerson	Inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Hargreaves Lansdown	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
HSBC	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert

IMI	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Imperial Tobacco	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
InterContinental Hotels	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Intertek	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Intu Properties	Inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
ITV	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Johnson Matthey	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Kingfisher	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Land Securities	Inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Legal & General	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Lloyds	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
LSE	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Marks & Spencer	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Meggitt	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Melrose	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Mondi	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Morrisons	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
National Grid	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Next	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Old Mutual	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Pearson	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Persimmon	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Petrofac	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Prudential	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Randgold	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
RBS	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Reckitt Benckiser	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
RELX**	Inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Rexam	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Rio Tinto	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Rolls Royce	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Royal Dutch Shell	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Royal Mail	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
SABMiller	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Sage	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Sainsbury's	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Schroders	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Serco	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Severn Trent	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Shaftesbury	Inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Smith & Nephew	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Sportsdirect	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
SSE	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
St James's Place	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Standard Chartered	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Standard Life	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Taylor Wimpey	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Tesco	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Travis Perkins	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
TUI Travel	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Tullow Oil	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Unilever	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
United Utilities	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Vodafone	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Weir Group	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
WH Smith	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Whitbread	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
Wolseley	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert
WPP	Ikke inkludert	Ikke inkludert	Ikke inkludert

Vedlegg 5: Utdrag fra Tesco revisjonsberetning – deler av vesentlighetsopplysninger (PwC)

Overall Group Materiality	£50 million (2013/14: £150 million).
How we determined it	Professional judgement having applied benchmark percentages to a number of profit measures and considering the overall scale of the business. Overall Group materiality in 2013/14 was £150 million, which represented approximately 5% of profit before tax adjusted for restructuring and one-off items.
Rationale for benchmark applied	Given the significant reduction in the Group's profits compared to the prior period we considered materiality in a number of different ways, including: - the methodology we used in the prior period, namely 5% of statutory profit before tax adjusted for restructuring and one-off items. This would have resulted in an indicative overall materiality of £22 million; and - our standard benchmark of 5% applied to a three period average of statutory profit before tax adjusted for restructuring and one-off items. This would result in an indicative overall materiality of £117 million. In our professional judgement, we concluded that the higher end of the range (£117 million) would encompass amounts which, if impacting reported profits, could influence decisions made by the company's members as a body, and which therefore would be considered material. We also concluded, in our professional judgement that amounts at the lower end of the range (£22 million) would not influence such decisions, given the scale of Tesco's operations. We therefore determined that an appropriate level of materiality for performing the 2014/15 audit would be within this range, whilst at neither the upper nor lower ends. Based on our professional judgement, we selected an overall materiality level of £50 million.
We agreed with the Audit Committee that we would report to them misstatements identified during our audit above £2.5 million (2013/14: £7 million) as well as misstatements below that amount that, in our view, warranted reporting for qualitative reasons.	

Vedlegg 6: Utdrag fra Lloyds revisjonsberetning – vesentlighetsopplysninger (PwC)

Materiality

The scope of our audit was influenced by our application of materiality. We set certain quantitative thresholds for materiality. These, together with qualitative considerations, helped us to determine the scope of our audit and the nature, timing and extent of our audit procedures and to evaluate the effect of misstatements, both individually and on the financial statements as a whole.

Based on our professional judgement, we determined materiality for the financial statements as a whole as follows:

Overall group materiality	£268 million.
How we determined it	5 per cent of adjusted profit before tax.
Rationale for benchmark applied	Our starting point was 5 per cent of profit before tax, a generally accepted auditing practice. However, profit before tax was adjusted to remove the disproportionate effect of non-recurring items, such as the costs associated with the disposal of TSB, conduct and litigation expenses and liability management losses.

We agreed with the Audit Committee that we would report to them misstatements identified during our audit above £8 million as well as misstatements below that amount that, in our view, warranted reporting for qualitative reasons.

Vedlegg 7: Utdrag fra RBS revisjonsberetning – vesentlighetsopplysninger (Deloitte)

Our application of materiality

We define materiality as the magnitude of misstatement in the financial statements that makes it probable that the economic decisions of a reasonably knowledgeable person would be changed or influenced. We use materiality both in planning the scope of our audit work and in evaluating the results of our work.

We determined materiality for the Group to be £300 million (2013 - £350 million), which was calculated as 0.5% (2013 - 0.6%) of the total equity of the Group. This represented 11% of the Group's loss for the year (2013 - 4% of the Group's loss). Our materiality in both 2014 and 2013 was based on the equity of the Group given the significant volatility of the Group's profits and losses in recent years.

We agreed with the Group Audit Committee that we would report all audit differences in excess of £10 million, as well as differences below that threshold that, in our view, warranted reporting on qualitative grounds. We also report to the Group Audit Committee on disclosure matters that we identified when assessing the overall presentation of the financial statements.

Vedlegg 8: Utdrag fra Burberry revisjonsberetning – vesentlighetsopplysninger (PwC)

Materiality

The scope of our audit was influenced by our application of materiality. We set certain quantitative thresholds for materiality. These, together with qualitative considerations, helped us to determine the scope of our audit and the nature, timing and extent of our audit procedures and to evaluate the effect of misstatements, both individually and on the financial statements as a whole.

Based on our professional judgement, we determined materiality for the Group financial statements as a whole as follows:

Overall Group materiality	£20 million (2014: £20 million).
How we determined it	5% of profit before taxation.
Rationale for benchmark applied	Burberry is a profit orientated entity and hence profit before taxation has been selected as the benchmark.

We agreed with the Audit Committee that we would report to them misstatements identified during our audit above £0.75 million (2014: £0.75 million) as well as misstatements below that amount that, in our view, warranted reporting for qualitative reasons.

Vedlegg 9: Utdrag fra Associated British Food revisjonsberetning – vesentlighetsopplysninger (KMPG)

3. Our application of materiality and an overview of the scope of our audit

The materiality for the group financial statements as a whole was set at £50m. This has been determined with reference to a benchmark of group profit before taxation, which we consider to be one of the principal considerations for members of the company in assessing the financial performance of the group. Materiality represents 4.9% of group profit before tax and 4.5% after adjusting for non-trading items as disclosed on the face of the income statement.

We agreed with the Audit committee to report to it all uncorrected misstatements we identified through our audit with a value in excess of £1m for income statement items, in addition to other audit misstatements we believed warranted reporting on qualitative grounds.

Vedlegg 10: Utdrag fra 3i Group revisjonsberetning – vesentlighetsopplysninger (EY)

Our application of materiality

We applied the concept of materiality both in planning and performing our audit, and in evaluating the effect of identified misstatements on our audit and on the Financial statements. For the purposes of determining whether the Financial statements are free from material misstatement we define materiality as the magnitude of misstatement that makes it probable that the economic decisions of a reasonably knowledgeable person, relying on the Financial statements, would be changed or influenced.

When establishing our overall audit strategy, we determined a magnitude of uncorrected and undetected misstatements that we judged would be material for the Financial statements as a whole. We determined materiality for the Group to be £38 million (2014: £33 million), which is 1% of net asset value. Our evaluation of materiality requires professional judgement and necessarily takes into account qualitative as well as quantitative considerations implicit in the definition. We have derived our materiality calculation based on Net assets as we consider this, on balance, to be the most important financial metric used by shareholders.

On the basis of our risk assessments, together with our assessment of the Group's overall control environment, our judgment was that overall performance materiality (that is our tolerance for misstatement in an individual account or balance) for the Group should be 50% of materiality, namely £19 million (2014: £16.7 million). Our objective in adopting this approach is to ensure that total uncorrected and undetected audit differences in the Financial statements as a whole do not exceed our materiality of £38 million.

We agreed with the Audit and Compliance Committee that we would report to the Committee all audit differences in excess of £1.9 million, (2014: £1.6 million), as well as differences below that threshold that, in our view warranted reporting on qualitative grounds.

We evaluated any uncorrected misstatements against both the quantitative measures of materiality discussed above and in light of other relevant qualitative considerations.

Vedlegg 11: Utdrag fra Ashtead revisjonsberetning – vesentlighetsopplysninger (Deloitte)**OUR APPLICATION OF MATERIALITY**

We define materiality as the magnitude of misstatement in the financial statements that makes it probable that the economic decisions of a reasonably knowledgeable person would be changed or influenced. We use materiality both in planning the scope of our audit work and in evaluating the results of our work.

We determined materiality for the Group to be £17.0m (2014: £14.0m) which is 3.6% (2014: 3.9%) of pre-tax profit.

In determining our materiality we have used a three-year average profit before tax to reflect the cyclical nature of the industry in which the Group operates. This is an updated approach compared to 2014, where we used a two-year average, and reduces further the impact of any one-off or cyclical volatility.

We agreed with the Audit Committee that we would report to them all audit differences in excess of £650,000 as well as differences below that threshold that, in our view, warranted reporting on qualitative grounds. We also report to the Audit Committee on disclosure matters that we identified when assessing the overall presentation of the financial statements.

Vedlegg 12: Utdrag fra Petrofac revisjonsberetning – deler av vesentlighetsopplysninger – grense for klart ubetydelig feilinformasjon (EY)**Reporting Threshold**

We agreed with the Audit Committee that would report to them all uncorrected audit differences in excess of US\$1.5 million (2013: US\$1.9 million), which is set at 5% of planning materiality. We report all corrected audit differences that in our view warrant reporting on qualitative grounds or where the corrected difference exceeds performance materiality. Reclassification differences are reported to the Audit Committee where the difference exceeds 2% of the applicable primary financial statement line items.

We evaluate any uncorrected misstatements against both the quantitative measures of materiality discussed above and in light of other relevant qualitative considerations.

Vedlegg 13: Utdrag fra British Land revisjonsberetning – vesentlighetsopplysninger (PwC)

Materiality

The scope of our audit was influenced by our application of materiality. We set certain quantitative thresholds for materiality. These, together with qualitative considerations, helped us to determine the scope of our audit and the nature, timing and extent of our audit procedures and to evaluate the effect of misstatements, both individually and on the financial statements as a whole.

Based on our professional judgement, we determined materiality for the financial statements as a whole as follows:

Overall group materiality	£130 million
How we determined it	1% of Total assets.
Rationale for benchmark applied	The key driver of the business and determinant of the Group's value is direct property investments. Due to this, the key area of focus in the audit is the valuation of investment properties. On this basis, we set an overall Group materiality level based on total assets.

In addition, we set a specific materiality level of £15 million for items within underlying pre-tax profit. This equates to 5% of this measure which represents profit before tax adjusted for capital and other items. In arriving at this judgement we had regard to the fact that underlying pre-tax profit is a secondary financial indicator of the Group. (Refer to page 124 Consolidated Income Statement). We agreed with the Audit Committee that we would report to them misstatements identified during our audit above £1 million as well as misstatements below that amount that, in our view, warranted reporting for qualitative reasons.